

ХХ ҮЙЭҔЭ ДЭЛЭЙДИК
КИИРБИТ ТЭҢ
БЫРААПТАНЫЫ
САХАЛАРГА
ТУГУ БИЭРДЭ?

10-с, 11-с балаһалар

ХАҢАЛАС
ЭДЭР ЫАЛЛАРА
КСЕНОФОНТОВТАР
ТОҕУС ОҕОНУ
ИИТЭЛЛЭР

12-с, 37-с балаһалар

АБЫЙ СЫЛГЫҢЫТА
ИВАН СОРОКОУМОВ
ОЛОҕУ КӨРҮҮЛЭРЭ,
СҮБЭЛЭРЭ

39-с балаһа

КЫАЙЫ КҮНЭ
БУОЛАРА

65

КҮН ХААЛЛА

12+

ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭ СҮРҮН ХАҢЫАТА

edersaas.ru

САХА СИРЭ

«Манчаары» уонна «Кыым» хаһыаттары утумнааччы
Хаһыат 1921 с. ахсынны 28 күнүттэн тахсар

№9 (6199)

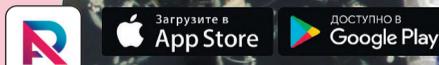
Чэппиэр аайы тахсар
2020 сыл кулун тутар 5 күнэ

ДОЙДУГА БЭРИНИИЛЭЭХ БУОЛУУ СЫЛА

**Булугас өйдөөх
учуонай,
халбаннаабат
санаалаах
бэлиитик,
сыыдам
хайыһардыт**

Бу орто дойдуга
бэйэтин эт өйүнэн
олобун, үлэтин
суолун тобулбут, саха
дьахталларыттан
бастакынан
геометрия
хайысхатыгар
учуонай буолбут
Екатерина
Семеновна Никитина
олобун олуктарын
туһунан 6-с уонна 7-с
балаһаларга аах.

«ARNEWS» сыһыарыны босхо хачайдаа.
Ол кэнниттэн манна төлөпүөнүгү,
хаамыратын балаһаҥа барытыгар туһаай.
Оччоҕуна хартыына «тиллэн» кэлиэ. Көрөн астын!

Ханна да үлэлээтэрбин, университетка, бырабыталыстыбаҕа, Ил Түмэнгэ, Куорат мунньаҕар, хайыһарбын бырахпатаҕым.

72 сааспар, кыһын нэдиэлэҕэ үстэ-түөрт хайыһардыбын, сайын сүүрэбин, харбыбын. Эдэр ыччат хайыһарынан умсугуйан дьарыктанарын туһугар, уһууаанга уонна оскуолаҕа күүскэ дьарыктаахха наада.

Ыраах 60-с сылларга Кыыс Амма өрүс кытылыттан дьоллоох Дьокуускай куоракка математик буолар баҕа санаалаах эдэркээн Катя Никитина кэлбитэ. Кини сэттэ оҕолоох тыа ыалын улахан оҕото буолан, ыраах Москубаҕа уонна Минскэйгэ үөрэххэ барар этиилэртэн акаастанан, Саха судаарыстыбаннай университетыгар математика салаатыгар үөрэнэ кирибит. Екатерина Семеновна университетка үлэлээбитэ быйыл 50-с сылыгар барар, 7-с төгүлүн талыллан алгебра уонна геометрия хаапыдыратын сэбиэдиһсэйэ, 6 монография, 60 научнай ыстатыйа ааптара. Екатерина Никитина – саха дьахталларыттан бастакынан геометрия хайыһарыгар наука хандьыдаата, учуутал, салайааччы, бэлиитик, спортсменка, эдьийи, эрэллээх дьүөгэ.

Ньургуйаана ИВАНОВА nurguanna77@mail.ru

ХАЙЫҤАР – ОЛОҒУМ СҮРҮН ДЬАРЫГА

– Бу күннэргэ Ижевскэй куоракка ытыллыбыт хайыһарынан дьарыктанааччы спортсменнарга анналаах Бүтүн Арасыйытааҕы кыһыҥгы бастакы спартакиадаҕа хайыһарынан сүүрүү күрээсэр өрөспүүбүлүкэттэн “Чысхаан” кулууп аатыттан 17 буолан кыттан кэлибит. Хамаандабыт саамай эдэр чилиэнэ 35 саастаах, кырдыҕастарбыт 82-83 саастаахтар. Спартакиада 8 күрүңгэ ытытылынна, Ижевскэй куоракка 4 күрүңгэ күрэхтэһии буол-

ҮӨРЭХ ТУЙГУНА, СПОРТСМЕНКА, ПАТРИОТ

БЫҺААРЫЫ

ЕКАТЕРИНА СЕМЕНОВНА НИКИТИНА – 1998-2008 сылларга Саха Өрөспүүбүлүкэтин хайыһарынан сүүрүүнү сэнгээрээчилэрин федерациятын бэрэссэдээтэлэ, 2004-2014 сылларга РФ хайыһарынан дьарыктанааччыларын (любительскай) федерациятын президиумун чилиэнэ, 1998 сылтан Арасыйытатааҕы хайыһарынан дьарыктанааччылар сэбиэтиэрин чилиэнэ, 2017 сылтан вице-бэрэсидьиэнэ, “Чысхаан” өрөспүүбүлүкэтээси хайыһарынан сүүрүүнү сэнгээрээчилэр кулууптарынан бэрэссэдээтэлэ.

ла. Биһиги хайыһарынан сүүрүүгэ 44 хамаандаттан 14-с буоллубут. Сыл аайы манньк курдук араас таһымнаах күрэхтэһиигэ кыттан 10 иһигэр сылдыааччыбыт. Быйыл күстээх сүүрээччибит Степан Абрамов кыттыбатаҕа билиннэ.

30-тарыттан үөһэ саастаах хайыһарынан сөбүлээн дьарыктанааччылар “Чысхаан” дьин кулууптарынан 2013 сыллаахха тэрийэхпиттэн салайабын. Арасыйытааҕы ытытыллар күрэхтэһиилэргэ кулууппутунан быйыл алтыс төгүлүн кытынныбыт. Арасыйытааҕы первенствота уонна Арасыйытааҕы Куубага дьин күрэхтэһиилэр сылын аайы ытытылаллар. Онно тохсус, сэттис, иккит ахсыс буолан турабыт. Бары күрэхтэһиилэргэ бэйэбит харчыбытынан үбүлэнэн баран кэлэбит. Арасыйытааҕы успуорду сөбүлээн дьарыктанааччыларга анналаах манньк улахан кыһыҥгы күрэхтэһии бастакытын ытытылынна. Күрэхтэһиини Арасыйытааҕы успуордун министриин бастакы собуйааччы Марина Томилиана арыйда уонна кыттааччылар тэрииллээхтэрин, кыахтаахтарын бэлиэтээтэ. Былырын кулун тутар-

га дойду бэрэсидьиэнэ Владимир Путин физкультура уонна успуорт сайдытыгар аналлаах Судаарыстыбаннай Сэбиэт мунньаҕын ыппыта. Манна Арасыйытааҕы сокуонунан оҕолор, устудьуоннар уонна идэтийбит спортсменнар эрэ өйөбүллээхтэрэ, оттон сөбүлээн дьарыктанар спортсменнарга судаарыстыба өттүттэн туох да өйөбүл суоҕа көстүбүтэ. Ити Сэбиэт үлэтин түмүгүнэн Владимир Путин Арасыйытааҕы нэһилиэнньэтин 55%-на успуордунаан уонна физкультуранан дьарыктанарыгар дьин сорук турарбыта. Онон любитель-спортсменнарга болҕомто ууруллан, бу кыһыҥгы бастакы спартакиада ытытылынна.

КУЛУН ТУТАР – ЫРАСТАНҒЫ ЫЙА

Аныгы кэмгэ оҕо, эдэр ыччат доруобуйата мөлтөөн иһэрэ, кистэл буолбатах. Мин университетка мэлдьи бастакы куурустары үөрэтэбин. Холобур, быйылгы бастакы куурустарыттан биэр оҕо мунун хаана кэлэр, иккис оҕо дабыланынаалаах, үһүс оҕо сүрээс ыалтар дьар. Ити курдук доруобуйата мөлтөх оҕо үөрэнэ кэлэр буолла. Ити биэр төрөтүнэн өрөспүүбүлүкэҕэ маассабай успуорт сайдыбатаҕа буолар. Холобур, оскуолаҕа билигин хайыһардаабаттар. Кини доруобуйатын саамай тупсарар успуорт көрүнүкүн хайыһар буолар. Мин оскуолаҕа үөрэнэрбэр, дириктэргэ эрэ хайыһар баара. Ону уларсан хайыһардаатахпына, мин саҕа дьоллоох оҕо суох буолар. Онтон устудьунуу, аспирантураҕа үөрэнэ сылдьан хайыһарынан дьарыктаммытым. Аспирантураҕа кириэрбэр сылы төгүрүччү хайыһардаары, Томскай куораты талбытым. Бэл диэтэр, чинчийэр үлэм садаачатын хайыһарды сылдьан эмискэ суоттаабытым. Ханна да үлэлээтэрбин, универ-

ситекка, бырабыталыстыбаҕа, Ил Түмэнгэ, Куорат мунньаҕар, хайыһарбын бырахпатаҕым. Билигин, 72 сааспар, кыһын нэдиэлэҕэ үстэ-түөрт хайыһардыбын, сайын сүүрэбин, харбыбын. Эдэр ыччат хайыһарынан умсугуйан дьарыктанарын туһугар, уһууаанга уонна оскуолаҕа күүскэ дьарыктаахха наада. ситекка, бырабыталыстыбаҕа, Ил Түмэнгэ, Куорат мунньаҕар, хайыһарбын бырахпатаҕым. Билигин, 72 сааспар, кыһын нэдиэлэҕэ үстэ-түөрт хайыһардыбын, сайын сүүрэбин, харбыбын. Эдэр ыччат хайыһарынан умсугуйан дьарыктанарын туһугар, уһууаанга уонна оскуолаҕа күүскэ дьарыктыахха наада. 1997 сыллаахха бырабыталыстыбаҕа үлэлиин олороммун, бастакы бэрэсидьиэн Михаил Николаев өйбүлүнэн, өрөспүүбүлүкэ оскуолатыгар барытыгар 10 мөлүгүн солкуобай суумаҕа хайыһар, тайах, бачынгка атымылан түңнэппит. Билигин эмиз ити курдук үлэни тэрийиэх туустаахпыт. Былыр-былыргыттан сахалар кулун тутарга таһырдыа, айыл5аҕа сылдьаллара. Кыһыны

кутаакка, баартыйа сэкирэтээригэр дьээри үүнэрэн таһаарбыта. Хомсомуол 50 сылыгар Саха сириин устудьуоннарын аатыттан дэлэ-гэт буоламмын, Москва куоракка үбүлүөйдээх пленумга кыттыбытым. Онтон баартыйаҕа кириэн, университет партокомун сэкирэтээринэн үлэлээбитим. Бу үлэм субэһиттеринэн факультетын салайааччыларга, декан Михаил Алексеев, хаапыдырам сэбиэдиһсэйэ Устин Асекритов этилэр. Кинилэр бэйэлэрин солбулар дьону иитэн таһаарар соруктаах үлэлээбиттерин кэлиин өйдөөбүтүм. Эмиэ кинилэр сөбүлэринэн аспирантураҕа кириэн, 1978 Куорат мунньаҕын дьокүтаата буоллубутум. Сэбиэскэй былаас каадырын бэлиитикэтэ биэр да түөрт сыананы ылбатах туйгун үөрэнээччини, уопастыбаннай үлээс көхтөөх кыһы бэлиэтин көрөн, дьо-

куорат бастакы ыгырылыах мунньаҕын дьокүтаата буолбутум. Дьокүтаатыгы сылдьан көмө көрдөөн кэлбит дьонго барыларыгар көмөлөө сатырым. 2003 сыллаахха өрөспүүбүлүкэ Өрөгөй ырыатын быһаарар, талар 5-с хамыһыйа бэрэссэдээтэ-лэ буолбутум. Биэр сыллаах меккарыата быһаарыллыбыта. Аны 2004 сыллаахха өрөспүүбүлүкэтээси үлэ бэтэрээнэ дьин улэтин бэтэрээнэ эрэ дьин хаалтабыта. Ону утаран күүскэ үлэлээ-мит, өрөспүүбүлүкэтээси үлэ бэтэрээнин чэпчэтиитэ барыта оннунан хаалбыта. Өрөспүүбүлүкэ салалтата тыа хаһаайыстыбатын сайыннаарар бырагыраама онорон киллэрбитин төттөрү бэрэбиһит. Бэйэбит “Тыа хаһаайыстыбатын биэр

кэлим сайдыта” дьин ааттаах атын бырагыраама онорбулупт олоххо кирибэккэ хаалбыта. Оно тыа сириин гаастааны, сүөлүнү иитини барытын ымыгар-чымпыгар дьээри суруйбулупт. Билигин даҕаны тыа сириин олоҕун тупсарар, чэлчэтэр биэр кэлим бырагыраама суох.

ДЬАХТАР БЭЛИТИК НОРОУККА ЧУҔАС БУОЛАР

Өрөспүүбүлүкэ салалтата билигин уустук кэмгэ сөптөөх хайыһары тугуһан үлэ-биэр. Кэскиллээх суолу туту-стубит. Өрөспүүбүлүкэҕэ инвестиция кириитэ, Арктиканы сайыннары күүскэ баран ээрэ. Ил Дархан Айсен Николаев өрөспүүбүлүкэ сайдытыгар, нэһилиэннэ олоҕо тупсарыгар туһалаах бары бол-пуруостары туруорсар, үлэтир. Бу туруорсуулар, этиилэрэ оло-хо кириэлэригэр үрдүк квали-фикациялаах үлэһиттэр наада-лар. Онон каадыры бэлэмниир үлэ күүскэ ытытылын наада. Эдэр дьон салалтаҕа, бэлиитикэҕэ ки-риэхтэрин, төрөөбүт дойдularyн туһугар үлэлиэхтэрин баҕарарбын. Эр киһиттэн, дьахтарыттан туту-лу-га суох.

Дьахтар бэлиитик нуруока чуҕас буолар. Дьахтар киһи баар кыһалҕаны барытын сүрэ-син нөҕүө аһардар. Эр киһи хайа ба-ҕар түбэлтэҕэ үксүн барыс туһу-нэн толкуйдуур, оттон дьахтар аймах ийэли толкуйдуур. Сокуон ылылларыгар, дьахтар бу сокуон бөрөстүүй киһизэх хайдах үлэ-лиэтин этиэн-хаанынан өйдүүр. Хайдах да дьахтар бэлиитик бу-ол-лун, бары дьайыны, уларыыны бы дууһатынан, сүрэсинэн аһар-дар. Бэлиитикээс дьахтар аҕыйа-ҕа нэһилиэннэҕэ – дьахтар дьы-нэ, оҕону көрөөтөххэ дьин оло-х-суйбут санааттан эмиэ буолу-он сөп. Холобурдаан эттэххэ, дьа-хтар уонна эр киһи дьокүтаат бы-ты барга турдаҕына, дьон эр киһи-ни талар. Эр киһи үксүн бизне-сэн буолар, ол аата тугу эрэ биз-нэ бэтэрээнин чэпчэтиитэ барыта оннунан хаалбыта. Өрөспүүбүлүкэ салалтата тыа хаһаайыстыбатын сайыннаарар бырагыраама онорон киллэрбитин төттөрү бэрэбиһит. Бэйэбит “Тыа хаһаайыстыбатын биэр

эр дьон ортоугар үлэлээн кэлим. Баҕар ити үлэм тус олохпор мэһэй-дээбит да буолуо. Ол да буоллар, төрөөбүт дойдум, нуруотум туһу-гар “отличник синдromун” тутуһан, тугу барытын туйгунук толорорго кыһаллан-мүһэллэн үлэлээн-хам-саан кэллим. Кимиэхэ эмит чы-чаах тумсун саҕаны да көмөлөспүт буолаахпына, миэхэ үчүгэй.

УНИВЕРСИТЕТ – ИККИС ДЬИЭМ

Мин ханна да үлэлээ-битим иһин, университетка үөрэтэ-бин. Оннооҕор Москваҕа да оло-роммун, көтөн кэлэн лиэксийэбин ааҕарым. Сэттис төгүлүн ХИФУ учуонай сэбиэтинэн талыллан, алгебра уонна геометрия хаа-пыдыратын сэбиэдиһсэйинэн үлэ-лиэбин. Математик буолар баҕа-лаах оҕо аһаана аҕыйаабат, онон устудьуоннардаахпыт. Биһиги «ыраас» математиктары бэлэ-миэнибит. Кинилэр наука хайа ба-ҕарар хайыһарыгар салгыы үөрэнэ барыахтарын сөп. Математик и-дэ-лээх киһи хаһан да охтон-сүтэн биэрбэт, олоххо бэйэтин мээстэ-тин булар дьин санааҕа устудьуон-нар-бын үөрэтэбин.

Хаапыдырабытыгар билигин кэм ирдэбилгэр эппиэттир, “искусственной интеллект” хайы-схатыгар “Наука о данных и машин-ное обучение” дьин магистрату-раҕа салаалаахпыт. Былырын бу салааны б магистрант бүтэр-битэ, быйыл 1 кууруска 8 устудьуон үөрэнэ сылдьар. Магистратурабит иккис хайыһарта “Аһаан үөрээсэр учуунтэһии-учуутал” дьин. Манна оскуолаҕа үлэли сылдьар учуутал-ларга математика ыарахан суотта-рын суоттуур ньымалары үөрэтэ-бит. 1998 сылтан бу салаабыт сүрүн учууталынан Новосибирскай куо-раттан ыгырыынан кэлэн үлэ-гар бэлиитик буолар. Математик киһи хайа баҕарар араннаҕа ситиһиилэ-рин сөп.

ни (ОГЭ) уонна биэр кэлим судаа-рыстыбаннай экссэмэни (ЕГЭ) тут-тарар оҕолорго олус туһалаахтар. СГЭ, БКЭ үөрэх систимэтигэр кирибитин кэннэ оҕо үрдүк үөрэ-си ыарыһтар буолла. Ити систимээ оскуолаҕа кирибитэ оҕону сайын-нараҕа буолбака, биэр таһым-наах билиини эрэ бизниигэ ти-риэртэ. Бэйэтэ толкуйдуур, мын-дыр толкуйдаах оҕо кэлбэт буолла, бэриллэр суоту сөпкө эрэ суоттуу сатыллар. Дьингэ, аһаан үөрээс дьин ускуустуба. Ускуустубата суох дьингээх аһаанньит буолбаккын. БКЭ иннинэ үөрэнэ кэлбит усту-дьуоннартан “үс мундуктар тэннэ-рин бэлиэтин” туһунан ыйыттаҕы-на, тута хоруйдууллар этэ. Оттон билигин устудьуон оҕо билбэт. Маннайгы куурустарга нэдиэлэҕэ түөрт чаастаахпын ээрэри, эбии икки чааһы туруортаран дьары-ктыбын. Дьокүтаат эрдэҕинэ бу сис-тиэмэ эспэриминэ быһытынан өрөспүүбүлүкэ үөрэтиритигэр кирибитэ. Ону мин утарбытым да, син биэр олоххо кирибитэ уонна билигин да үлэли турар. Ол иһин оскуолаҕа математиканы тыһынан туттарар эбии экссэмэни киллэ-риэххэ дьин туруорсарбын. Дьингэ, барыта оскуолаттан саҕаланар, ол иһин оскуолаҕа толкуйдуура үөрэттиэххэ наада. Оччобуна оҕо инники олоҕун былаанньыр, бэйэ-тигэр сөптөөх хайыһары туһугар. Холобур, мин Аммаҕа оскуолаҕа үөрэнэр кэмэр биэр дойдута-аҕым Николай Ефремов улуска, өрөспүүбүлүкэҕэ математика олимпиадаларыгар кыһар этэ. Кини филология наукатын док-тара, бэрэлиэссэр, саха тылын биэр билииниэхэ учуонайа буолтуба. Хайдах математиктан тыл үөрэх-тээс буоллун дьээбиллэр, саха тыла эмиз математика курдук дьэ-битэ. Онон аһаан уонна тыл ыкка сибаэстээхтэр. Математик киһи хайа баҕарар араннаҕа ситиһиилэ-рин сөп. **ЧӨЛ ТУРУКТААХ НОРОУТ КЭСКИЛЛЭЭХ** Мин 72 сааспар да сырыт-тарбын, университетка үлэ-лиэбин, хайыһардыбын, араас уопастыбаннай үлэнэн дьа-рыктанабын. Билигин ордук өрөспүүбүлүкэҕэ маассабай успу-орт сайдарын туһугар туруулаһан үлэлиэбин. Нуруот байа-дуола – доруобуйата буолар. Чөл туруктаах нуруот кэскиллээх. Мин билигин үлэм нуруотум доруобуйатын тупсарарга туһуланар. Эдэрдин-эҕининин чөл турруктаах, чэгинэ-чэмдэ буолар тулуттан хайыһар-дыабын. Дьокүускай куорат 5 №-дээх успуорт оскуолатын дири-эктэрин Александр Слепову кытта Владимировка бөһүөлөгүн атты-гар хайыһар тыраасстыын түөрт сылы быһа арыа сатыбыт. Бу баҕа санаабыт дьэ туолуох курдук буолла. Манна ким баҕалаах кэлэн хайыһардыр, эрчиллэр буолу-оҕа. Хайыһардыр, инникигэ эрэллээх буолар.

8 ТУТУУ

2019-2025 сылларга саахалланар туруктаах дьиэттэн дьону көһөрүү бырагыраамата өрөспүүбүлүкэ 36 муниципальнай тэриллитигэр үлэлиир.

2025 сыл балаһан ыйын 1 күнүгэр диэри Саха сиригэр 1,14 мөлүйүөн м2 хаарбах дьиэни көтүрүөхтээхтэр. Бу бырагыраама чэрчитинэн, көһөр дьону дьиээн хааччыйарга сударыстыба тутуу хампаанньаларыттан, эбэтэр иккис ырыынакка кыбартыыра атыылаһан бизээр, эбэтэр нэһилиэннээттэн хаарбах дьиэлэрин ыларын иһин толуйуу харчытын төлүүр. Маны олоххо киллэрэргэ уопсайа 80 миллиард солкуобай кэрингэ үп тутуллуоҕа.

ДЬОН ОЛОРОР ДЬИЭТИН САҢАРДАРГА

Намна баархаарбах дьиз.

Тыа сиригэр өссө ааспыт үйэҕэ тутуллубут иккилин этээстээх эргэрэн-эмэҥирэн бүппүт самнархай дьиэ үгүс. Эркинин элсиэйдээн баран билигин даҕаны онно үгүс ыал олорор. “Олорор дьиэ уонна куорат эйгэтэ” национальной бырайыак иһинэн дьон олороругар табыгаһа суох дьиэни көтүрэргэ эргэгийэннээҕи бырайыак оноһуллубута.

✦ **Марианна ТЫРТЫКОВА**
 Rianna789@mail.ru

Саахалланар туруктаах дьиэттэн дьону көһөрүү бырагыраама-та былырын иккис түһүмэҕэ саҥаланан, 2025 сылга диэри үлэлиэҕэ. Бырагыраама чэрчитинэн өрөспүүбүлүкэ 36 муниципальной тэриллитигэр 1 156,56 тыһыынча м² иэннээх 3 630 саахалланар туруктаах дьиэ көтүрүллэн, 61 820 киһи санга дьиэлэнэҕэ. Ону олоххо киллэрэргэ Судаарыстыбаннай корпорация, ОдьКХ салаатын саҥардарга тэриллибит пуонда 79 491,73 мөлүйүн солкуобайы үбүлүөҕэ.

Хаарбах дьиэттэн дьону көһөрөргө санга тутулла турар дьиэлэргэ кыбартыыра атыылаһахтара. Ол курдук, дьон олороругар 1 627 дьиэни атыылаһарга СӨ Түтүгүн мини­стэри­стибэтин иһинэн тэриллибит Дьиа-уот туугутун дириэксийэтэ 443 сударыстыбаннай хантараак түһэристэ. Ону таһынан, саахалланар туруктаах дьиэттэн көһөөччүлэр­гэ толуйуу харчытын бизэ­рэгг 317 сөбүлэһии бэлэмнэннэ.

2020-2021 сылларга саахалланар туруктаах эргэ дьиэттэн көһөр дьону олорор дьиээнн хааччыйарга Алдан, Үөһээ Халыма, Горнай, Ленскэй, Нам, Нерюнгри, Өймөкөөн, Таатта улуустарыгар уонна Дьокуускай кyo­ракка аукцион ыытылынна. Уопсайа 23 529,59 м² иэннээх 470 кыбартыы­ра атыылаһылынна.

ТЫА СИРИГЭР КЫРА ӨЛҮҮ ТИКСЭР

Ингэиччи-хагначчы түспүт самнархай эргэ мас дьиэлэри көтүрүү кээмэйигэр бырамысыланнас куораттара Алдан, Ленскэй, Нерюнгри кэнниттэн Дьокуускай төрдүс эрэ миэстэҕэ турар, оттон улуустарга өссө кыра өлүү тиксэр. Дынгэр, бүд-дүөттэн кэлэр босхо харчыны күпп-пэккэ, өрөспүүбүлүкэ собууру уонна арбаа улуустарыгар сир баайын хостуур хампаанньалар социальнай депиэтинэстэрин күүһүрдэн, эргэ мас дьиэттэн олохтоохтору көһөрүүнү кытыгыс үбүлээн, бу кыһалҕа быһаарылыбыт буолуон сөбө.

Оттон киин сиртэн ыраах сытар тыа dyоно сэмэйдэригэр уонна кил-биктиригэр оустаран, кэнники үтүрүллэн иһэлэр. Дынгэр, улуус кииннэригэр ааспыт үйэ ортогурар тутулуубут эргэрэн-эмэҥирэн бүппүт дьиэ үгүс. Арасыйыйа үрдүнэн саа-май элбэх хаарбах дьиэ Саха сириг-эр баара биллэр, онно бу быра-гыраама көмөтүнэн олохтоох дьон олорор усулуобуйаларын сыл ахсын тупсаран иһиэхтэрэ.

САНААЛАР

БУ БЫРАГЫРААМАНАН УҢУК ХОТУ ТУТУУ БАРА ИЛИК

Николай Чукров, Орто Халыма куорат баһылыга:
— Биһиэхэ бу бырагыраама саҥа үлэлээн эрэр, куоратпы-тыгар 1970-80-ус сылларга тутуллубут эргэ дьиэлэр тураллар, үгүстэрэ септиктээхтэр. 2019-2024 сылларга хаарбах дьиэт-тэн дьону көһөрөр бырагыраама иһинэн 31 дьиэ саахалланар туруктаагынан билинилибитэ. 2020 сылга элбэх кыбартыы-ралаах 4 дьиэ киирдэ, ол иһигэр 86 киһи олорор 41 кыбар-тыырата. Орто Халымаҕа 1 770,10 м² иэннээх дьиэ хаарбах туруктаах. Халаан уууттан эмсэҕэлээбиттэргэ атын бырагы-рааманан дьиэ тутуллубута уонна тулааһа оҕолорго аан бастаан 8 кыбартыыралаах таас дьиэни тутан биэрбиттэрэ. Оттон атын тутуу бара илик. Уһук хоту оройуоннарга тутуу матырыаалын бетонугар, тааһыгар тийэй куораттан тийээн аҕалаллара кэккэ ыарахаттардаах. Манна дьиэ сыаната киин улуустардаҕар 2-3 төгүл ыраан тахсар.

НАМНА БЫЙЫЛ 3 ДЬИЭ ТУТУЛЛУОҕА

Василий Сыроватский, Нам сэлиэнньэтин дьаһалтатын тутууга уонна дьиэ-уот боппуорустарыгар үлэһитэ:

— Урут 2013-2017 сылларга үлэлээбит бырагыраа-ма бастакы түһүмэсэр 20-тэн тахса дьиэни көтүрэн, толору хааччылыылаах 6 таас дьиэ тутуллубута. Оттон 2019-2025 сыллардаагы бырагыраама иккис түһүмэсэр 18 871,4 м² иэн-нээх элбэх кыбартыыралаах 38 дьиэ (уопсайа 404 кыбартыы-ра) саахалланар туруктаах диэн испиһэккэ киирэн, көтүрүл-лүөхтээ. Ол кэнниттэн бырагыраама салгыы үлэлээтэҕинэ, өссө 13 хаарбах дьиэ баар.

Саахалланар туруктаах дьиэттэн көһөөччүлэргэ улуус дьаһалтата эргэ дьиэлэрин саҕа иэннээх саҥа дьиэни ылан биэрэр. Ким толуйуу харчытын ылан баҕалаах СӨ Түтүгүн министэриститбэтин иһинэн үлэлиир Дьиа-уот туугутун дири-эксийэтин нөнгүө үлэлээр. Холобур, былыргынын 42 кыбартыы-раттан 7 киһи онук толуйуу харчытынан туһаммыта, атыттар саҥа дьиэҕэ көһүөхтээхтэр.

Тутааччылар кулун тутартан үлэлэрин саҕалыахтара, били-гин 3 дьиэ сыбаайатын түһэрдилэр. Сатинныгы диэри икки бэдэрээтчит «АЭБ-Капитал» уонна СМУ «Намстроя» икки 4 этээстээх уонна биир 3 этээстээх аныгылыы моһуоннаах, бал-куоннаах дьиэлэри тутан үлэҕэ киллэриэхтээхтэр.

НҮУРБАҕА 13 ЭЛБЭХ КЫБАРТЫЫРАЛААХ ДЬИЭ ТУТУЛЛУБУТА

Макар Семенов, Ньурба улуунун Тутуу инвестиционной управлениетын салайааччыта:

— Саахалланар туруктаах дьиэттэн дьону көһөрөр бырагы-раама бастакы түһүмэсэр 2013-2017 сылларга Ньурба улуубу-гар 13 элбэх кыбартыыралаах дьиэ тутуллубута. Түүрт сыл иһигэр 10 753,60 м2 иэннээх 244 кыбартыыра тутуллан, 620 киһи санга дьэиэлэммитэ. Маны олоххо киллэрэргэ 677 222 693,40 солкуобай көрүллүбүтэ, ол иһигэр федеральнай бүд-дүөттөн 268 578 681,50 солкуобай, өрөспүүбүлүкэ хааһына-тыттан 262 928 487,20 солкуобай, итинэн олохтоох бүддүөт-тэн 145 715 524,80 солкуобай. 74 хаарбах дьиэ көтүрүллүбүтэ. 2019-2024 сылларга үлэлиир бырагыраамаҕа Ньурба улуубугар 30 326,53 м2 иэннээх 721 кыбартыыра саахалла-нар туруктаах диэн көтүрүллүөхтээх, ол иһигэр Бордонг уонна Чаппанда нэһилиэктиригэр биридии дьэ. Дьону көһөрөрг-ө уопсайа быһа холоон, 2 709 366 124,89 солкуобай үп көрүлүннэ.

2019 сылга Ньурбаҕа Кузакoва уулуссатыгар 24 кыбар-тыыралаах дьиэ тутууга саҕаламмыта, эбийиэги былаан быһыытынан бу сыл бүтүөр диэри туттарыахтаахтар.

САҢА БИЛА

9

Бырагыраама сыала-соруга — тутуу эйгэтин сэргэхситии, Уһук Илин эрэгийиэнгэ дьону олохсутуу, эдэр үлэһиттэри ыңгыран аҕалыы.

2%-наах ипотека усулуобуйата: болдьоҕо 20 сылга диэри, суумата 6 мөлүйөүнгэ диэри. Бастакы усунуос: 20%. 36-гар диэри саастаах эдэр ыал, аҥардаас төрөппүттэр уонна Уһук Илин гектаарын хаһаайттара ылар бырааптаахтар.

ЭКСПИЭР САНААТА

“СЫЛ АҢААРЫНАН КӨНҮӨҕЭ”

Туйаара Гаврильева, ХИФУ бэрэпиэссэрэ, экнэмичэскэй наука дуоктара:

— Сыана үрдээһинэ ипоте-ка ыстаапката түспүтүттэн эрэ төрүөттээх буолбатах. Манна хас да түгэн дьайыылаах.

Бастакытынан, ипотека ыста-апката түһэрэ хас да ый иннит-тэн билиибитэ. Онон тутааччы-лар атылларын тохтотон, күүп-лүт буолуохтаахтар. Сорох ин-вестордар эрдэ чэпчэки сыа-наҕа атыылаһан баран, били-гин ыарахан сыанаҕа батарал-лар. Ону тэнэ, били “эскроу-счет” дьайыыта билиннэ: ол олоххо киирдэҕинэ, дьиэ сыа-ната 10-12 % үрдүүрэ биллэр этэ. Чэпчэтиилээх ипотечнай кирэдьит билдьяһык буолбута

эмиэ дьайда эрээри, сыл аҥаа-рынан ырыынак балаһыанньата көнүөҕэ дии саныбын. — ***Эһиэхэ бырыһыангыт өссө намыһах эбит дии. Тоҕо?***
— Биһиэхэ баан усулуобуйата оннук. 2004 сылтан аабыныстыба федеральной ипотечнай систиэмэ (билигин “Дом.РФ” баан) оператора буолбут. Ону тэнэ, СӨ бырабыы-

тылыстыбатын уураабынан, хаар-бах дьиэттэн көһөрүү бырагыраа-матын олоххо киллэрэргэ болому-чуйаламмыта.

— ***Эһиэхэ бырыһыангыт өссө намыһах эбит дии. Тоҕо?***

— Биһиэхэ баан усулуобуйата оннук. 2004 сылтан аабыныстыба федеральной ипотечнай систиэмэ (билигин “Дом.РФ” баан) оператора буолбут. Ону тэнэ, СӨ бырабыы-

талыстыбатын уураабынан, хаар-бах дьиэттэн көһөрүү бырагыраа-матын олоххо киллэрэргэ болому-чуйаламмыта.

ТУМУККЭ

Бу балаһыанньаҕа туюх түмүгү отноруохха сөбүй?

Кэнники кэмгэ Дьокуускайга тутуу күүскэ ыштылынна. Ипотека ыстаапката сыллата түһэн иһэрэ, дьиэ сыаната улаханнык үрдээбэккэ турбута – бу барьта дьон кирэдьитинэн да буоллар, дьиэни атыылаһарыгар усулоу-буяа онорор. 2-3 сыл иһинэн бүтүн микро-оройуоннар дьэндэхэн табыстылар: “Прометей”, 203-с. Куорат киинигэр да элбэх кыбар-тыыралаах саҥа дьиэлэр тутул-лаллар эрээри, билигин сүрүннээн кытыы сирдэргэ тутулла тураллар. “Эскроу-счегтаах” сокуон үлэлээн, тутааччылар дьонтон эрдэ харчы хомуйбакка, бэйэлэрэ үп булан, сир ылан, тутан саҕалыыһара уусту-гурда.

Бу сылларга элбэх кыбартыыра атыыланар буолан, риэлтор ааҕы-ныстыбата үксээтэ. Кинилэр биир атыттан 100 тыһыынча солкуо-байы хармааннарыгар укталлар. Уһук Илин ипотекатын тутааччы-лар кинилэр нөнгүө буолбакка, бэ-йилэрэ быһаччы атылыы олорол-лор. Ол иһин, риэлтордар чэпчэ-тиилээх кирэдьинти булар кыах-тара суох. Биир эмит дьиэ та-быстабына, ол билдьяһык буолар. Ол эрээри, чэпчэтиилээх кирэдьи-иттээх кыбартыыра тутааччылар-га баар эбит.

САҢА ТУТУЛЛАР ДЬИЭ СЫАНАТА ЫАРААТА

кв. м. сыаната – 88 тыһыынча сол-куобай кэрингэ.

Быйылгыттан сыанабытын кыратык үрдэттибит, ол эрээри, эбийиэк тутуллан бүтэрэ чугаһаа-табын аайы онук буолар. Оттон “Панорама” комплекса былаам-мытын толорон, атыыны бакаа тох-тотун турабыт.

— **“Прометей” хампаанньа:**
— 2%-наах ипотеканан биһи-эхэ кыбартыыралар атыыланаллар. Тохсунньу, олуңньу ыйдарга олус хамааатык барбыттара. Билигин 1-2 хостоохтор бааллар. Холобур, 43 кв. миэтэрэлээх кыбартыыра сыаната – 3 800 000 солкуобай. Ол аата 1 кв.м. сыаната – 90 тыһыын-ча солкуобай. Быйылгыттан сыана-

— Куорат киинигэр бу бырагы-раамаҕа хапсар кыбартыыра соу-суон кэриэтэ. Биир эмит табыстаыы-на да, чаас иһигэр тута “бронь” онго-роллор, ыла тураллар. Кытыы орой-йуоннарга, холобур, Ильменскэй, Бүдүлүүр аартык диэки син баал-лар. Бэйэсит тутааччыларга эрийэн баран, билдьяһык кэмигэр сыана-ны үрдэтэн атыылаатылар диэн. Үчүгэй усулуобуйалаах бырагы-рааматтан матаары гыммыт дьон ыксаан, ыарахан сыанаҕа да ылар буоллахтара.

Ааспыт сылга саҥа тутуллар кыбартыыраҕа 1 м² сыаната 75-80 тыһыынча солкуобай эбит буола-лабына, олуңньу ыйга 100 тыһыын-ча солкуобайга тийиэд.

Эдэр ыяллary дьэилииргэ үчүгэй дьаһал эрээри, атыттарга бу мөкү өттүнэн дьайан табыста. Сыана ыараабыта, саҥа тутуллар кыбартыыра атыыга суох буолбута туюх үчүгэйдээх буолуой? Мунгар, Уһук Илин олохтоохтору бары маннык чэпчэтинэн туһаналлара эбитэ буоллар, син да этэ. Маны эрдэттэн сэрэйэн, хос-хос атыла-һан-атыылаан, соруйан сыананы үрдэтэр дьону булан, миэрэҕэ тар-дыахха баара.

Ил Дархан Айсен Николаев тутааччылар сыаналарын кы-таанахтык хонтурооллуохпуг диэн эреэнэрбитэ. “Бырабыталыстыба тутааччылары кытта үлэлээн, сыана үрдээбэтин туһугар кытаанах миэр-элэри ылыаҕа”, — диэн эппитэ.

Уһук Илини сайыннарар ми-нистэри­стибэ эмиэ балаһыанньаы хонтурооллуурун туһунан иһи-тиннэрэр. Эрэгийиэннэргэ тутуу кээмэйин элбэттэххэ, ман­нык кыһал­ба сүгүөхтээх. Холобур, тута-аччыларга сир сыанатын чэпчэтэн, итин­ник курдук миэрэлэри ылын-

14 дойдуга бэриниилээх буолуу сыла

2020 сыл өрөспүүбүлүкэ5э Дойдуга бэриниилээх

буолуу сылынан биллэриллибитэ.

УСТУОРУЙАНЫ СУРУЙАР УЧУУТАЛ

Дьокуускай куорат 33-с №2-дээх оскуолатын устуоруйаҕа уонна общественаниеҕа учуутала Прокопий Батюшкин төрөөбүт дойдутун – Бүлүү улуунун I Күүлэтин туһунан “I Күүлэт нэһилиэгэ үйэлэр кирбиилэригэр” дьин кинигэни таһааран, биир дойдулаахтарыгар нэһилиэк төрүттэммитэ 100 сылыгар бэртээхэй бэлэҕи утары уунна.

← Айтана АММОСОВА
 ai-ta-na@mail.ru

100 СЫЛЛААХ ХААРТЫСКА

“Учуутал буоларым быһыытынан ангаардас үөрэтинэн эрэ мунурдаммакка, бэйэм тупса суолланыхтаахпын-иистэниэхтэхпин дьин санааттан кыраайы үөрэтэн саҕалаабытым. Дьиэбитигэр ийэбинэн хос эһээм, Аан дойду бастакы сэриитин кыттыылаа5а Михайл Марков 100 сыллаа5ыта түспүт хаартыската баар. Хос эһээм кимин, хантан кэлбитин билээри, 2014 сыллаахха архыыпка үлэлиригэ бастакы холонуму буолан, докумуоннары хаһыспытым. Ус сыл устата архыыптарга сылдыан, мусуйдары кытта үлэлээм, бэйэм курдук көрдөөччүлэри кытта алтыһан, хос эһээм сэриилэспит суолун докумуоннарга олосуран чопчулаабытым.

Ол үлэни ыыта сылдыаммын, уроуктарбар архыып докумуоннарын туһанаахпын сөп эбит дьин санаа кирибитэ. О5олору интэриэһиргэтиэхпин ба5арбытым. Үлэбиттэн иллэн кэмээр, уопускабар Национальной архыыпка үлэлиир идэлээммитим.

Хос эһээм туһунан матырыяаллары көрдүүрбэр барытын суругунан быһаарсыбытым. Буоста нөһгө атын куораттар архыыптарын, мусуйдарын кытта үлэлээбитим. Эппитэт кэтэхэр кэмээр Аан дойду бастакы сэриитигэр Саха сириттэн сылдыбыт дьон туһунан суруйар үлэбин саҕалаабытым. Ону үөрэтэн, чахчылари түмэн, 2018 сыллаахха кыра кинигэ онгорон таһаарбытым. Манна урагыта дьин, ким хаһан, ханна ынгырыллыбытын туһунан испииһэк киллэрбитим. Ол саҕана сириттэн үксэ нууччалар эрэ аармыйа кэккэтигэр ынгырылаллар эбит, сахалар бэйэлэрэ тылланнахтарына эрэ бараллара”, – дьин Прокопий архыыпка үлэтэ

үтгө түмүктээх буолбутун туһунан сэлэргээтэ. Ол онорбүт испииһэгин электроннай барыла Прокопий тус саайтыгар баар, ким наадыар, интэриэһиргиир туһаныан сөп эбит.

САҒАЛААҞЫН

Дьынгэ, I Күүлэт туһунан хас да5аны кинигэ баар. Ол эрээри, онно үксэ ахтылар эрэ кирибитэр. Маныаха Прокопий устуоруйаны үөрэтээчи буоларын быһыытынан, ахтыылари архыып докумуоннарын кытта ыпсаран, устуоруйа5а тэнгээн суруйар ба5а санаалаах эбит. Ол эрээри, эдэр киһи “кыйаыам дуо?”, “суруксут дьон ыларса ордук буолуо” дьин мунаахсыйа сылдыбыт.

Ааспыт 2019 сылга I Күүлэт төрүттэммитэ 100 сыла буолбүт. 2018 сыл бүтүүтэ Прокопийга нэһилиэк баһылыга Айаал Новиков кинигэ суруйарга этии киллэрбит. Инньэ гынан, кини уруккуттан иитиэхтии сылдыбыт санаата олоххо киирээригэр тирэх буолбүт.

АТЫН УСТУОРУЙА

Прокопий ылсыбыт дьыалатыгар хаһыаа сылдыан, үгүһү билгэр-көрбүт, санганы арыйыт. Ол туһунан кини маннык кэл-

ЭБЭН ЭТТЭХХ...

“СЫЛ УЧУУТАЛА” КЫАЙЫЫЛААҒА

Прокопий 2017 сыллаахха ытыллыбыт өрөспүүбүлүкэтээ5и “Сыл учуутала” куонкуурска тэнгээнэин булбата5а. Эдэр учуутал архыып докумуоннарын үөрэтэн, салгыи о5олор интэриэстрин тардар сыалтан, уроуктарын хаамыытыгар сана билиитин-көрүүтүн туһанар буолбутун дьүүлүүрү сүбэ сэргэбитэ.

Бу куонкуурска кыйаыы – Прокопий олозугар сүңкэн суолта-лаах. Манна кини о5олорго кыраайы үөрэтэргэ архыып докумуоннарын кытта хайдах үлэлээххэ сөбүн өйдөтөр уроугу бэлэмнээбитэ инникитин улахан үлэни онгоруругар тирэх буолбута диэтэхпинэ сыыспатым буолуо.

сиир: “Биһиги Бүлүү улуунун I Күүлэтэ буолабыт, оттон Үөһээ Бүлүүгэ эмиэ I Күүлэт дьин нэһилиэк баар. Хойукка дьэри биһиги Үөһээ Бүлүү Күүлэтин төрүттэммит сылын бэйэбит нэһилиэкпитигэр ылына сылдыбыт эбиппит – 1837 сыллаахха олохтоммут дьин. Онон, нэһилиэкпит олохтоммута 170 сыла буолар дьин аа5ар этибит. Кэлинги сылларга Үөһээ Бүлүү кыраайы үөрэтээччилэрэ уонна мин үлэ ыытан, биһиги, Бүлүү I Күүлэттэрэ, атын устуоруйалаахпытын сэрэйдэн барбыппыт. Ону быһааран, кинигэ5э сиһилии суруйдум”.

ДОСТОЕВСКАЙЫ САЛЫННАРБЫТ АРИСТОВ

Прокопий кинигэ суруйа сылдыан, биир соһуччу арыыйыны онорбүт эбит. I Күүлэттэн биир килэмистир курдук тэйички Ба5адыа дьин күөл аттыгар, нооруokka биллэринэн, Сээт Тангаратын дьызтэ турбүт. Ол туһунан кинигэтигэр киллэрээри, манна үлэлээбит а5абыгыттар, саалтырдыгыттар тустарынан хаһыспыт. Архыыптан метрическэй кинигэни булан үлэ-лээбит.

Күүлэт сиригэр көс дыоно кэлэ сылдыбыттарын туһунан олохтоохтор удума5алатан эрэ биллэрлэр эбит. Ол дыон хантан, туох буруйу боруостан, кинилэр дойдуларыгар үктэммиттарын билээри, Прокопий үлэ ыыппыт.

19-с үйэ бүтүүтэ I Күүлэт сиригэр нуучча улуу суруйааччыта Федор Достоевскийны билэр Павел Аристов дьин киһи сыйлака5а кэлбит эбит. Достоевскай Петрашевская куруһуогар сылдыан, дыала5а эриллэн, Омскайдаа5ы хаатырга5а олорон, эмиэ буру-

йун боруостааччы Павел Аристовы кытта билсибит эбит. Павел Москваттан төрүттээ5э биллэр. Киниттэн Достоевскай саллан, “Записки из Мертвого дома” дьин Омскайга хаайыллытын туһунан суруйуутугар киллэрбит эбит. Ононо Аристов сүрдээх сидьинг, түөкүн киһи дьин суруллубүт. Кини эдэр сылдыан, туох да хара санаата суох дьоно, былааһы сууллараары сылдыаллар дьин былааска тыллаан билэрбит. Ол улахан айдаанга албыннаабыта биллэн, Омскайга хаайыыга кэлбит эбит. Онтон өссө хаста да күрээн, накаастанан, салгыи Иркутсккайга хаайыллыбыт. Ононо да таах сылдыба-тах, көмүс хостоһунугар үлэлээн, Өлүөхүмэнэн Дьокуускайга кыялбит. Онтон эмиэ күрээн иһэн тутуллан, бэйэтин ба5атынан Бүлүү түгэх дэриэбинэтигэр – билинги I Күүлэт сиригэр ыыппыттар.

I Күүлэккэ тангара дььэтин туттараары, чаччыналар Дьокуускайга Дионисий епископка сурук суруйбуттар. Ону суругу-бичиги билбэт дьон буоланнар, сыйлака5а кэлбит Аристовка суруйтарбыттар. Оноуоха кини суругар «к сему за неимением грамотности инородцев прилагаю руку, ссыльнопоселенец Павел Аристов” дьин суруйбүт. Дионисий епископ ону биһиргэтэн, Павел суругар резолюциялаабыт эбит.

Бу докумуоннары барытын Прокопий булан, хаһынан, туох дыкти киһитэ I Күүлэккэ кэлэ сылдыбыгыт дьин, “Павел Аристов” дьин интэриниэккэ көрдөөбүт. Ононо суруйааччы Достоевскай тахсан кэлэн, биир ураты дьыала буолан биэрбит. “Мантан сиэттэрэн, Павел Аристов докумуоннарын булбутум. Ононо сыйлака5а сылдыбыт киһи дойдугугар хаһан үбүлүүйдээх сыла буоларынан, кини устуоруйата, уруккута-хойуккута уонна билингитэ суруллара наада дии саныбын.

Архыыбы хаһыһыны, докумуоннары хомуйсуу олус элбэх билирэмни ылар. Ол эрээри, дойдутун устуоруйатын билиэн ба5алаах, интэриэһиргиир киһиэхэ бу – кьылдурустуу сатаабыта дуу, хайдах дуу? Биллибэт”, – дьин кинигэ ааптара саба5алыыр.

КИНИГЭ ИИННЭЭБИТ

I Күүлэт нэһилиэгин төрүттээчи, сэрии кыттыылаа5а, Сэбьэскэй былааһы уһансааччы Алексей Степанов кырдыа5астартан ахтыи билан хаалларбыт эбит. Ол үлэтин кини о5олоро, ыраата ахтыи

БЫҞААРЫЫ

Прокопий Батюшкин Бүлүү улуунун I Күүлэт нэһилиэгэр төрөөбүтэ.

Үөһээ Бүлүүтээ5и өрөспүүбүлүкэтээ5и гимназияны бүтэрбитэ.

2004 сыллаахха СГУ историческай факультетын бүтэрбитэ. 2006-2010 сылларга Томпо улуунун Теплай Ключ оскуолатыгар учууталлаабыта.

2010 сылтан Дьокуускай куорат 33-с №-дээх оскуолатын устуоруйа5а уонна общественнаиеҕа учууталынан үлэлиир. 2017 сыллаахха өрөспүүбүлүкэтээ5и “Сыл бастын учуутала” куонкурус кыйаыылаа5а.

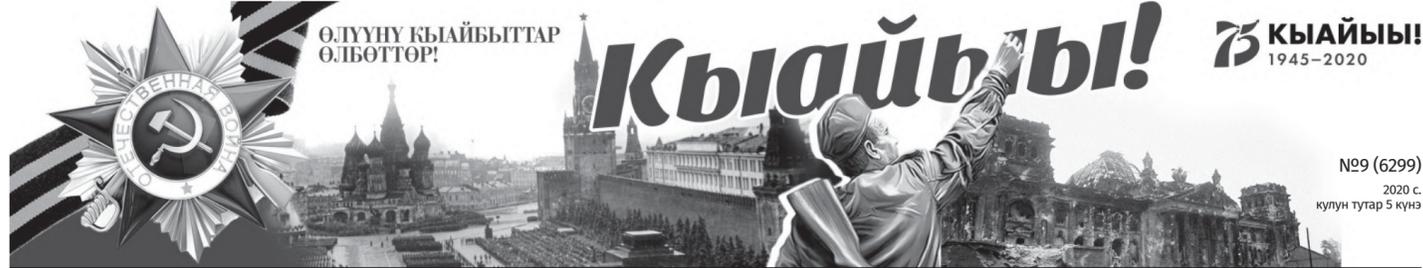
хабааннаах Сэбизскэй кэм туһунан кинигэни таһаарбыттара. Прокопий ононо олобуран, архыыптан булан, нэһилиэк өрөбөлүүсүйэ иннинээ5и устуоруйатын суруйбүт. Маны таһынан, билинги I Күүлэт сиригэр-уотугар олорор а5ыс а5а ууһун төрдүн-ууһун туһунан ырытан суруйбутун киллэрбит эбит.

Ононо, Прокопий бу кинигэ5э нэһилиэк төрдүттэн са5алаан өрөбөлүүсүйэ, сэрии, эрпириссийэ, тыа хаһаайстыбатын, үөрэхтэйин, доруобуйа харыстабылын туһунан 1956 сылга дьэри олобу-дыаһа5ы наардаан киллэрбит.

АНЫ ИККИС ЧААҞА ТАХСЫАҒА

Саҥа кинигэ сүүс ахсаанынан бэчээттэнэн тахсыбыт. “I Күүлэт нэһилиэгэ үйэлэр кирбиилэригэр” кинигэни Прокопий үлэ устата үлэтин быһыыгар суруйбүт. Бу таһаарыы – бастакы чааһа. Эдэр учуутал нэһилиэгин устуоруйатын аны иккис чааһын суруйаары сылдыар. Манна 1956 сылтан 2000 сыллар саҕаланыйларыгар дьэри кэм кириэ5э. “Устуоруйа учуутала буоларым быһыытынан билэрбинэн, дьынгээх устуоруйа 50 сыл ааспытын кэнииттэн биирдэ суруллуохтаах. Ол эрээри, нэһилиэкпит уулууйайдээх сыла буоларынан, кини устуоруйата, уруккута-хойуккута уонна билингитэ суруллара наада дии саныбын.

Архыыбы хаһыһыны, докумуоннары хомуйсуу олус элбэх билирэмни ылар. Ол эрээри, дойдутун устуоруйатын билиэн ба5алаах, интэриэһиргиир киһиэхэ бу – кьылдурустуу сатаабыта дуу, хайдах дуу? Биллибэт”, – дьин кинигэ ааптара саба5алыыр.

СЭРИИ БЭТЭРЭЭНИН 96-С ХААРА

үөрэх салаатыгар айданьылаах үлэтин саҕалаабыта.

ТУЙГУН БУЛУМУӨТЧҮК

1945 сьл бэс ыйын бүтүүтэ Сэбизскэй Аармыйаҕа ынгырыллан, илинги фронтга сэриигэ кыттыбыта. Империалистическай Япония аатырбыт Квантунскай аармыйатын уруксаллыыр манчжурскай кьыргыһыга 152-с стрелковай полка5а бүлүмүөтчүк этэ. Ордук Хайлар куораты босхолооһунга “Туйгун бүлүмүөтчүк” дьин аатырбыта. Бастын байыаһы аармыйа кэккэтигэр салгыи хаалларан, Забайкальскай байыаннай уокуюрка өссө бизс сьл сулуспа-лаппытара, эдэр байынастары уһуйууга уолуттаах саллааты саталаахтык туһаммытара. Итиччэ уһундук саллаат казарматыгар олорбүт элбэ5э суох буолуохтаах.

Наум Трифонович Слещов бойбөтү үтүөлэрин иһин А5а дойду сэриитин иккис истиһлэннэх уорданынан, “Фашистскай Германияны кыйаыи иһин”, “Японияны кыйаыи иһин”, ону таһынан, “1941-45 сс. килбизннэх үлэтин иһин” мэтээлинэн, элбэх бөчүөттөөх бэлиэлеринэн, махтал суруктарынан, өйдөбүннүк бэлиэ-лэринэн на5араадаламмыта. Итиин барытын Наум Трифонович о5оло-ор, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ барахсаттар харах харатын курдук харыстаан илдэ сылдыаллар.

УЧУУТАЛ, УҞУЙААЧЧЫ

Наум Трифонович эйэ-лээх кэмгэ убайа Василий Трифонович уонна быраата Николай Трифонович буоланнар, хас да оройуонга учууталлара, дириэктэрдээн, элбэх көлүөнэ саха ычыатын үөрэтэн, иитэн, такайан олох кизг аартыгар таһаарыытара. Бары үтүөлээх учууттал-лар, сэбизскэй үөрэх туйгуннара. Аҥардас Наум Трифонович Таатта,

истэр баар буолуохтара диир бэтэрээн. Уон сьл түхары кьрата икки мөлүйүөнтэн ордук суумалара бириистээх күрэхтэии буолбүт. Итиннээх сьллата үбүнэн көмөнү “Защита” ХЭТ (генеральной дириэктэр М.Альтман), М.К.Аммосов аатынан ХИФУ (ректор А.Николаев) онороллоругар бэтэрээн махта-ла улахан. Өссө үөрэрэ дьин баар, бийылгы өрөгөйдөөх үбүлүүйүнэн сибээстээн, Арассьыйа бэрэсидьитинтэн 75 тыһыынча, Саха сирин Ил Дарханыттан 100 тыһыынча солкуобай кэлэриттэн.

ҮБҮЛҮӨЙДЭЭХ МАТЧ-ТУРНИР!

Бары оонньооччулар, көрөөччүлэр биһирэбиллэрин ылбыт, ыра-абынан-чугаһынан ханна да холо-онноо5о баара биллибэт бу кэрэх-сэбиллээх матч-турнир кэлэр ыам ыйын 10 күнүгэр “Кыйаыи 50 сыла” спорт дыбарыаһын кизг уорак5а-йыгар буолуо5а. Мэлдьи да буола-дыдаат Евгений Охотин, Мария уонна Марфа Мосориналар буолбуттара. Семен Протодаьконов уонна Дмитрий Мосорин Сочига сударыстыбаннай сулуупалаахтар норюттгар икки ардыларынаа-5ы турнирдарыгар иккитэ кыйа-абыытара. Биир оскуолаттан саахы-макка Саха сирин алта чөмпүйү-өнэ тахсыбыта дьин Дьокуускайга да суох. Кинилэр ситиһиилэрин биир дойдулаахтара, убайдара Наум Трифонович үөрэ-көтө тэнгэ үлэстэр.

Бийылгы үбүлүүйдээх дьыл биир бөдөн күрэхтэһинитинэн саахымакка уонна дуобакка Улуу Кыйаыы 75 сылыгар анаан бэтэрээннэр уонна эрдэрдэр хама-ндалара 75 дуоска5а күөн көр-сүлгэрэ буолуо. Бириистэрин бу матч-турниры төрүттээбит Наум Трифонович үгэһинэн бэйэ-тинэ тууроугар. Уопсай суумата да үгүөрү – 225 тыһыынча солкуо-бай. Оноуоха өссө эбиин анал бири-

Семен ПРОТОДЬЯКОНОВ, Таатта, Эбээн-Быгантай улустар бочуоттаах олохтоо5у, СӨ культууратын үтүөлээх үлэһитэ,

Дмитрий МОСОРИН, сударыстыбаннай-гражданскай сулусца уонна СӨ тыатын хаһаайыстыбатын туйгуна.

16

Үс сэрии кыттыылааҕа.

— Табаарыс рядовой, эн Саха сириттэн буолаайаҕын? — диэн ыйытта.

Дивизия улахан куораты босхолуур кимэн кириигэ бэлэмнэммитэ бүтэн эрэрэ. Чаастарга быһаччы сорудахтар бэриллибиттэрэ. Кылабынай туһайыынан кириэхтээх подразделениеҕа бойобуой сорудаҕы дивизия хамандыыра туруоруохтааҕа. Резервэттэн сана күүһү, сэрии сэбин эбии ылбыт воинскай чаас стройдаан турар хамандыырдарын уонна саллааттарын кэккэтин үрдүк, айа кирсин курдук көнө унуохтаах нуучча полковнига аа-дьуо кэрийэн испитэ. Дивизия хамандыыра сааһыра барбыт толуу нуучча киһитэ буоларын фуражкатын аныгыттан көстөр сырдык чачархай баттахтара эмиэ туоһулууллар.

САХА САЛЛААТЫН КӨРСҮҮ

Строй уһугар тийээн иһэн дивизия хамандыыра намыһах, лаппаҕар унуохтаах,модуу-таҕа көрүнгээх, күн уота килэриччи сизэбит кэтит малтаҕар сирэйигэр симириччи көрбүт кыараҕас сытты харахтардаах рядовой иннигэр кэлэн тоҕо эрэ тохтуу билэрдэ уонна:

— Табаарыс рядовой, Эн Саха сириттэн буолаайаҕын? — диэн ыйытта.

— Соннук, табаарыс полковник, мин Саха сириттэн сылдыбын. – саллааттыы чуордук, нууччалыы олуттаҕас собуустук хардарда саллаат итиэннэ эбэн эттэ: – Немеһи утары үс сыл сэриилэстим. Манна госпиталга эмтэнэн баран кэллим.

Бу улахан хамандыыр мин Саха сириттэн сылдыарбын ала-чуо хайдах биллэҕэй, миигиттэн да ураты сахаҕа маарынныыр омук бэрэстэбиитэллэрэ элбэхтэр диэн санаа күлүм гынан эрдэсинэ, саллаат олох күүппэтэх, түүгүгэр да киллэрбэтэх түгэнэ буолла.

— Дорообо, биир дойдулаабым! Кимэн кирири соруктара уустуктар.

Хорсуннук сэриилэс. Кэлин ыгыр-тарыабым, дуоһуйа кэпсэтиэхпит, – сирэйэ үөрүүтүттэн сырдаабыт дивизия хамандыыра уу сахалыы сангарда уонна аа-дьуо ааһа турда. Саха саллаата адьас күүппэтэҕэр түбэһэн, соһуйан хаалан, үөрүүтүттэн симиттэн таалан турда.

Ити дынгнээх буолбут түбэлтэ туһунан кэпсиригэр генерал-майор Андрей Иванович Притузов, кырдык, долгутуулаах көрсүһүү этэ”, – диэн чорботон бэлиэтээччи.

— Аҕа дойду уоттаах сэритин кэмигэр саха саллааты ити биирдэ эрэ көрсүһэн турардаахпын, – салгыыр кырдыаҕас генерал. Ааспыт сэрии фронтара тыһыынчанан килэмиэтир усталаах буолаллара, онно саха буйууннара араас-араас чаастарга тарсанан симэли-йэн хаалаллара буолуо. Сэриилэһэ үөрэммит уолуттаах эдэр саха уолун көрсөн бараммын олус да үөрбүтүм, бииргэ төрөөбүт быраалпын дуу, төрөппүт уолбун дуу көрсүбүт саҕа санаабытым. Сонно тута, кимэн кирири иннинэ сэлэһэ турар кыах суоҕа итиэннэ ол сыһыһа да буолуох этэ. Сарсыныгар штаб начаалынныгынан биир дойдулаахпын ирдэтэ сылдыбытым. Киһим бэҕэһээنگи уоттаах сэриигэ бааһыран госпиталга кирибит этэ, оттон биһиги иннибит диэки сэриилэһэн бара турбулпуп.

ДИВИЗИЯ ХАМАНДЫЫРА

Аҕа дойду Улуу сэриитин 61-с гвардейскай стрелковой дивизия хамандыырынан, полковник сололоох түмүктээбит Андрей Притузов умнуллубат киэнг олуктаах бойобуой суолу ааспыта. Фрунзе аатынан академияҕа ылбыт билиитин, Сэбиэскэй Аармыйа Генеральной штабыгар үлэлээбит гражданскай сэриигэ мунньуммут баай уопунун барытын кыр өстөөһү үлтүрүтүү дыалатыгар түмүмүтэ, фашистскай сэриилэри суоһарар былааннары онгороро, бөдөн байыаннай холбоһук хамандыырын быһытынан туруоруллубут бойобуой соругу толорууга сөптөөх быһаарыыны, сатабылы көрдөрөрө.

Притузов илингги кирбиигэ Согуурулуу-Арҕаангы фронт 3-с гвардейскай аармыйатыгар киирэр

14-с стрелковой куорпус оперативнай отделын начаалынньыгынан, штаб начаалынньыгын солбуяаччынан кэлбитэ. Ити 1942 сыллаах кыһыныгар этэ. Куорпус элбэх хотуулаах соруктары кыайыылаахтык олоххо киллэрбитэ. Олортон бири ыллахха маннык:

Куорпус иннигар Боковская диэн нэһилиэнньэлээх пуун оро-

йуонугар өстөөх оборонатын тозу көтөргө уонна Бастакы гвардейскай корпуһу кытта силбэһэргэ итиэннэ Кружилин оройуонугар өстөөх сэриилэрин бөлөһүн төгүрүйэргэ, үлтү сынньарга сорудах туруоруллубута.

Итини олоххо киллэрэр быланы суһаллык ырытан оноруу Андрей Притузовка сүктэриллибитэ.

Ахсынньы 16 күнүгэр күүстээх кимэн кирири саҕаламмыта. Сэбиэскэй буйууннар маассабай дьоруойдуу быһыы холобурун көрдөрбүттэрэ. Өстөөх утарсыыта булгурутуллубута уонна ахсынньы 18 күнүгэр Боковская, Каньков, Старый Земцов диэн нэһилиэн-ньэлээх пууннар ылыллыбыттара. Өстөөх күүскэ бөҕөргөтүллүбүт обороналанар линейийэтэ тозу көтүллүбүтэ, фронт устатын тухары сэбизскэй сэриилэр иннилэрин диэки дьулуруйбуттара.

Өстөөһү утары хабыр киир-сигиилэргэ уопут, сатабыл эбилэн испитэ. 1943 сыл олунньу 14 күнүгэр Андрей Иванович гвардейскай дивизия штабын начаалынныгынан ананар. Сталинград аттыгар төгүрүтүллүбүт немецкэй сэриилэри бүтэһиктээхтик суох онорууга арҕаангы туһайыынан кыттыбыт 61-с дивизия Хотугу Донеһы туоруур, элбэх нэһилиэннэлээх пууннары уонна Славянск куораты босхолуур. "Бойобуой сорудаҕы толорон, дивизия кимэн киирилээх сэриилэргэ өстөөх 3 200 саллаатын уонна эписиэрин кыдыйда, 1 400 киһини билиэн ылла, элбэх трофейдары, ол иһигэр сэрии сэптээх ысчылааттары былдыаата", – диэн биир бойобуой донесениеҕа суруллар.

"Дивизия штабын начаалынныгыын быһытынан А.И.Притузов бэйэтин дыалатын диригник билэр, сэриилэһини чуолкайдык таба салайар штаб эписиэринэн көрдөрдө, – диэн суруйар генерал-майор Лазонович докумуонҕа. – Кимэн кирири кэмигэр чаастар табатык салаллыыларын хааччы-йар, тус бэйэтинэн сэриилэһи кэмигэр баталыоннарга, полкаларга сылдьан, салайыыны тунсарыыга элбэх күүһүн-күдэсин, сатабылын бизэрэ."

Полковник Андрей Притузов хамаандалаабыт 61-с гвардейскай стрелковой дивизията Одесса, Тирасполь, София, Бухарест, Белград, Печь (Венгрия), Грац (Австрия) уо.д.а. куораттары босхо-үрдүк воинскай соло инэргилибити туһунан. Ол күннэргэ генерал аадырыһыгар элбэх эҕэрдэ суруктар, тэлэгрээммэлэр кэлбиттэрэ.

ГЕНЕРАЛ СЫБААННЫАТЫН ЫЛЫЫ

ССРС Норуодунай Комиссардарын Сэбизтин Бэрэссэдэтэлэ Иосиф Сталин ССРС Норуодунай Комиссардарын Сэбизтин Дьыалаларын управляющайа Я.Чадаев илии баттааһыннаах "Кыһыл Аармыйа офицерскай састаабыгар уонна генералларыгар воинскай ааттары инэрэр туһунан" 1945 сыл от ыйын 1 күнүнээҕи уурааҕа "Правда" хаһыакка 1945 сыл от ыйын 2 күнүгэр бэчээтэммитэ. Онтон билбиттэрэ, үгүс эписиэрдэр, саллааттар, билэр дьон-норо уонна биир дойдулаахтара Андрей Иванович Притузовка үрдүк воинскай соло инэргилибити туһунан. Ол күннэргэ генерал аадырыһыгар элбэх эҕэрдэ суруктар, тэлэгрээммэлэр кэлбиттэрэ.

Кэлин генерал А.И.Притузов

75 КЫАЙЫЫ! 1945–2020

Сталинград анныгар кыргыһыыларга 61-с дивизия өстөөх 3 200 саллаатын, эписиэрин кыдыйбыта, 1 400 фашиһы билиэн ылбыта.

«Сахалыы саганы долгуйа истэбин…»

33

да көрсүтэлээбитэ, дьэитигэр ыалдыттыыра, уопсай билэр покровскайдарын туһунан кэпсэтэллэрэ. Ол дьоллоох түгэннэри генерал А.И.Притузов хаһан да умнубат.

— Сергоны, Георгий Димитровы уонна маршал Георгий Жуковы кытта көрсүһүлэр мин олохпор кэрэ-бэлиэ өйдөбүллэри хааллар-быттара, – диир Андрей Иванович өрө көтөбүлүүллээхтик. Итинэн сибээстээн кырдыаҕас гене-рал маршал Г.К.Жуков бойобуой ологуттан кэпсиир уонна этэр:

"Официальная суох быһыыга-майгыга көрсүтэли-үр этим. – Г.К.Жуков быһаччы салалтатынан сэриилэспэ-тэҕым, кини хамаандалыыр чаастарыгар сулуспалааба-табым. 1956 сыл алтынньы-тыгар Зинаида Гавриловна бэйэтин Кириэмиллээҕи кыбар-тыратыгар Серго 70 сааһын бэлиэтээбитэ. Онно атын ыал-дьыттар истэригэр оччо-тоосуга Оборона миинистир-инэн үлэлээбит Георгий Жуков баара, кини Орджоникидзе туһунан олус истиг тыллary эпитэ. Кэлин биирдэ Георгий Константинович кэргэнэ Галина Александровналын биигит даа-чабытыгар үүнэрбит сибэк-килэрбитин көрбүттэрэ, мин кэргэним, бойобуой доҕорум (гражданскай сэрхээ бил-гэ сылдыбыппыт) Анастасия Дмитриевна улатин бэрэс сэр-гээбиттэрэ, хай5аабыттара.

Генерал А.И.Притузов Орджоникидзевскай оро-йуон бочуоттаах граждани-на. Кини биир дойдулаахта-

рын кытта ыкса сибээстэһэ олорор. Оройуон ыччаты-гар "Кэс тылын", "Сергоны кытта бастакы көрсүһүүм"ди-эн ахтыыны суруйан оройуон-наа5ы "Лена маяктара" хаһыак-ка ааспыт дьылга бэчээттэ-питэ. Биир дойдулаахтарын Москвага5ы кыбартыраты-гар эбэтэр даачатыгар үрэн-көтөн ыалдьыттарар, дьы-алыы кэпсэтан дуоһуйар, дьы5у-тигэр-уокутуугар курдук аһаан-диэн сыалаах эти өлгөмнүк буһаран, ыдырытан а5алан күндүлүүр идэлээх.

А.Яковлев.

"Кыым" хаһыат, 1975 сыл

ТҮМҮК ОННУГАР

Сэрии кэнниттэн Андрей Иванович Саха сиригэр иккитэ кэлэн барбыта. Бастаан, ити 1949 сыл от ыйыгар этэ. Кини Орджоникидзевскай оро-йуон Покровскайыгар уонна Дьокуускайга улахан уларыыйылар тахсыбыттарыттан соһпүтэ. Оттон биир дойдулаахтарын кини тугу да умнубакка өйдүү сылдыара, саха тылын үчүгэйдик билэрэ сөхтөр-бүтэ.

Иккиһин 1967 сыллаахха сыл-дыбыта. Онно үгүс көрсүһүүлэр буолбуттара.

Бастакы бойобуой генерал Притузов Андрей Иванович Саха сиригэр кэлэн аймаҕа Припузов Иннокентий Дмитриевичтын көр-сүспүтэ. Иннокентий Дмитриевич кыһаа Анфиса Иннокентьевна ахтарынан, Андрей Иванович аймахтарын, кинилэр олохто-рун туһунан мэлдьи туоһулаһара. Олус истигник сахалыы сангара-ра: "Барыта үчүгэй, дойдум, Кулаһа, Уулаах Аан! Дойдум уута минньи-гэс! Дойдубар кэлэн наһаа астына сылдыабын, сахалыы саганы дол-гуйа истэбин! Ол дойдуга олорон сүрэҕим төрөөбүт дойдубар тар-дар, манна кэлэн олоруохпун баҕа-рабын да, о5олорум, дьонум антах бааллар!"

Дьон-сэргэ ахтарынан, Андрей Ивановичы массынаттан тахсан баран аргыһыгар бу мин улаап-тыт, сөтүөлээбит дойдум диэн киэн тутта эпит. Уонна олох уу сахалыы уулуссаа оонньуу сылдыар обо-лордуун кэлсэппит.

Притузов 1977 сыллаах-ха Москва5а өлбүтэ. Кини күлүн урнатын эрдэ бэйэтэ көрдөспүтүн курдук, Покровскайга Өлүгэн үрдүк кытылыгар көмүттэрэ. Покровскайга биир уулусса кини аатын сүгэр.

«Сталинград анныгар кыргыһыы.

1944 сылга сэриилэнэр аармыйаларга 11-дии ыстараапбат (штрафбат) тиксэрэ.

Кыһыл Сулус уордьан сэриигэ, буолаары буолан ыстарапынньыкка, чэхчы уһулуччу хорсун быһыытын иһин бэрилиннэ5э.

СЭРИИ ХАБЫР СЫҤЫАНА: ЫСТАРААПТАНЫЫ, ТУОРАТЫЛЛЫЫ...

Урут, сэбиэскэй кэмнэ, ыстараапбаттар (ыстарааптыыр батальоннар) тустарынан киэнник, тэнийэн суруйбаттар эбит. Уонча сылла-аҕыта А.В.Пыльцын “Ыстараапбат туһунан кырдьык” дьин кинигэтин булан аахпытым.

сылга диэри ууруллубут 2 ыйынан, 5 сыллаахтар 1 ыйынан буруйдаарын толуйар болдьохтоохтор. Ол өйдөнөр: ыстараапбаттар, роталар ханна сэрии кытаанабар, тобу көтүүлэргэ, плацдармы ылыыга, мэхйдэри, өрүстэри туорааһынга, тыыннаах ордон тахсар да кыаллыбат өлүү айа5ар бырабылласалара. Тыыннаах хаалбыт, бааһырбыт ыстарапынньык ырааһыра. Өлбүттэргэ «Ийэ дойдутун иниигэр хорсун быһыыны көрдөрөн өллө» дьин «хара сурук» дьонноругар утаарыллара.

Манньк чаастар бэйэлэрин эккэлэрин сэриилэнэр аармыйа трибунала сууттаабыт дьонунан, дивизия хамандырыын бирикээһинэн буруйдааммыттарынан, хаайылаахтарынан, төгүрүктээһинтэн тахсыбыттарынан ханатыналлар эбит. Кылаабынай хамаандабаныа 270 №-дээх бирикээһинэн биллингэ түбэспит киһи таннарыахсыт курдук сыаналанара. Куоппугун, төлө көтөн тахсыбытыг да иһин, сууттанан ыстарааптыыр чаастарга утаарыллабын. Төһөлөөх элбэх киһини бу бирикээс дьыл5атын тоһулпуга, суорума суоллаабыта, эрэй энэрдээбитэ булуйой? Сахалар биир кизн туттар киһибит, дойут учуутала Михаил Алексеев, хойдуугутар төннөн да баран, 10 сыл хаайыы, сыылка сорун көрбүтэ. Төһөлөөх дьон сэриилэспиттэрин ордугун, уонунан сылларга доппуруска соһуллубуттара буолуй. Кинилэр хаһан да таннарыахсыт буолбатахтара, сэрии дьалхаана онукуа тириэрдибитэ.

СТАЛИН “КЭННИГИНЭ ХАРДЫЫЛААМА” 227 №-ДЭЭХ БИРИКЭЭНЭ

“КИИИ ФАКТОРА” ДЬЫЛҔАБЫН БЫҤААРАРА

Сэриигэ да5аны кэтэбил-манабыл кытаана5а, сокону, устаабы кэһэн «особистар» харахтарын далыгар киирдэххинэ, чыынгын, дуоннааскын көрбөтөр эбит. Ол курдук, 1944 сүл от ыйыгар дивизия бронетанковай сулуспатын начаалынньыга дуоһунаһын туһанан салаат кыргыттары күһүлээн, та5ылын ханнара билэн, 10 сүл көнүлэ быһыллан кэлбит. Ити курдук, 1945 сүл бүтүүтэ Кыһыл Сулус, икки Бойобуой Кыһыл Знамя уордьаннаада. «Хорсуун иһин» мэтээллээх разведка ротатын хамандыыра «куттаһын, бирикээһи толорботуон иһин» дьин буруйданан үс

ыйга штрафной батальонга а5а-лыллыбыт. Сэриигэ, өлөр өлүү айа5ын өнгөйө сылдьан, аныгынан «кии фактора» дьин өйдөбүл сытырхайара, дьыл5аг хамандыргыттан, киһи хайдах киһиттэн тутулуктаа5а сүрдээх эбит. Манньк хорсун, дьоруой разведчик байыаннай трибуналлар дьыаланы көрөллөрө бытаан буолан, дивизия хамандырыын бирикээһинэн итиник буруйданна5а.

СЭРИИЛЭНЭ ДА СЫЛДЫАН ТУОРА КӨРҮЛЛЭР ЭТИЛЭР

Сахалар ыстарааптыыр батальоннарга түбэспит да буолахтаарына, уоттаах сэриигэ өлөн, сорохтор хорсун быһыыны көрдөрөн, чэгиэн эттэрэ-хааннара сэймэктэнэн буруйдарыттан босхолонохторо. Холобурдуур буоллааха, Сунтаарга биир сэрииниһи билэрим. Хаһыаттарга элбэхтик суруллубут киһи. Олосун тиһэх сылларыгар биридэ миэхэ сэриигэ ыстарааптыыр рота5а хайдах түбэспитин кэпсэбимтэ.

ДМИТРИЙ КУСТУУРАП ААТЫНАН БИРИЭМИЙЭНИ ОЛОХТУОХХА

Ийэ дойдуларын көнүлүн туруулаһан хорсундук сэриилэспит саха салааттарынын, улуу буйдун дьоммут ааттарын-суолларын тилиннэриигэ, сырдык кэриэстэрин үйэтитиипэ үһүн сылларга туруулаһан үлэ-лээбит, ирдэспит, сырдаппыт, бүтүн олохторун анаабыт ытык-мааны дьоннордоохпуг. Учуонай Дмитрий Петров, документалист-суруйааччы Дмитрий Гаврильев, суруналыыс Дмитрий Кустуурап, авиация, салгыннаабы байыаннай күөстэр устуоруйаларын, бойобуой суолларын ирдээһин, чинчийэн суруйар Иван Негенбля, сударыстыбаннай-уопастыбаннай дьидээтэл, нуорот артыыһа Андрей

БЭЛИЭ БИЧИК.

Мария Дмитриевна Нартахова – биллэр-көстөр судаарыстыбаннай уонна уопастыбаннай дьидээтэл.

“Уонунан сэлиэнньэ5э, дэриэбинэ5э сырыттыбыт. Гитлер ороспуонньуктара “хаһаайыннаабыттар” хараха тута бырабыллар: урусхалламмыт дэриэбинэлэр эрэ хаалбыттар, тыыннаах орпуг нэһилиэнньэ ньиэмэс фашистарыттан босхоломмут бадыбаалларга, хаһыллыбыт буор дьидэлэргэ олорор. Кинилэр барытын илэ харахтарынан көрбүттэр, этиллибэт үлүгэри эттэринэн-хааннарынан билбиттэр”, — дьин суруллар. Бу — Мария Нартахова 1942 сүл саас Ар5аа фронтна сырытыгыттан отчуотугар.

КИИИ КИМИЙ?

Биллэр-көстөр судаарыстыбаннай уонна уопастыбаннай дьидээтэл, 1954-1963 сылларга Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин Президиумун бэрэссэдээтэлэ Мария Дмитриевна Нартахова 1906 сыллаахаа тохсунуу 25 күнүгэр Өлүхөүмэ улуһун Аба5а нэһилиэгэр төрөөбүтэ. 1925 сыллааха Нөөрүктээйи сэттэ кылаастаах оскуолатын бүтэрбит эдэркээн кыыс сыллата биридди үктэли өрө тахсан, төрөөбүт, улааппыт Аба5атыгар сэкирээтэртэн са5аланан, Саха АССР социальнай хааччыыйыга министригар, Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин Президиумун бэрэссэдээтэлигэр тийи үүммүтэ. Ол ээрэри, бүгүн киһини аа5ааччыларга биллэр-көстөр уопастыбаннай дьидээтэл быһыытынан буолбакка, олосор умнулубаттык хатамнаах холобурдарыгар олобуран, ирдиир-көрдүүр үлэ5э эдэрдэри көсүлүүр, интэриэстиир сыялтан, Улуу Кыайыы 75 сылынан сибээстээн, саха чулуу снайпера, хорсун бойун Ф.М.Охлопковка Сэбизскэй Сојуус Дьоруойун үрдүк аатын инэриигэ дьайымтыалаах кылаатын киллэрбит чинчийээччи, публицист-суруналыыс, П.А.Ойуунускай аатынан уонна Суруналыыстыка5а судаарыстыбаннай бириэмийэ-лэр лауреаттара, СӨ култураатын үтүөлээх үлэһитэ, ССРС, СӨ бэчээтин туйгуна, Таатта, Томпо улустарын боочуоттаах гражданиннара Дмитрий Васильевич Кустуров аатынан өрөспүүбүлүкэтээйи бириэмийэни олохтуурга салаалта5а, тустаах тэрмитэлэргэ этии киллэрэбин.

АР5АА ФРОНГА

ВКП(б) обкомун Саха сиринээйи бюротун 1942 сүл кулун тутар 3 күнүнээйи быһаарытынан, ВКП(б) Дьоккуускайдаа5ы горкомун сэкирэтээрэ Имүллин В.Г., ВКП(б) Алданнаабы райкомун сэкирэтээрэ Бережной З.Ф. уонна Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин бэрэссэдээтэлин солбуяаччы, 36 саастаах Мария Нартахова саастааптаах дэлэгэссийэ кулун тутар 7 күнүгэр Иркутскайга туруулар. Кинилэр сүрүн сороктара биир – уоттаах сэриигэ өстөө5у утары туруммут сэбизскэй салааттарга өрөспүүбүлүкэ үлэһит дьонун аатыттан ас-танас илдээн туттарыттар.

арыыны, мыыланы, уо.д.а. аты-ласпыттара. Өстөө5у утары сэриигэ уһулуччу ситиһиилээхтэргэ анаан, өрөспүүбүлүкэ үлэһит дьонно сыаналаах бэлэхтэри – кыһыл көмүс чаһылары бэлэмнээбитэ.

ҮЛЭҢИТ НОРОУТ ААТЫТТАН

“Кулун тутар 16 күнүгэр Саха сирин дэлэгэссийэтэ арыалдыгыт-таах эшелон Иркутскайтан ар5аа арахта. Айаммыт былаһын тухары сэбизскэй нуорот улуу сир-дьиэтэ, муударай полководец, та-баарыс Сталин, ССРС нуороттара бэйэлэрин харыстаммакка Кыһыл Аармыйаны, Кыһыл флоту өйүүр биир сомо5о дьидэ кэргэн буолулар дьин этиитин илэ көрбүт. Дьону, таанкалары, массыналары, сэрии сэбин-сэбиргэлин тизмитт пуойаастар тохтобула суох биһигини ситэн ар5аа ааһаллар”, — дьин са5аланар.

Эшелон Москва5а муус устар 12 күнүгэр тийэр. Кинилэр ыстаанаһа Ар5аангны фронт штабын бэрэстэбитэлэлэрэ көрсөллөр. Икки күнүнэн Калуга5а үктэнэллэр. Илдиыбит бэлэхтэрин генерал-лейтенант Болдин чаастарын ысык-лааттарыгар сөкүөллэр.

БАЙЫАМНАЙ СЭБИЭККЭ

Ити курдук хас да күн устаата айаннаан, икки арыалдыгыт-таах муус устар 30 күнүгэр сарсыарда 6 чааска Красиково бөһүөлэккэ тийдэн, 8 чааска номнуу Байыаннай Сэбиэт чилиэннэригэр кириэллэр. Сороктарын ситээри, ый кэринэ айаннаан Саха сириттэн тийбит дэлэгэссийэни кытта күнүс 12 чааска диэри кэпсэтэллэр. “Манна биһиги, кинилэр ордук сэнээрбит буолан, саха нуорутун олозун-дыаһанын уонна културатын кэпсэтибит, оттон кинилэр фронт уопсай туругун, тустаах аармыйа устуоруйатын туһунан билиһиннэрдилэр”, — дьин суруйар.

Суруйдааха судургу курдук ээрэри, бу сырыыларын тухары араас түгэннэргэ түбэллэлэр. Ол курдук, муус устар 24 күнүгэр Муратово уонна Бабынино ыста-

Өрөспүүбүлүкэ сайааҕаччылары (ханастан) — М.Д.Нартахова, А.А.Овчинникова, Е.Н.Горохова.

Василий ДОХУНАЕВ туйарыттан.

МАРИЯ НАРТАХОВА АР5АА ФРОНГА СЫРЫЫТЫГЫТТАН

ансыйалар икки ардыларыгар кинилэр айаннаан илэр пуойаастарыгар ньиэмэс икки сомөлүгэтэ 25 буомбаны быра5ар ээрэри, дьолго, таппат. “Бу биһиги бастакы бойобуой сүрэхтэнибит этэ”, — дьин ыйар.

ӨСТӨӨХТӨН — 500-700 МИЭТЭРЭ

Ыам ыйыгар инники кирбиигэ чугаһыларлар. Ол туһунан Мария Нартахова бэйэтэ манньк ахтар: “Ыам ыйын 1-5 күннэригэр 116-с уонна 336-с стрелковай дивизияларга уонна туспа зенитнай-артиллерийскай дивизияларга сырытыбыт. 336-с стрелковай дивизия хамандыыра, генерал-майор Кузнецов, дивизия комиссара, полковой комиссар Выборнын уонна 116-с стрелковай дивизия оһуобай отделин начаалынньыга уонна судаарыстыбаннай куттал суох буолуугун майора, Алдантан төрүттээх Трүхачев арыялааһыннарын өстөөх уотугтан саһарга аналлаах сир аннынаабы хаххаларынан (блиндаж), кэтээн көрөн, хамаандалыыр пуунгарынан сырытыбыт, байыастар уонна хамандыырдар фронтнаабы олохторун кытта билистибит”.

Ыам ыйын 2-с күнэ үүнэр түүнүгэр стрелковай полка 1130-с полковой артиллерия батарыйатыгар бэлэхтэрин – кыһыл көмүс чаһыны артиллерия начаалынньыга, младшай лейтенант табаарыс Сучков Александр Алексеевичка туттараллар. “Табаары Сучков артиллерияны 1941 сүл ахсынньытыттан сайа-

ар. Бу кэм устата кини артиллерията биридэ да5аны тохтоон көрбөт, бойобуой сорууда5ы барытын толо-буомбаны быра5ар ээрэри, дьолго, таппат. “Бу биһиги бастакы бойобуой сүрэхтэнибит этэ”, — дьин ыйар.

БЫСТЫН БЭЛЭХ

Саха Өрөспүүбүлүкэтиттэн тийибит бэлэси, Байыаннай Сэбиэт уопсай хааһына5а упкакка, нуорманы таһынан эбии хааччыыбы быһыытынан түнэтэргэ быһаарар. Сэрии чаастарын уонна тэрмиттэрин хааччылар үлэһиттэр, аармыйа Байыаннай Сэбиэтин чилиэннэрэ, А5а дойдуга Улуу сэриитин кэмигэр генерал Болдин чаастарыгар тиксэриллибит бэлэхтэрин хаачыстыба уонна ахсаан өттүрүн саамай бастыгн бэлэх буолла дьин сыаналыыллар.

ИЛЭ ХАРАҔЫНАН, ЭТ КУЛГААҔЫНАН...

Москва5а тийдэххэ, киин куораты көмүскүүр тыҥааһыннаах байыаннай үлэ барара биллэр дьин кэпсир. Хас кизэ аайы 8 чаастан сүүһүнэн аэро-статтар хахха5а тахсалларын, Москвадан 70-ча килэмиэтир тыйдинг да (Нарофоминская) гиле-роковскай баанда хара санаалаа5а баракка бырабылларын бэлиэтири. Нэһилиэннээлэх пуунгарга, куоракка олодор дьидэлэр, тэрлэтэри, тимир суол ыстаансийааларын урусхаллаабыттарын, умпалыттарын, ангаардас турбалар, таас-тутуулар кураанах эркинээрэ эрэ туралларынын ыйар. Нарофоминская

БАЛААНЫ ЛЮДМИЛА ПОПОВА БЭЛЭМНЭЭТЭ.

Алданнаабы мэдиссиинэ кэллиэһэ 1961 сыллаахха тэриллибитэ. Күн бүгүн 375 устудьуон үөрэнэр.

Уопсайынан 220 устудьуон хааччыллар. Өрөспүүбүлүкэҕэ хаачыстыбалаах үөрэҥи биир орто үөрэх кыһаларыттан биридэстэрэ. 2019-2020 үөрэх дьылыттан 9-с кылаас кэнниттэн ыллаллар. Орто баал – 4,5 тэнгэнэр. 11-с кылаас кэнниттэн биир миэстэҕэ үс-түөрт киһи куюнкурустатар, орто баал – 4,0.

МЭДИССИИНЭҕЭ – 9-С КЫЛААС КЭННИТТЭН

Саха сиригэр биир эрэ үөрэх кыһатыгар – Алданнаабы медицинскэй кэллиэскэ былырынныттан 9-с кылаас кэнниттэн медик идэтигэр оҕолору үөрэххэ ылар буоллулар. Абитуриеннар сэнээрэн, быйыл миэстэтин элбэтэр былааннаахтар.

Людмила ПОПОВА mokroshupova24@mail.ru

БАРЫ УЛУУҤУ ТҮМЭР

Кэллиэс устуоруйатын кэп-сиир дьобус хоско Саха сирин хаартата ыйанан турар. Манна ханнык улуустан устудьуоннар үөрэнэ кэлбиттэрин бэлиэтээн иһэллэр. Оттон көстөрүнэн, биир даҕаны улуус хаалбатах. Ол эбэтэр, өрөспүүбүлүкэ бары улуунугтан 375 устудьуон кэлэн үөрэнэр. Аны, үөрбүтүм диэн, библиэтэикэҕэ “Саха сирэ” хаһыаты суруталлар, устудьуоннар ааҕаллар эбит. Бары улуустартан тийээн үөрэнэр буолан, сахалар, аҕыйах ахсааннаах омуктар да элбэхтэрин бэлиэтии көрдүм.

ЫРААХХА ЧАРАПЧЫЛАНАЛЛАР

Күн бүгүн акушер, биэлсэр, сиэстэрэ (медбрат) идэтигэр үөрэтэллэр. Ону таһынан, быйылгы үөрэх дьылыттан, лабораторнай диагностика, эмиир массаж уонна эстетическэй өнгө технологиятын салааларын арыяарга докумуон бэлэмнииллэр. — Мэдиссиинэ тэрилтэлэригэр лабарааннары бэлэмниэхпит. Кинилэри онкология диспансерыгар үлэлииргэ туһайыахпыт. Бастакы бүтэрэр устудьуоннар болдьохторо өрөспүүбүлүкэтэҕэ диспансер үлэҕэ кириитигэр сөп түбэһэр. Уопсайынан, кэлин онкологияга улахан болҕомто урууллар буолла.

Иккиһинэн, күһүн ыыппыт кэтээн көрүүбүтүнэн, “эмтээх мас-саж” исписэлиистэрэ ирдэнэллэр эбит. Бу хайысхаҕа үлэһиттэри бэлэмниэхпит, сүрүн идэлэрин таһынан эбии иккис диплому ыллалларыгар соруктаахпыт. Бэйэлэрин улуустарыгар тийээн үлэлииллэригэр, икки судаарыстыбаннай дипломнаахтара туох мэйиһэ дээх буолуой. Аныгы кэм ирдэбилэ эбээт.

Үсүһүнэн, доруобуйа харыстабылыгар туһайылыбыт “эстетическэй өнгө технологията” идэни арыйыахпыт. Ол эбэтэр, холобур, көннөрү макияһы таһынан, медицинскэй өттүн эмиз сатыыр исписэлиистэри бэлэмниэхтээхпит. Бу хайысхаҕа устудьуоннары быйылгыттан ылыахпыт. Киэнник үлэлиир инниттэн оскулалары кытта үлэлэһэр санаалаахпыт. Ол курдук, 14-тэн үөһэ саастаах үөрэнээччилэргэ куурустары ытыахпытан бэҕарабыт. Очутугар оҕолор бүтүн Арасыйыатаабы “Билет в будущее”

га суһал көмөнү хайдах онгорору, укуолу сөпкө туруорары көрдөрөр. “Дьонго көмөлөһөр баҕалаах буолан, медик идэтин талбытым. Ийэм төрүүр дьыҕа үлэлиир. Манна преподавателлэр олус ирдэбиллээхтэр. Элбэҥи суруйуохха, үөрэтиэххэ, аабыахха наада. Быраактыката элбэх. Кэллиэс кэнниттэн салгыы үрдүккэ туттарсар былааннаахпын. Нейрохирург буолар баҕа санаалаахпын”, — диэн Федот инники былаанын үллэстэр.

ХААЧЫСТЫБА, ХААЧЫСТЫБА, ХААЧЫСТЫБА...

Хаачыстыбаҕа улахан болҕомтону уураллар эбит. Ирдэбиллээхтэр, кытаанахтар диэн устудьуоннар, үлэһиттэр бэйэлэрэ даҕаны бэлиэтииллэр. Ол да иһин, урут-уруккуттан киэн билиини ингэрэр кыһанан биллэр эбит. Оннооҕор Үөрэҥи кэтээн көрөр тэриилтэ (Обрнадзор) бүтэһик бэрэбизрэттин кэмизгэр устудьуоннар-гытыттан үрдүк үөрэх устудьуоннарыттан курдук олус элбэҥи ирдири эбиккит диэн бэлиэтээбиттэрин, ол кэллиэс бэйэтин бырааба буолан: “Инникитин даҕаны ити курдук ирдиэхпит”, — дэспиттэр. “Билэсэр үлэли тиийэн баран ханнык баҕарар түгэни көрсөн сөп. Маныаха кини ылбыт билиитэ, сатабыла эрэ көмөлөһөр кыахтаах, быһаарар оруоллаах”, —

Мария ВАСИЛЬЕВА (СИА) хаартыскаҕа түһэриитэ.

диэн тоҕостун дириэктэр лоп-баччы быһаарар.

УОПСАЙ – СУРУНАЛЫС ХАРАҒЫНАН

Үөрэнэр куорпустаа сана, киэн-куонг, сырдык. Миэстэтигэр остолобуойдаах. Медиктэр диэх курдук, барыта уурбуг-түпүт курдук, ыраас. Көрүдүөр, хос айы сибэкки арааһа кэккэлэспит. Алданнаабы мэдиссиинэ кэллиэһингэр күн бүгүн 375 устудьуон үөрэнэр. Оттон 220-тэ уопсайынан хааччыллыбыт. Биэс мэдиэмэн-нээх 1993 сыллаахха тутуллубут уопсай дьы Алдан килбэйэр киинигэр турар. Үчүгэйэ диэн, сиэксийлэринэн араас эбит. Хас сиэксийэ айы туспа душтаах, туалеттаах.

Устудьуоннар астаналларыгар куукуналаах. Манна билииттэн саҕалаан, ларьга тийэ хааччы-быттар.

9-С КЫЛААС КЭННИТТЭН ЫЛАЛЛАР

Тохсус кылаас кэнниттэн, бүтэһиктин 1980-с сыллар бүтүүлэрэ ылбыттар эбит. Уһун кэм устата тохтуу сылдьан баран, былырын “сиэстэрэ дьыалаата” идэҕэ 25 оһону сүмүрдээбиттэр. Ортоһунан биир миэстэҕэ үс-түөрт киһи куюнкурустатар буоллабына, 9-с кылаас кэнниттэн балачча куюнкурустатаах үһү. Тохсус кэнниттэн медик идэтин баһылыан баҕалаах оҕо элбэх буолан, быйыл буддьүөт миэстэтин икки төгүл эптэрэ былааннаахтар. Былырын бүтэрбиттэртэн 92 бырыһыана үлэнэн хааччыллыбыт. Сорохтор оһолоомуттар, атыттар үрдүк үөрэххэ кирибиттэр. Онон санга салайааччылаах Алданнаабы мэдиссиинэ кэллиэһэ былаана киэн.

Мария ВАСИЛЬЕВА (СИА) хаартыскаҕа түһэриитэ.

18-19-с үйэлэргэ атыһыттар истэригэр меценаттааһын үтүө үгэс буолан киэнник тарҕаммыта.

Арасыйыаба Морозовтар, Рябушинскайдар, Третьяковтар үтүө дьыалаларынан киэнник биллибиттэрэ. Оттон биһиги диэки Эверстов, Лепчиков, Кривошапкин, Никифоров уонна да атын атыһыттар байыры эрэ экирпээккэ, үгүс үтүө дьыаланы онорбуттара биллэр.

Бүгүһүнү күһнэ “урбаанныт дьахтар” диэн кими даҕаны соһуппат, дыктиргэппэт көстүү. Оттон 19 үйэҕэ, биһиги эрэ дойдубутугар буолуо дуо — аан дойду үрдүнэн, ахсааннаах дьахтар эргизэн эйгэтигэр эр дьону кытта тэнгэ киирсэрэ. Арасыйыаҕа түһүрүлүгүттан дьахтар аймах бары кэриэтэ дьыэҕэ бүгүн оһороро кэһиллибэт быраабыла кэриэтэ этэ. Ол эрэн, өс хоһооно этэрини “баардаах баппат”. Онон ол хааччахтаах даҕаны кэмнэ, оҕурук өйдөөх, атыһыт дьобурдаах дьахталлар дьону сөхтөрөр киэн эргизни тэрийбиттэрин туһунан устуоруйалар син балачча бааллар. Биһиги дойдубутугар 19-с үйэ иккис ангаарыгар үлэлэринэн-хамнастарынан аатыран, үс дьахтар үтүө ааттара сурукка киирэн, күн бүгүһүнэ диэри тийээн кэлбит.

19-С ҮЙЭ КЫАХТААХ ХОТУТТАРА

Агриппина Аксимиовна Бушувеева

Анна Ивановна Громова

бит. Саҕа табаар хаачыстыбатын көрдөрөөрү Бушувеева бэйэтин хойуу баттахтарын тараан көрдөрбүт. Манник тараах ити кэмнээҥи дьахталларга улахан баҕалаах мал буолбута биллэр. Биэчэр иккис чааһа хаһыат уонна сурунаал аабытыгар анаар эбит. Саха сирэ, Арасыйыа тигэх сонуннарын кэпсэти уонна эргизэн, аһымал дьыала-тын тэрээһиннэрин ырытыы бу биэчэрдэри күөскэ аатырдыбыттар. Кэһини, Бушувеева дьыэтигэр ыһырыллы улахан чоһуоттаах, мээһэ киһи тиксизбэт дьыала буолбут. Оннооҕор ыһырыллыбатах дьон атаҕастаммытынан аабынан, сурук суруйбуттара архыыпка хараллан хаалбыт.

Агриппина Аксимиовна 1916 сыл балаһан ыйыгар Москва куоракка ыалдьан өлбүт, хорообун Мэнэ Хангалас Павловскайыгар тизээн аһалан Кушнаревтар кыла-быһаларыгар көмүттэр. Уһуоҕа билигин даҕаны баара биллэр.

ӨЛҮӨНЭ ӨРҮС ХОТУНА АННА ГРОМОВА

Бу үс далбар хотуттартан саамай билиилээхтэр, саамай баайдара, саарбаҕа суох, Анна Ивановна Громова буолар. Дьыһтар дьахтар гимназиятын полчелинэн буолбут. Бушувеева Саха сиригэр атыһыттар истэригэр маннай-гынан ыһырылаах биэчэрдэри тэрийбит киһинэн биллэр. Бу ыалдьытымсах дьыа хаһаайката хас кэлбит ыалдьыты үөрэ көрсөрө, эйэҕэ тыһынан маанылыыра. Бу дьыһэҕэ сылга биридэ кэлэр бүтэһик сонуннары билэ кэлэр эттибит. Сонун күндүтүн манньк ыраах хоту дойдуга оһорботох киһи өйдүүрэ ыраахан...” Хомойуох иһин, бу үһү-лүччүлаах дьахтар мэтириэтэ хаал-лучаах.

Толь барон эспедииссийэтигэр улаханник көмөлөспүт. Ити эспедииссийэ сураҕа суох сүппүтүгэр, көрдүү кэлбит Александр Колчак уонна Федор Матиссен айаннарын үбүлээбит. Саахалланы сирэ көстүбүтүгэр, анал бороһуот ытан, суруктары, чинчийи үлэлэрин быһыаабыт. Ону таһынан, Громова харчытыгар И.М.Сибиряков, К.А.Воллосовч Сибирин чинчийэр бөлөхтөрө айаннаабыттар.

Анна Ивановна олохтоох нэһилиэннэ үөрэҥириитигэр эмиэ сыратын уурбута биллэр. 1905 сыллаахха Өлүөнэ биэрэгэр турар хас даҕаны нэһилиэккэ библиэтэикэлэри туттарбыт, киһигэнэн хааччы-быт.

Громова Саха сиригэр биир саамай улахан өһөгүнэн, туох да саарбаҕа суох, Вацлав Серошевскай “Сахалар” киһигэтин таһаарыга улахан кылаата буолар.

Серошевскай өр сыллаах үлэтэ өссө бэчээттэнэ илигинэ Арасыйыа Императорскай Географическай уопсастыбатын кыра кыһыл көмүс мэтээлинэн наһаараадаламмыт. Ол эрэн, бу үлэни бэчээккэ таһаарарга харчы көстүбэтэх. Ону Анна Громова бэйэтин үбүнэн Санкт-Петербургу куоракка бэчээттэтэн таһаарыт уонна киһигэ атыһыттан кирибит үбү учуонай үлэтин салгырыгар анаабыт.

Биир улаханник библибит үтүө дьыалатынан дьобордар сыылкаларын сиригэр тийэһиллэригэр көмөлөспүтэ буоллар. Бу сордоохтор дьылбаларын туһугар суруйааччы Лев Толстой сүһүгүрбүт. Саха бырааһа Прокопий Сокольниковтын кэпсэтин Анна Ивановна туһунан истэн, Лев Николаевич Москваҕа атыһыт дьахтар дьыэтигэр тийээн, көмөлөһөрүгэр көрдөспүт. Громова улуу суруйааччыны кытта кэпсэтиитигэр дьобордарга көмөлөһөх буолан тыһын биэрбит. Уонна Сокольников өһөгө дьаһал сурук ыыппыт. Онон дьобордун кэмизгэр даҕаны мөккүрэр суох билинэллэр эбит. Сыһынай дьону элбэхтэ үлэҕэ ыларын ыраахтаағы администрацията сэмэлээбитигэр, “Балитикэни билбэппин, өйдөрүн иһин ылабын!” диэн эппэттээбит.

Меценат быһытынан Анна Ивановна үгүс күүһүн наука сайдытыгар бараабыт. Ити кэмнэ Хоту кырааһы үөрэтэр элбэх эспедииссийэ тэрииллэр этэ. Громова ити дьыалаҕа үбүнэн, тизийи тэрээһиннэн киэнник көмөлөспүт. Эдуард

22 КЭРЭ ЭЙГЭТИГЭР

Көлүнэттэн көлүнэһэ бэррилэн иһэргэ аһаммыт өбүгэ таһаһын тигэн хаалларбыт былыргы иистэнньэннэр ааттара-суоллара биллибэт.

Таатта аныгы иистэнньэнэ, норуот маастара Изольда Акимова мусуойдарга баар XIX үйэ бүтүүтүнээһи саха таһаһын холобурунан, дыахтар кыһынгы таһаһын кэмпилиэгин онордо.

ҮЙЭЛЭРИ УНГУОРДААН, САҢА ТЫЫННАННА

Галина ДАВЫДОВА түһэриштэ.

Изольда Акимова тикпит кыһынгы таһаһын кэмпилиэһэ.

Соторутааҕыта Өксөкүлээх Өлөксөй аатынан Норуоттар доҕордоһууларын дьиэтин иһинэн үлэлиир “Симэх” галереяҕа Таатта улуунуттан норуот маастара Изольда Акимова быыстапкага тэриллибитэ. Онон маастар саха дыахтарын кыһынгы таһаһы – уон бууктаах сону, уон дыбака бэргэһэни – онорбутун көрдүгүгэ туруорбуга, ону таһынан дыбаканы тигигэ маастар-кылаас ыыппыта.

Раиса СИБИРЯКОВА sibrs63@mail.ru

УРАН ТАРБАХ ДЬОЛУОТА

Удьуор иистэнньэннэр оҕолоро буолан, Изольда иннэлээх сабы кыра сааһыттан туппун. Орто оскуола кэнниттэн анал үөрэһи бүтэрэн, төрдүс разрядтаах иистэнньэн буолбут. Идэтиээн үлэлиир-гы быһаарынан, биридэм урбааньыт быһытынан регистрация-ламмыт. Кэлинги сылларга саха таһаһын тигигэ үлэлээбит. Улуу, өрөспүүбүлүкэ таһымынан ытыллар саха таһаһын куонкурстарыгар ситиһилиэхтик кытыбыт. Былырын Намга ытыллыбыт Олонхо ыһааһар бастаабыт.

— Чөркөөх нэһилиэгэр баар “Далбар” фольклорнай ансамбыл кыттыылаахтары халадаайы ыкса үлэлээбит түмүгү бу буолар, — диин кэспир Изольда Иннокентьевна. — Кинилэргэ бастаан онолоох сону, онтон хаһыаччыктаах халадаайы тикпитим, 2017 сылтан сабалана бу быыстапкага аһалбыт үлэбин (кыһынгы таһаһ кэмпилиэгин) онорбутум. Бу таһастары XIX үйэ бүтүүтүнээһи саха таһаһын

рин дьыэлэригэр олордон үлэлэтэр идэлээхтэр эбит, — дири кини. — Баай дыахтар тобус араас соннохо буолара үһү! Дьэ ону онорбут-туппун дьыннээх норуот маастардары ааттара-суоллара, хомойуох иһин, биллибэт, кэрэһилиир туюх да чакчы суох. Арай, көлүнэттэн көлүнэһэ бэррилэн, үйэлэри унгуордуурга анаан тикпит таһастара-саптара хаалбыт...

Мусуой экзспэнээтэ буоларын быһытынан, ол соннору көтүрэн, иһиттэн сыныан үөрэтэр кыах суох. Инньэ гынан, таһыттан көрөн-истэн баран, хаартыскаҕа түһэрэ-түһэрэ, чертежтаан, кизп онороммун тикпитим, АМЕИ-га баар соннору Изабелла Элякова түһэрбит хаартыскаларынан үтүктүбүтүм. Былыргы маастардар бараксаттар пропорцияны олус тутуһар, таһаһы киһи сааһыгар сөп түбэһиннэрэн тигэр эбиттэр. Хайа да сонго кыһыл таһаһы хайаан да тутталларын, бэл, дыбака чочууругар киллэрэллэрин сөхтүм. Дьабака чочуурун холбуоха иннинэ көрдөххө, 40 размердаах оҕо дуулааһын саҕа буолар! Онон, кыра оҕону бэргэһэһэ суулууларын тунуһан үһүйээн сымыйа буолбатах эбит. Соннон кээмэйдэр сүрүннээн тэн собустар уонна үөрүттэн тэлэрэн түгэр быһыылаахтар. Холобур, Хадаайы соно түөһүнэн 1,2 миэтэрэ, аллараа эргиринэн 3,5 миэтэрэ, кэннинэн самытыгыр тийээр тыыраастаах, ол иһигэр сабынан хам тардыллар этэ.

Мин сон кытытыгыгар уонна дыбакаҕа хара саһыл, кэрэмэс саһыл, буобура, таарбааһан, бэдэр тириилэрин, тииг кутуругун онтон да атын түлээһи тутунум. Былыр тииг кутуругун, буобура уонна ньиэрпэ тириитин туттар эбиттэр. Саха атыһытара Охотскайга тийэй эргинэллэр биллэр (Таатта

Иистэнньэн, норуот маастара Изольда Акимова.

— Лаамы аартыга), ньиэрпэ тириитин онтон аһалан эрдэхтэрэ. Ити курдук, былыргы маллар элбэһи кэпсиэхтэрин сөп.

844 ЭКСПЭНЭЭТ!

Оруоһуттар таһастара-саптара хайдах Америкаҕа тиксибитэ интэриэһинэй. Биллэрин курдук, 1897-1902 сыллардаахха антрополог Франс Боас көүлээһининэн, АМЕИ бэрэсидьиэнэ, миллионер Моррис Джесуп үбүлээһининэн, Арасыйа Уһук Хотугу өттүн уонна Хотугу Америка төрүт олохтоох омуктарын генетика, этнокултуруу өттүнэн ситимнэрин үөрэтэр сорукаах Хотугу – Тийхэй акыһааннааһы эспэдииссийэ, өссө атыннык Джесуп экзспэдииссийэтэ дьырт, тэриллибитэ. Арасыйаҕа матырыйаал хомуйууну Саха сиригэр сыылкаҕа олорон, 1894-1996 сыллардаахха И.М.Сибиряков тэрийбит эспэдииссийэтигэр сылдыбыт Владимир Иохельсон, Владимир Богораз салайыттар.

Чуолаан Саха сиригэр үлэлээбит Владимир Иохельсон киин уонна хотугу улуустартан бэрт элбэх экзспэнээти (таһаһы-сабы, кизэргэли-симэһи, иһити-хомоһу, дьыһэһэ-уокка, үлэһэ, булка туттар тэриллэри уо.д.а.) хомуйан, Нью-Йоркка илдьибитэ. Ол түмүгэр, билигин АМЕИ пуондатыгар саха омук материалнай культууранын кэрэһинэти буолар 844 эспэнээт хараллан сытар!

СҮТЭРБИТИ БУЛУУ!

Аар-саарга аатырбыт ити мусуойга Таатта улуунун “Өбүгэ үгэһэ” уопастыбаннай хамсааһынын салайааччыта Изабелла Элякова сэттэ сыллааһыта баран кэлбит. — “Былыр ол-бу малы-салы хомуйа кэлэ сылдыбыт нууччаларга Оруоһуттар элбэх таһаһы-сабы, симэһи биэрэн ыыппыттар үһү” диин улахан кистэлэнгинэн, сибигиндйэн эрэ кэспэнэр үһүйээни

КҮӨХ ЭКРАН АРГЫҤА

Кулун тутар 9 күнүттэн кулун тутар 15 күнүгэр диэри

+ саха араадыһытата

БЭНИДИЭННЬИК 09.03.2020

05.10, 06.10 X/ф «Гусарская баллада»
06.00, 10.00, 12.00 Новости
07.00 Игрый, гармонь любимая! 12+
07.45 Часовой 12+
08.15 Здоровье 16+
09.20 Непутевые заметки 12+
10.10 Лариса Голубкина.
«Прожить, понять...» 12+
11.10, 12.10 Видели видео? 6+
13.55 Теория заговора 16+
14.45 X/ф «Весна на Заречной улице»
16.35 Любовь и голуби. Рождение легенды 12+
17.25 X/ф «Любовь и голуби»
19.25 Лучшее всех! 0+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «Магомаев»
22.30 Dance Революция 12+
23.25 X/ф «Kingsman. Золотое кольцо»
01.55 На самом деле 16+
02.50 Про любовь 16+
03.35 Наедине со всеми 16+

04.20 Личный код 16+
05.05 X/ф «Девушка без адреса»
07.00, 09.00, 18.00 «Сегодня»
07.15 Фестиваль «Добрая волна» 0+
09.20 X/ф «Самая обаятельная и привлекательная»
11.00 X/ф «Афоня»
13.00 X/ф «Дельфин»
17.20, 18.25 X/ф «Проверка на прочность»
22.00 Ты не поверишь! 16+
22.50 Утро Родины 12+
00.40 Основано на реальных событиях 16+
03.05 Их нравы 0+
03.25 Т/с «Псевдоним «Албанец»

06:00 - Саас кэллэ! 12+
06:15 - Поговори, со мною, мама... 6+
08:00 - Ийэбэ махтал 6+
09:30 - Асчыттар 12+
10:30 - Тыһынаах дорҕоон 12+
11:15 - Өркөн өй 12+

05.00 X/ф «Люблю 9 марта!»
06.20 X/ф «Любимые женщины Казановы»
10.20 Сто к одному 12+
11.10 Аншлаг и Компания 16+

12:30 - Эл иитэ 12+
13:15 - Саас кэллэ! 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
13:45 - Аһыс дыахтар амарах тап-тала. 1 ч. 6+
15:00 - Город женщин 12+
16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+
16:15 - Бүдь со мной... 6+
17:30 - Бай 12+
18:00 - «Саха Сирэ» информационнай биэри 12+
18:15 - Лекториум 12+
19:00 - «Билинии» Сахамин уонна Розалина Файрушина кэнси-эртэрэ 6+
21:00 - Тыа ыччата 12+
21:45 - «Ырыан кыната» Дарья Лаврова кэнсиэрэ 6+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - Бай 12+
00:30 - Документальный фильм с субтитрами 12+
01:15 - Эл иитэ 12+
02:00 - Поговори, со мною, мама... 6+
03:45 - «Билинии» Сахамин уонна Розалина Файрушина кэнси-эртэрэ 6+
05:45 - Саас кэллэ! 12+

12.00 X/ф «Неваляшка»
13.45 Футбол. Чемпионат Италии.
«Рома» - «Сампдория» 0+
15.45, 16.55, 20.20, 01.25, 03.30 Новости

05.00 X/ф «Игрушка»

ОПТУОРУННЬИК 10.03.2020

05.00, 09.15 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00 Новости
09.50 Модный приговор 6+
10.50 Жизнь здорово! 16+
12.10, 02.10, 03.05 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.30, 01.10 На самом деле 16+
19.40 Пусть говорят 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «Магомаев»
22.30 Док-ток 16+
23.30 Вечерний Ургант 16+
00.10 Право на справедливость 16+

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести. Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир 16+
21.00 Т/с «Невеста комдива»
23.15 X/ф «Акула»
01.35 Вечер с Владимиром Соловьёвым 12+

04.10, 02.40 Т/с «Псевдоним «Албанец»
05.00 Утро. Самое лучшее 16+

07.00, 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.10 «Сегодня»
07.20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 00.20 Т/с «Морские дьяволы»
12.25 Чрезвычайное происшествие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Основано на реальных событиях 16+
16.15 ДНК 16+
17.15, 18.40 Т/с «Пёс»
20.00 Т/с «Невский. Тень архитектора»
22.15 Т/с «В клетке»
23.20 Крутая история 12+

06:00 - Саһа күн-Новый день 6+
07:00 - Саһа күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информационнай биэри 12+
09:15 - Выборы-2020 12+
Местное время
10:30 - Саһаа күһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:15 - Репортаж 6+
12:30 - Лекториум 12+
13:15 - Кыайыһы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Совместные агитационные мероприятия по дополнительному выбору кандидатов в депутаты Госсобрания Ил Түмэн по Арктическому округу №35 12+
14:30 - Тэтии чааһа 12+
15:00 - Кэрэ кистэлэнэ 12+
16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+
16:15 - Тыа ыччата 6+

17:00 - К 75-летию Великой Победы 12+
17:30 - Полярная звезда 6+
17:45 - Мультисериял 6+
18:00 - «Саха Сирэ» информационнай биэри 12+
18:15 - Сэргэ 12+
19:00 - «Якутия» информационная программа 12+
19:15 - Выборы-2020 12+
19:30 - Талбан 12+
20:30 - «Саха Сирэ» информационная программа 12+
21:00 - Саһаа күһэ 12+
21:30 - Сэһэн сирэ 6+
22:15 - Бастын клип 6+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Сэргэ 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К 75-летию Великой Победы 12+
00:30 - Документальный фильм с субтитрами 12+
01:15 - Лекториум 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтии чааһа 12+
03:30 - Саһаа күһэ 12+
04:00 - Актуальное интервью 12+
04:15 - Сэһэн сирэ 6+
05:00 - Саһа күн-Новый день 6+

05.00 Сегодня утром 12+
07.00, 12.00 Новости дня
07.30 Д/с «Сделано в СССР»
13.00, 14.55, 18.00, 20.55, 23.20, 00.50, 12.35 X/ф «Настоятель»
14.50, 18.05, 23.55, 06.55 Все на Матч! Прямой эфир. Аналитика.
Интервью. Эксперты

12.00 Д/ф «Вся правда про...»
12.30 Самые сильные 12+
13.00, 14.55, 18.00, 20.55, 23.20, 00.50, 12.35 X/ф «Настоятель»
14.50, 16.05 X/ф «Настоятель-2»
16.00 Военные Новости
17.10 Д/с «Освобождение»
17.30 12+

06.55, 01.55 X/ф «Человек-амфибия»
08.50, 03.30 X/ф «Сверстники»
10.30 Т/с «Легенда Феррари»
22.10 X/ф «Разрежьте тебя поцеловать»
00.10 X/ф «Разрежьте тебя поцеловать...снова»

06.00 Ералаш 6+
06.25 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.45 М/с «Приключения Кота в сапогах»
07.10 М/с «Тролли. Праздник продолжается»
07.35 М/с «Три кота»
08.00 Шоу было вечером 16+
09.00 Шоу «Уральских пельменей» 16+
10.10 М/ф «Распрекрасный принц»
11.45 X/ф «Дневник памяти»
14.20 Д/ф «Предложение»
16.35 X/ф «Красавица и чудовище»
19.00 X/ф «Щелкунчик и четыре королевства»
21.00 X/ф «Малефисента»
22.55 X/ф «Практическая магия»
01.00 М/ф «Крякнутые каникулы»
02.30 X/ф «Дневник слабака. Долгий путь»
03.50 Слава Богу, ты пришел! 16+
05.30 6 кадров 16+

05.00 X/ф «Игрушка»

ОПТУОРУННЬИК 10.03.2020

17.50 Футбол. Тинькофф Российская Премьер-лига 0+
17.00 Тотальный Футбол 12+
18.35 «Русские в Испании» 12+
18.55 Футбол. Лига чемпионов. 1/8 финала. «Аталанта» - «Валенсия» (Испания) 0+
21.00 Футбол. Лига чемпионов. 1/8 финала. «Тоттенхэм» (Англия) - «Лейпциг» 0+
23.00 Восемь лучших. Специальный обзор 12+
23.25 Ярушин Хоккей Шоу 12+
00.55 Хоккей. КХЛ. 1/4 финала конференции «Запад». «Динамо» (Москва) - «Спартак» (Москва). Прямая трансляция
04.15 Все на Футбол! 12+
04.50 Футбол. Лига чемпионов. 1/8 финала. «Лейпциг» - «Тоттенхэм» (Англия). Прямая трансляция
07.25 Волейбол. Лига чемпионов. Мужчины. 1/4 финала. «Перуджа» - «Факел» (Россия) 0+
09.25 Футбол. Кубок Либертадорес. «Либертад» (Парагвай) - «Каракас» (Венесуэла). Прямая трансляция
11.25 Команда мечты 12+

06.00 Ералаш 6+
06.15 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.35 М/с «Охотники на троллей»
07.00 X/ф «90-е. Весело и громко»
08.00 «Русские пельмени»
Смеховаль 16+
08.20 X/ф «Практическая магия»
10.20 X/ф «Щелкунчик и четыре королевства»
12.15 X/ф «Малефисента»
14.10 Т/с «Кухня»
19.00 Т/с «Корни»
19.50 X/ф «Железный человек»
22.15 X/ф «Матрица»
01.00 Кино в деталях 18+
02.00 X/ф «Александр»
04.40 Слава Богу, ты пришел! 16+
05.30 6 кадров 16+

СЭРЭДЭ 11.03.2020

1
05.00, 09:15 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00 Новости
09.50 Модный приговор 6+
10.50 Жить здорово! 16+
12.10, 01.05, 03.05 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.30 На самом деле 16+
19.40 Пусть говорят 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «Магомаев»
22.30 Док-ток 16+
23.30 Вечерний Ургант 16+
00.10 Таблетка для жизни.
Сделано в России 12+
03.20 Наедине со всеми 16+

РОССИЯ 1
05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести.
Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом
Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой
эфир 16+
21.00 Т/с «Невеста комдива»
23.15 Х/ф «Акула»
01.35 Вечер с Владимиром
Соловьёвым 12+

НТВ
04:15, 02:45 Т/с «Псевдоним
«Албанец»
05:00 Утро. Самое лучшее 16+
07:00, 09:00, 12:00, 15:00, 23:10
«Сегодня»
07:20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 00:15 Т/с «Морские
дьяволы»
12.25 Чрезвычайное происше-
ствие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Основано на реальных собы-
тиях 16+
16.15 ДНК 16+
17:15, 18.40 Т/с «Пёс»
20.00 Т/с «Невский. Тень архитек-
тора»
22:15 Т/с «В клетке»
23.20 Последнее 24 часа 16+

НБК САХА
06:00 - Сана күн-Новый день 6+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информаци-
оннай биэрии 12+
09:15 - Выборы-2020 12+
09:30 - Город женщин 12+
10:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:15 - Дойдум дьоно 6+
12:30 - Сэргээ 12+
13:15 - Кыайыы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
23:15 Х/ф «Акула»
01.35 Вечер с Владимиром
Соловьёвым 12+

14:30 - Тэтим чааһа 12+
15:00 - Асчыттар 12+
16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+
16:15 - Сэһэн сирэ 6+
17:00 - К 75-летию Великой
Победы 12+
17:30 - Полярная звезда 6+
17:45 - Мультисериал 6+
18:00 - «Саха Сирэ» информацион-
най биэрии 12+
18:15 - Аал-луук мас 12+
19:00 - «Якутия» информационная
программа 12+
19:15 - Выборы-2020 12+
19:30 - Талбан 12+
20:30 - «Саха Сирэ» информацион-
ная программа 12+
21:00 - Санаа күүһэ 12+
21:30 - Сэһэн сирэ 6+
22:15 - Бастын клип 6+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Аал-луук мас 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К 75-летию Великой
Победы 12+
00:30 - Документальный фильм с
субтитрами 12+
01:15 - Сэргээ 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтим чааһа 12+
03:30 - Санаа күүһэ 12+
04:00 - Актуальное интервью 12+
04:15 - Сэһэн сирэ 6+
05:00 - Сана күн-Новый день 6+

МАТЧ!
12.00 Д/ф «Вся правда про...»
12.30 Самые сильные 12+
13.00, 14.55, 17.00, 19.35, 21.40, 00.55,
03.55 Новости
13.05, 17.05, 21.45, 01.00, 06.55 Все

на Матч! Прямой эфир. Аналитика.
Интервью. Эксперты
15.00 Футбол. Лига чемпионов. 1/8
финала. «Валенсия» (Испания) -
«Аталанта» 0+
17.35 Футбол. Лига чемпионов. 1/8
финала. «Боруссия» (Дортмунд,
Германия) - ПСЖ 0+
19.40 Футбол. Лига чемпионов. 1/8
финала. «Атлетико» (Испания) -
«Ливерпуль» (Англия) 0+
18:15 - Аал-луук мас 12+
22.55 Баскетбол. Евролига.
Женщины. 1/4 финала. УГМК
(Россия) - «Монпелье» Прямая
трансляция
01.55 Волейбол. Лига чемпионов.
Мужчины. 1/4 финала. «Закса»
(Польша) - «Кузбасс» (Россия).
Прямая трансляция
04.00 Все на Футбол! 12+
04.50 Футбол. Лига чемпионов.
1/8 финала. «Ливерпуль» (Англия)
- «Атлетико» (Испания). Прямая
трансляция
07.25 Профессиональный бокс.
Эдуард Трояновский против
Йозефа Заградника. Бой за титул
ЕВР в первом полусреднем весе.
Эльнур Самедов против Гонсало
Омара Манрикеса. Трансляция из
Санкт-Петербурга 16+
09.25 Футбол. Кубок Либертадорес.
«Сан-Паулу» (Бразилия) - «ЛДУ
Кито» (Эквадор). Прямая транс-
ляция
11.25 Обзор Лиги чемпионов 12+

МАТЧ!
05.00 Сегодня утром 12+
07.00, 12.00, 20.15 Новости дня
07.20 Д/с «Сделано в СССР»
07.35 Х/ф «Тихая застава»

09.35, 12.20, 16.05 Т/с «Земляк»
16.00 Военные Новости
17.10 Д/с «Освобождение»
17.30 12+
17.50 Д/с «Легенды госбезопасно-
сти»
18.40 Последний день 12+
19.25 Д/с «Секретные материалы»
20.30 Открытый эфир 12+
22.05 Между тем 12+
22.40 Т/с «Команда 8»
02.25 Х/ф «Дом, в котором я живу»
04.00 Д/ф «Инженер Шухов.
Универсальный гений»

СТС
06.00, 05.50 Ералаш 6+
06.15 М/с «Приключения Вуди и
его друзей»
06.35 М/с «Охотники на троллей»
07.00 Х/ф «90-е. Весело и громко»
08.00, 17.55, 19.00 Т/с «Корни»
09.05 «Уральские пельмени»
Смехbook 16+
09.25 Х/ф «Матрица»
12.05 Х/ф «Железный человек»
14.40 Т/с «Кухня»
20.00 Х/ф «Железный человек-2»
22.30 Х/ф «Матрица.
Перезагрузка»
01.10 Х/ф «Александр»
04.05 М/с «Крякнутые каникулы»
05.20 М/ф «Как Маша поссорилась
с подушкой»
05.30 М/ф «Маша больше не лен-
таяка»
05.40 М/ф «Маша и волшебное
варенье»

МАТЧ!
06.00, 05.50 Ералаш 6+
06.15 М/с «Приключения Вуди и
его друзей»
06.35 М/с «Охотники на троллей»
07.00 Т/с «Отель «Элеон»
08.00, 18.30, 19.00 Т/с «Корни»
09.05 «Уральские пельмени»
09.25 Х/ф «Матрица.
Перезагрузка»
12.05 Х/ф «Железный человек-2»
14.40 Т/с «Кухня»
20.00 Х/ф «Железный человек-3»
22.30 Х/ф «Матрица. Революция»
01.00 Х/ф «Патриот»
03.50 Х/ф «Дневник слабака.
Долгий путь»
05.10 М/ф «Винни-пух»
05.20 М/ф «Винни-пух идёт в
гости»
05.30 М/ф «Винни-пух и день
забот»

Германии. «Боруссия»
(Мёнхенгладбах) - «Кёльн» 0+
17.00 Восемь лучших.
Специальный обзор Шоу 12+
17.20 Ярушин Хоккей 12+
18.30 Футбол. Лига чемпионов.
1/8 финала. ПСЖ - «Боруссия»
(Дортмунд, Германия) 0+
20.30, 08.05 Олимпийский гид 12+
22.00 Футбольное столетие. Евро.
1968 г 12+
22.35 «ЮФЛ. 2019/2020. Путь к
финалу» 12+
23.10 Биатлон. Кубок мира.
Спринт. Мужчины. Прямая транс-
ляция из Финляндии
01.45 Жизнь после спорта 12+
02.15 Все на Футбол! 12+
02.45 Футбол. Лига Европы. 1/8
финала. «Севилья» (Испания) -
«Рома» Прямая трансляция
04.50 Футбол. Лига Европы. 1/8
финала. «Интер» - «Хетафе»
(Испания). Прямая трансляция
07.25 Смешанные единоборства.
Bellator. Патрисيو Фрейре про-
тив Хуана Арчудеты. Трансляция
из США 0+
08.35 «Русские в Испании» 12+
08.55 Футбол. Кубок
Либертадорес. «Расинг»
(Аргентина) - «Альянса Лима»
(Перу). Прямая трансляция
10.55 Обзор Лиги Европы 12+
11.25 С чего начинается Футбол
12+

МАТЧ!
05.00 Сегодня утром 12+
07.00, 12.00 Новости дня
07.20 Т/с «Личное дело капитана
Рюмина»

1
05.00, 09:15 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00 Новости
09.50 Модный приговор 6+
10.50 Жить здорово! 16+
12.10, 01.00, 03.05 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.30 На самом деле 16+
19.40 Пусть говорят 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «Магомаев»
22.30 Док-ток 16+
23.30 Вечерний Ургант 16+
00.10 Гол на миллион 18+
03:15 Наедине со всеми 16+

РОССИЯ 1
05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести.
Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом
Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой
эфир 16+
21.00 Т/с «Невеста комдива»
23.15 Х/ф «Акула»
01.35 Вечер с Владимиром
Соловьёвым 12+

НТВ
04:15, 02:45 Т/с «Псевдоним
«Албанец»

ЧЭППИЭР 12.03.2020

1
05.00 Утро. Самое лучшее 16+
07.00, 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.10
«Сегодня»
07.20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 03.05 Т/с «Морские
дьяволы»
12.25 Чрезвычайное происше-
ствие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Основано на реальных
событиях 16+
16.15 ДНК 16+
17:15, 18.40 Т/с «Пёс»
20.00 Т/с «Невский. Тень архитек-
тора»
22:15 Т/с «В клетке»
23:20 Захар Прилепин. Уроки рус-
ского 12+
02:20 Их нравы 0+

НБК САХА
06:00 - Сана күн-Новый день 6+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информаци-
оннай биэрии 12+
09:15 - Выборы-2020 12+
09:30 - Готовим вкусно 12+
10:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:15 - Дойдум дьоно 6+
12:30 - Аал-луук мас 12+
13:15 - Кыайыы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Совместные агитационные
мероприятия по дополнитель-
ным выборам кандидатов в депу-
таты Госсобрания Ил Түмэн по
Арктическому округу №35 12+
14:30 - Тэтим чааһа 12+
15:00 - Город женщин 12+
16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+

16:15 - Сэһэн сирэ 6+
17:00 - К 75-летию Великой
Победы 12+
17:30 - Полярная звезда 6+
17:45 - Мультисериал 6+
18:00 - «Саха Сирэ» информаци-
оннай биэрии 12+
18:15 - Один из нас 12+
19:00 - «Якутия» информацион-
ная программа 12+
19:15 - Выборы-2020 12+
19:30 - Талбан 12+
20:30 - «Саха Сирэ» информаци-
онная программа 12+
21:00 - Санаа күүһэ 12+
21:30 - Сэһэн сирэ 6+
22:15 - Бастын клип 6+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Один из нас 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К 75-летию Великой
Победы 12+
00:30 - Документальный фильм с
субтитрами 12+
01:15 - Аал-луук мас 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтим чааһа 12+
03:30 - Санаа күүһэ 12+
04:00 - Актуальное интервью 12+
04:15 - Сэһэн сирэ 6+
05:00 - Сана күн-Новый день 6+

МАТЧ!
12.00 Д/ф «Вся правда про...»
12.30 Самые сильные 12+
13.00, 14.55, 17.50, 21.00, 23.05, 01.20
Новости
13.05, 17.55, 21.05, 01.25, 06.55
Все на Матч! Прямой эфир.
Аналитика. Интервью. Эксперты
15.00 Футбол. Чемпионат

12.20, 16.05 Т/с «Личное дело
капитана Рюмина»
16.00 Военные Новости
17.10 Д/с «Освобождение»
17.30 12+
17.50 Д/с «Легенды госбезопасно-
сти»
18.40 Легенды кино 6+
19.25 Код доступа 12+
20.30 Открытый эфир 12+
22.05 Между тем 12+
22.40 Т/с «Земляк»
04:10 Д/с «Оружие Победы»

СТС
06.00, 05.50 Ералаш 6+
06.15 М/с «Приключения Вуди и
его друзей»
06.35 М/с «Охотники на троллей»
07.00 Т/с «Отель «Элеон»
08.00, 18.30, 19.00 Т/с «Корни»
09.05 «Уральские пельмени»
09.25 Х/ф «Матрица.
Перезагрузка»
12.05 Х/ф «Железный человек-2»
14.40 Т/с «Кухня»
20.00 Х/ф «Железный человек-3»
22.30 Х/ф «Матрица. Революция»
01.00 Х/ф «Патриот»
03.50 Х/ф «Дневник слабака.
Долгий путь»
05.10 М/ф «Винни-пух»
05.20 М/ф «Винни-пух идёт в
гости»
05.30 М/ф «Винни-пух и день
забот»

МАТЧ!
06.00, 05.50 Ералаш 6+
06.15 М/с «Приключения Вуди и
его друзей»
06.35 М/с «Охотники на троллей»
07.00 Т/с «Отель «Элеон»
08.00, 18.30, 19.00 Т/с «Корни»
09.05 «Уральские пельмени»
09.25 Х/ф «Матрица.
Перезагрузка»
12.05 Х/ф «Железный человек-2»
14.40 Т/с «Кухня»
20.00 Х/ф «Железный человек-3»
22.30 Х/ф «Матрица. Революция»
01.00 Х/ф «Патриот»
03.50 Х/ф «Дневник слабака.
Долгий путь»
05.10 М/ф «Винни-пух»
05.20 М/ф «Винни-пух идёт в
гости»
05.30 М/ф «Винни-пух и день
забот»

БЭЭТИНСЭ 13.03.2020

1
05.00, 09:15 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00 Новости
09.50 Модный приговор 6+
10.50 Жить здорово! 16+
12.10 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.35 Человек и закон 16+
19.40 Поле чудес 16+
21.00 «Время»
21.30 Голос. Дети 0+
23.20 Вечерний Ургант 16+
00:15 Григорий Горин. «Живите
долго!» 12+
01:15 Х/ф «Берлинский синдром»
03:05 На самом деле 16+
04:00 Про любовь 16+
04:45 Наедине со всеми 16+

РОССИЯ 1
05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести.
Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом
Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой
эфир 16+
21.00 Юморина 16+
23.30 Х/ф «Брачные игры»
03.05 Х/ф «Васильки для
Василисы»

МАТЧ!
12.00 Д/ф «Вся правда про...»
12.30 «ВАР в России» 12+
14:00 - Совместные агитационные
мероприятия по дополнитель-
ным выборам кандидатов в депу-

НТВ
04:15 Т/с «Псевдоним «Албанец»
05:00 Утро. Самое лучшее 16+
07:00, 09:00, 12:00, 15:00, 18:00
«Сегодня»
07:20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 02.30 Т/с «Морские
дьяволы»
12.25 Чрезвычайное происше-
ствие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Следствие вели... 16+
16.15 Жди меня 12+
17:15, 18.40 Т/с «Пёс»
20.00 Т/с «Невский. Тень архитек-
тора»
22.20 ЧП. Расследование 16+
22.55 Квартирный НТВ у
Маргулиса 16+
00.00 Х/ф «Жил-был дед»
01.40 Квартирный вопрос 0+

НБК САХА
06:00 - Сана күн-Новый день 6+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информаци-
оннай биэрии 12+
09:15 - Выборы-2020 12+
09:30 - Город женщин 12+
10:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:15 - Репортаж 6+
12:30 - Один из нас 12+
13:15 - Кыайыы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Совместные агитационные
мероприятия по дополнитель-
ным выборам кандидатов в депу-

1
06.00 Доброе утро. Суббота
09.00 Умницы и умники 12+
09.45 Слово пастыря 0+
10.00, 12.00 Новости
10.10 Муслим Магомаев. Нет солн-
ца без тебя... 12+
11.15, 12.15 Видели видео? 6+
13.55 Теория заговора 16+
14.45 Концерт, посвященный юби-
лею Муслима Магомаева (кат12+) +
16:15 Кто хочет стать миллионе-
ром? 12+
17:50 Эксклюзив 16+
19.35, 21.20 Сегодня вечером 16+
21.00 «Время»
22.40 Большая игра 16+
23.50 Х/ф «Чужой. Завет»
01.55 На самом деле 16+
02.50 Про любовь 16+
03.35 Наедине со всеми 16+

РОССИЯ 1
05.00 Утро России. Суббота 12+
08.00 Вести. Местное время
08.20 Местное время. Суббота 12+
08.35 По секрету всему свету 12+
09.30 Пятеро на одного 12+
10.20 Сто к одному 12+
11.10 Смеяться разрешается 12+
13.55 Х/ф «Верни меня»
15.00 Привет, Андрей! 12+
20.00 Вести в субботу
20.40 Х/ф «С тобой хочу я быть
всегда»
00.55 Х/ф «Второе дыхание»

НТВ
04.05 ЧП. Расследование 16+

таты Госсобрания Ил Түмэн по
Арктическому округу №35 12+
14:30 - Тэтим чааһа 12+
15:00 - Готовим вкусно 12+
16:00 - Саха Сирэ-Якутия 12+
16:15 - Сэһэн сирэ 6+
17:00 - К 75-летию Великой
Победы 12+
17:30 - Полярная звезда 6+
17:45 - Мультисериал 6+
18:00 - «Саха Сирэ» информаци-
оннай биэрии 12+
18:15 - Эл иитэ 12+
19:00 - «Якутия» информацион-
ная программа 12+
19:15 - Выборы-2020 12+
19:30 - Өркөн өй 12+
20:30 - «Саха Сирэ» информаци-
онная программа 12+
21:00 - Эр санаа 12+
22:30 - Бай 12+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Эл иитэ 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К 75-летию Великой
Победы 12+
00:30 - Документальный фильм с
субтитрами 12+
01:15 - Один из нас 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтим чааһа 12+
03:30 - Эр санаа 12+
04:30 - Бай 12+
05:00 - Сана күн-Новый день 6+

МАТЧ!
12.00 Д/ф «Вся правда про...»
12.30 «ВАР в России» 12+
14:00 - Совместные агитационные
мероприятия по дополнитель-
ным выборам кандидатов в депу-

МАТЧ!
12.00 Д/ф «Вся правда про...»
12.30 «ВАР в России» 12+
14:00 - Совместные агитационные
мероприятия по дополнитель-
ным выборам кандидатов в депу-

СУБУОТА 14.03.2020

1
04.30 Х/ф «Анкор, еще анкор!»
06.25 Смотр 0+
07.00, 09.00, 15.00 «Сегодня»
07.20 Готовим с Алексеем
Зиминим 0+
07.45 Доктор свет 16+
08.25 Едим дома 0+
09.20 Главная дорога 16+
10.00 Живая еда с Сергеем
Малозёмовым 12+
11.00 Квартирный вопрос 0+
12.00 Нашпотребнадзор 16+
13.00 Поедом, поедим! 0+
14.00 Своя игра 0+
15.20 Следствие вели... 16+
16.50 Ты не поверишь! 16+
18.00 Центральное телевидение
16+
20.00 Секрет на миллион 16+
22.00 Международная пилора-
ма 16+
22.50 Своя правда 16+
00.40 Дачный ответ 0+
01.35 Х/ф «Бирюк»

МАТЧ!
12.00 Смешанные единоборства.
Bellator. Патрисيو Фрейре против
Педро Карвальо. Анатолий Токов
против Фабио Агуйара. Прямая
трансляция из США
13.30, 20.50, 23.00, 04.00 Все на
Матч! Прямой эфир. Аналитика.
Интервью. Эксперты
13.55 Все на Футбол! Афиша 12+
14.55 Формула-1. Гран-при
Австралии. Квалификация.
Прямая трансляция
16.00, 19.45, 21.20, 22.55, 00.45, 03.55
Новости
16.05 Биатлон. Кубок мира.
Спринт. Женщины. Трансляция из
Финляндии 0+
17.45 Футбол. Чемпионат Испании.
«Реал» (Мадрид) - «Эйбар» 0+
11:00 - Хранители времени 12+
11:30 - Новости парламента 12+
11:45 - Саха итэһэлэ 12+
12:15 - Уостан түспэт ырыалар 6+
12:30 - Асчыттар 12+
13:30 - Саха сирэ. Күнтэн күн 12+
14:30 - Геван 12+
15:00 - Истинг илдыт 6+
15:30 - Санаа күүһэ 12+

Все на Матч! Прямой эфир.
Аналитика. Интервью. Эксперты
15.00 Биатлон. Кубок мира.
Спринт. Мужчины. Трансляция из
Финляндии 0+
17:05 Футбол. Лига Европы.
1/8 финала. «Рейнджерс»
(Шотландия) - «Байер» 0+
20.05 Футбол. Лига Европы.
1/8 финала. ЛАСК (Австрия) -
«Манчестер Юнайтед» (Англия)
0+
22.05 Все на Футбол! Афиша 12+
23.10 Биатлон. Кубок мира.
Сприн

БАСКЫҤЫАННЬА 15.03.2020

1 Т	
05.00, 06.10	Т/с «Комиссарша»
06.00, 10.00, 12.00	Новости
07.00	Играй, гармонь любимая! 12+
07.45	Часовой 12+
08.15	Здоровье 16+
09.20	Непутевые заметки 12+
10.10	Жизнь других 12+
11.10, 12.10	Видели видео? 6+
13.55	Теория заговора 16+
14.55	Великие битвы России 12+
16.40	Точь-в-точь 16+
19.25	Лучше всех! 0+
21.00	«Время»
22.00	Dance Революция 12+
23.45	Х/ф «Жажда смерти»
01.40	На самом деле 16+
02.40	Про любовь 16+
03.25	Наедине со всеми 16+

РОССИЯ 1	
04.25	Х/ф «Брачные игры»
08.00	Местное время. 08.35 Когда все дома с Тимуром Кизяковым 12+
09.30	Устами младенца 12+
10.20	Сто к одному 12+
11.10	Всероссийский потребительский проект «Тест» 12+
12.20	Х/ф «Однажды и навсегда»
14.00	Х/ф «Гражданская жена»
18.10	Ну-ка, все вместе! 12+
20.00	Вести недели
22.00	Москва. Кремль. Путин 12+
22.40	Воскресный вечер с Владимиром Соловьёвым 12+
01.30	Большой праздничный концерт «КРЫМСКАЯ ВЕСНА» 16+

САХА АРААДЬЫАТА	
ТЭТИМ	
FM 107.1	
БЭИДИЭННЫК	
06.05	День в истории
06.30	Здоровая нация
06.45	Ретро концерт
07.00-10.00	Информационо-развлекательный блок «ЭРДЭИИТЭР»
09.00	Саха сирин сонуна
09.26	Сводка ГИБДД
09.30	Новости
09.35	Гороскоп
07.30	Новости
07.47	Ситиинилээх буюу-луохха
08.00	Саханы биир күнэ
08.05	Бастакы ыалдыт
08.30	Новости
08.35	Аан дойдунь сонуна
08.38	Саха сирин чулуу дьоно
09.10	Саха сирин сонуна
09.35	Оонньуу
10.00-14.00	Музыкальный канал
10.05	История биир күнэ
10.08	Гороскоп
10.18	Выдающиеся люди
11.00	Сонун
11.15	Рубрика к 75-летию Победы
10.20	Ведущие, музыка
11.35	Рубрика к 75-летию Победы
11.35	Интерактив
12.05	Ведущие
12.10	Республика бүтүттүэн-Бса республика
12.25	Здоровая нация
13.05	Интерактив
13.23	Уус-уран ааьы
14.00-18.00	Музыка, джиингы
18.00-21.00	Музыкальный канал
18.07	Интерактив
19.19	Интерактив
21.00-23.00	Музыка
23.00-06.00	Музыка по городу
ОПТЮОРИННУК	
06.05	День в истории
06.10	Геван
06.27	Спорт түнүлгэтэ
06.30	Тускул билгэтэ
07.00-10.00	Информационо-развлекательный блок «ЭРДЭИИТЭР»
07.00	Сонун
07.12	История биир күнэ
07.15	Гороскоп
07.30	Новости
07.35	Болгомто киини-Резонанс
18.00-21.00	Музыкальный канал
18.07	Интерактив
19.19	Интерактив
21.00-23.00	Музыка
23.00-06.00	Музыка по городу
16.30	Новости
16.48	События. Подключение по телефону
17.05	Студия ылдыта
17.30	Барыс уонна туһа
17.47	Спорт түнүлгэтэ
18.00-21.00	Музыкальный канал «ЭРДЭИИТЭР»
18.00	Сонун
18.05	Бастакы ыалдыт
18.30	Новости
18.35	Аан дойдунь сонуна
18.38	Саха сирин чулуу дьоно
09.10	Саха сирин сонуна
09.30	Новости
09.35	Оонньуу
10.00-11.00	Русский блок «Хороший день!»
10.05	История одного дня
10.08	Гороскоп
10.15	События. Подключение по телефону
10.18	Выдающиеся люди
10.23	Ведущие, музыка
10.30	Новости
10.33	Прямой эфир
11.00-13.00	Музыкально-развлекательный блок «ЭРДЭИИТЭР»
11.00	Сонун
11.05	Бастакы ыалдыт
11.10	Сонун
11.15	Рубрика к 75-летию Победы
11.25	События. Подключе-
16.30	Новости
16.48	События. Подключение по телефону
17.05	Студия ылдыта
17.30	Барыс уонна туһа
17.47	Спорт түнүлгэтэ
18.00-21.00	Музыкальный канал «ЭРДЭИИТЭР»
18.00	Сонун
18.05	Бастакы ыалдыт
18.30	Новости
18.35	Аан дойдунь сонуна
18.38	Саха сирин чулуу дьоно
09.10	Саха сирин сонуна
09.30	Новости
09.35	Оонньуу
10.00-11.00	Русский блок «Хороший день!»
10.05	История одного дня
10.08	Гороскоп
10.15	События. Подключение по телефону
10.18	Выдающиеся люди
10.23	Ведущие, музыка
10.30	Новости
10.33	Прямой эфир
11.00-13.00	Музыкально-развлекательный блок «ЭРДЭИИТЭР»
11.00	Сонун
11.05	Бастакы ыалдыт
11.10	Сонун
11.15	Рубрика к 75-летию Победы
11.25	События. Подключе-
18.07	Интерактив
18.35	Аан дойдунь сонуна
08.38	Саха сирин чулуу дьоно
09.10	Саха сирин сонуна
09.30	Новости
09.35	Оонньуу
10.00-11.00	Русский блок «Хороший день!»
10.05	История одного дня
10.08	Гороскоп
10.15	События. Подключение по телефону
10.18	Выдающиеся люди
10.23	Ведущие, музыка
10.30	Новости
10.33	Прямой эфир
11.00-13.00	Музыкально-развлекательный блок «ЭРДЭИИТЭР»
11.00	Сонун
11.05	Бастакы ыалдыт
11.10	Сонун
11.15	Рубрика к 75-летию Победы
11.25	События. Подключе-
18.07	Интерактив
18.35	Аан дойдунь сонуна
08.38	Саха сирин чулуу дьоно
09.10	Саха сирин сонуна
09.30	Новости
09.35	Оонньуу
10.00-11.00	Русский блок «Хороший день!»
10.05	История одного дня
10.08	Гороскоп
10.15	События. Подключение по телефону
10.18	Выдающиеся люди
10.23	Ведущие, музыка
10.30	Новости
10.33	Прямой эфир
11.00-13.00	Музыкально-развлекательный блок «ЭРДЭИИТЭР»
11.00	Сонун
11.05	Бастакы ыалдыт
11.10	Сонун
11.15	Рубрика к 75-летию Победы
11.25	События. Подключе-
18.07	Интерактив
18.35	Аан дойдунь сонуна
08.38	Саха сирин чулуу дьоно
09.10	Саха сирин сонуна
09.30	Новости
09.35	Оонньуу
10.00-11.00	Русский блок «Хороший день!»
10.05	История одного дня
10.08	Гороскоп
10.15	События. Подключение по телефону
10.18	Выдающиеся люди
10.23	Ведущие, музыка
10.30	Новости
10.33	Прямой эфир
11.00-13.00	Музыкально-развлекательный блок «ЭРДЭИИТЭР»
11.00	Сонун
11.05	Бастакы ыалдыт
11.10	Сонун
11.15	Рубрика к 75-летию Победы
11.25	События. Подключе-
18.07	Интерактив
18.35	Аан дойдунь сонуна
08.38	Саха сирин чулуу дьоно
09.10	Саха сирин сонуна
09.30	Новости
09.35	Оонньуу
10.00-11.00	Русский блок «Хороший день!»
10.05	История одного дня
10.08	Гороскоп
10.15	События. Подключение по телефону
10.18	Выдающиеся люди
10.23	Ведущие, музыка
10.30	Новости
10.33	Прямой эфир
11.00-13.00	Музыкально-развлекательный блок «ЭРДЭИИТЭР»
11.00	Сонун
11.05	Бастакы ыалдыт
11.10	Сонун
11.15	Рубрика к 75-летию Победы
11.25	События. Подключе-
18.07	Интерактив
18.35	Аан дойдунь сонуна
08.38	Саха сирин чулуу дьоно
09.10	Саха сирин сонуна
09.30	Новости
09.35	Оонньуу
10.00-11.00	Русский блок «Хороший день!»
10.05	История одного дня
10.08	Гороскоп
10.15	События. Подключение по телефону
10.18	Выдающиеся люди
10.23	Ведущие, музыка
10.30	Новости
10.33	Прямой эфир
11.00-13.00	Музыкально-развлекательный блок «ЭРДЭИИТЭР»
11.00	Сонун
11.05	Бастакы ыалдыт
11.10	Сонун
11.15	Рубрика к 75-летию Победы
11.25	События. Подключе-
18.07	Интерактив
18.35	Аан дойдунь сонуна
08.38	Саха сирин чулуу дьоно
09.10	Саха сирин сонуна
09.30	Новости
09.35	Оонньуу
10.00-11.00	Русский блок «Хороший день!»
10.05	История одного дня
10.08	Гороскоп
10.15	События. Подключение по телефону
10.18	Выдающиеся люди
10.23	Ведущие, музыка
10.30	Новости
10.33	Прямой эфир
11.00-13.00	Музыкально-развлекательный блок «ЭРДЭИИТЭР»
11.00	Сонун
11.05	Бастакы ыалдыт
11.10	Сонун
11.15	Рубрика к 75-летию Победы
11.25	События. Подключе-

15:30	- ТВ архыбытыттан.
Кылыадыы Уус төрөөбүтү 100 сылыгар 6+	
16:15	- Продвижение 12+
16:30	- Моя Якутия 12+
17:00	- Клевая рыбалка 12+
17:30	- ТВ- спорт 12+
20:00	- Тынынаах дорбоон 12+
20:45	- Бастын клип 6+
21:00	- Итоги недели 12+
22:00	- Кэнсиэр 12+
00:00	- Бастын клип 6+
00:15	- Кэнсиэр 6+
02:00	- Документальный фильм с субтитрами 12+
03:30	- Хранители времени 12+
04:00	- Итоги недели 12+
21:50	Звезды сошлись 16+
23.30	Основано на реальных событиях 16+
01.30	Жизнь как песня 16+
02.40	«Москва. Центральный округ» Т/с

МАТЧ!	
12.00	Футбол. Чемпионат Испании. «Мальорка» - «Барселона» 0+
13.50	Формула-1. Гран-при Австралии. Прямая трансляция
16.15, 18.35, 20.50, 22.20, 04.05	Новости
16.25	Биатлон. Кубок мира. Гонка преследования. Мужчины. Трансляция из Финляндии 0+
17.15	Биатлон с Дмитрием Подкопаевым
08.25	Служу России 12+
08.55	Военная приемка 6+
09.45	Код доступа 12+
10.30	Скрытые угрозы 12+
11.20 12+	
11.55	Д/ф «В октябре 44-го. Освобождение Украины»
12.55	Д/ф «Крым. Камни и пепел»
13.50	Т/с «Последний бой»
17.00	Главное с Ольгой Беловой
18.25	Х/ф «Крым»
20.00	Д/ф

22.00	Фетисов 12+
22.45	Х/ф «Разведчики»
00.20	Д/ф «Державная»
01.10	Х/ф «В добрый час!»
02.45	Х/ф «Небесный тихход»
04.00	Д/ф «Танец со смертью»
04.45	Д/с «Оружие Победы»

СТС	
06.00, 05.50	Ералаш 6+
06.25	М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.45	М/с «Приключения Кота в сапогах»
07.10	М/с «Тролли. Праздник продолжается»
07.35	М/с «Три кота»
08.00	М/с «Царевны»
08.20	Шоу «Уральских пельменей» 16+
09.00	Рогов в городе 16+
10.00	М/с «Как приручить дракона. Легенды»
10.20	М/ф «Как приручить дракона. Возращение»
10.45	М/ф «Тролли»
12.35	Х/ф «Звёздная пыль»
15.10	Х/ф «Хроники Нарнии. Покоритель зари»
17.25	М/ф «Тайная жизнь домашних животных»
19.05	М/ф «Хороший динозавр»
21.00	Х/ф «Последний богатырь»
23.20	Дело было вечером 16+
00.20	Х/ф «50 первых поцелуев»
02.10	Х/ф «Как отстелиться от парня за 10 дней»
04.00	М/ф «Даффи Дак. Фантастический остров»
05.15	Х/ф «Чиполлино»

Елена ПОТОЦКАЯ	
terut@bkl.ru	
Аан дойдунь дьахталларын күнүн көрсө бүгүн урбааннын Ньургустаана Лукиналыын сайдылаах олоххо аныгы дьахтар күннээ5и түбүгүн, ча5ылхай ситиһни барыта күлүмүрдүрүр буолбата5ын, санаа күнүһэй хайдахтаах курдук ологу хамсаратын туһунан кэлсэтиибитин билиһиннэрэбин.	
«Дьэ, хайдах сагаланна этэй?» — диэн ыйытыыбар сэлэргэһээччим тута хардарбакка, чочумча саната суох олоотун баран: «Диктофонун холбоотун дуо? Чэ, кэлсэтиэх...» — диэт, өрө тыынна. Кэлсэтибит сагаланна.	
Ньургустаана тус санаатын түһүмэхтэргэ арааран билиһиннэрэбин.	

13.05	Ветеран-Берег друмбэ
14.00	Новости
15.00-18.00	Музыкально-развлекательный канал «Кэлсээнит, хайдах олоорорут?»
15.30	Новости
15.30-06.00	Музыка по городу
БЭЭТИНСЭ	
06.05	День в истории
06.10	Геван
06.27	Спорт түнүлгэтэ
06.30	Тускул билгэтэ
07.00-10.00	Информационо-развлекательный блок «ЭРДЭИИТЭР»
07.00	Сонун
07.12	История биир күнэ
07.15	Гороскоп
07.30	Новости
07.35	Интерактив
07.35	Болгомто киини-Резонанс
07.47	Чөл буол
08.00	Сонун
08.05	Бастакы ыалдыт
08.30	Новости
08.35	Аан дойдунь сонуна
08.38	Саха сирин чулуу дьоно
09.10	Саха сирин сонуна
09.26	Сводка ГИБДД
09.30	Новости
09.35	Оонньуу
10.00	

28 КЭРЭ ЭЙГЭТИГЭР

Саха сиригэр Instagram сыһыарыыга элбэх дьон күн аайы тыһыынчанан хаартыска таһааран аан дойдуну кытта бэйэлэрин айымньыларын үллэстэллэр.

ГАЛИНА ДАВЫДОВА: ТАПТЫЫР ИДЭБЭ ҮӨРЭНЭР — ДЬОЛ!

Санаҕа үөрэнэр хаһан даҕаны наһаа хойгут буолбат. Сааһын тухары учууталынан үлэлээбит Таатта улуунун олохтооҕо Галина Давыдова ити санааны үөрэнээччилэригэр куруутун тигрдэ сатыыр. Үөрэнэр үчүгэйн тылынан эрэ кэпсээбэт — бэйэтин холобурунан көрдөрөр — Галина Давыдова аҕыйах сыллаахыта фотограф идэтигэр үөрэнэргэ санаммыта. Билигин кини үлэлэрин “инстаграмна” Саха сириттэн эрэ буолбакка тас дойдулартан кытта 4000-тан тахса сурутааччыта биһирин көрөр.

Егор КАРПОВ
vtomikykt@mail.ru

ХАЙДАХ САҒАЛАММЫТАЙ?

— Дьингэр, хаартыскаҕа түһэрээнинэн урут, өссө пленканын итиллэр былыргы “Смена” фотоаппаратынан дьарыктанан көрбүтүм. Ол эрэн, ону дьингэнээ үлүһүйүүнэн аахпаппын — мэээнэ, үөрэнэр оҕолорбун түһэрээри, улаханньык быһаарсыбакка, этэргэ диэри, мэээнэ кунуопканы эрэ баттыыр этим. Ол кэмгэ выдержка, диафрагма энин диэни олох билбэт этим, онон туһаҥа тахсар хаартыска ахсааннаах этэ. Дьингэнээтик хаартысканан үлүһүйүүм алта сыллаахыта саҕаламмыта. Ол кэмгэ цифровой аппарат атыыласпытым. Уонна бу тэрилгэ тугу даһаны билбэлэппин биллэнэн, үөрэтэр киһи көрдөөбүтүм. Дьон WhatsApp сыһыарыыга “Фотомастер” дьин бөлөбү сүбэлээбиттэрэ. Онно Александр Петров дьин уол сүрдээх үчүгэйдик үөрэтэр эбит, олус элбэх билиини онтон ылыммытым. Маастарбыт күрэхтэһини ыытан, дьыһэ үлэ бизрэн, экссэмэннээн, олус көхтөөхтүк үөрэтэр этэ. Дьэ ити курдук барыта саҕаламмыта.

ДЬӨНӨГӨЙ ОҒОЛОРО — “ИНСТАГРАМЫН” СУЛУСТАРА

— Сылгыны, сылгыһыттары түһэрэр уустук дьыала. Бастатан туран, баар сирдэригэр тийиэххэ наада. Мин бэйэм массынам суох буолан такси наймылаһарга күһэллэбин. Сэлиэньэттэн 7-8 даһаны бизрэтэлээх сиргэ тийиэргэ син элбэх сыра баранар. Иккиһинэн, сылгыһыттары кытта кэпсэтиэххэ наада. Үа дьонун хаартыскаҕа түһэргэ сөбүлэһиннэрэр уопсайынан уустук дьыала, оттон сылгыһыттары

Хаартысканан үлүһүйээччилэр истэригэр манньк дьээбэлээх өс хоһооно баар: “Киһини дыдангы оноруоххун баһарар буоллаххына, киниэхэ фотоаппарат бэлэхтээ”. Кырдык онук — бу дьары-

тар тыйыс үлэлээх, “солуута соҕу” сөбүлээбэт дьон, олох “ыарахаттар”. Чэ, уонна килбигийлээр даһаны. Билигин кинилэри кытта элбэхтэ алтыспыт буоламмын, син уопсай тыл булбут “мадыалларым”. Үсүһүнэн, билигин даһаны сатабылым тийибэт (түһэрэр объективым даһаны “харанга” соҕус), түргэнник хамсыыр сюжеттары ырылхайдык түһэрэри ыарырҕатабын. Дьингэр эттэххэ, дьахтар илиитэ мөлхтө соҕус буолан быһыылаах, үксүн дьигиһитэн кэбиһэбин, “шевеленкам” наһаа элбэх.

Ол да буоллар, син табыллыбыт хаартыскаларым бааллар. Саха сылгытын атын дойдуттан сылдьар сурутааччыларым олус дьиктиргии көрөллөр, “бу тухо кыылы?” дьин ыйытааччылар. Көп түгүүн, дьикти быһыытын-таһаатын ырытталлар, тымныны тулуйарын сөбүлөлөр. Оттон сахалар сылгыга тапталабыт хааммытыгар баар буоллаһа дии, “инстаграммар” биир саамай элбэх “лайк” хомууар хаартыскаларым Дьөһөҕөй оҕолоро буоллалар.

ТҮГЭН БЫҺААРАР

— Табыллыбыт хаартыска курдук киһини дуһунтар түгэн ахсааннаах. Хаартыска түһэрэр баһаттан сырым элбээтэ. Ардыгар аккаастаных да курдук айаммар, “баһар, тугу эрэ үчүгэи түһэрээйэбин” дьин барабын. Өймөкөөһүгэ хаста даһаны бара сырытым, Амма өрүһүнэн хаартыскаҕа түһэрэр

Үгүс дьон Саха сири кытта бу сыһыарыыга билсэллэр. “Сайсары” ырынак атыһыттары, “хотугу” фейерверк, саха сылгыта, туманга сасып куорат, кырыарбыт кыламан курдук манна эрэ көстөр араас дьикти хаартыскалар дьон интриһин тардаллар.

КУЛТУУРА 29

Артыыс киһиэхэ айар үлэтин аргыһа — сибэкки. Онон көрөөччү уонна дьыэ кэргэн сибэккилэрэ бэйэ-бэйэлэрин ситэрсэн биэрэр ураты тыыннаах, күндү буоллахтара.

Саха эстрадатын икки чаҕылхай сулуһа, өрөспүүбүлүкэбэ биллэр ааттаах-суоллаах, айар куттаах кэргэнни дьон күннээби олохторо, санаалара-оноолоро, кинилэри тухо долгутара ааҕааччыларбытын, биллэр турар, интриһиргэтэрэ чаччы.

✦ **Елена ПОТОЦКАЯ**
terut@bk.ru

Бүгүн Дьахталлар аан дойдута-аһы күннэрин көрсө СӨ үтүөлээх артыыһа Александр Бурнашову кытта кини олоһун аргыһа, оҕолорун ийэтэ, тапталаах кэргэнэ СӨ үтүөлээх артыыһа **Владлена Бурнашова-Сахааһа** күннээби олоһун-дьаһаһын, айар үлэтин эйгэтин туһунан сэлэргэхэбит.

БАСТАКЫ КӨРСҮНҮҮ — «ТУЙМААДАҒА»

— *Александр, эн Владленаны хаһан, ханна аан бастаан көрбүккүһү?*
— Сэттэлээхпэр. «Туймаада» маһаһыннга. Кини онно үстээх быһыылааһа.
— ?..
— Соһуйума, доһоор. Оонньоон эпэлэппин, кырдык. Владлена аһата Пал Палыч, культуура үтүөлээх үлэһит, маһаһыннга мин ийэбин соһуччу көрсө түһэт, биер дойдугаахтар быһыытынан, үөрэ-көтө кэпсэпиттэрэ. Оччолорго иккизммитин төрөппүттэрибт сизэтэ сылдьар кырачааннар этибит. Онно аһата кыһын диэки көрө туран: «Бу мин улахан оһом», — дьин билиһиннэрбитэ. Дьоммут кэпсэтэр кэмнэригэр биһиги бэйэ-бэйэбитин, оһо-оһо курдук, сонурһаабытты көрсөн турбуппут. Мин ол түгэни өйдөөн хаалыппын. Владлена, биллэн турар, өйдөөбөт.

“ӨССӨ ДАҒАНЫ ҮӨРЭНЭР САНААЛААХПЫН”

— Хаартыскаҕа түһэри — уустук идэ, күн аайы санаттан сананы биллэрин, үөрэнэбин. Бэйэбин сана саһалааччынан ааһынабын, билбэтим элбэх. Билгин “Фотосоп” бырагыраамаһа сатаан үлэлээбитим олунун атахтыыр. Бу сайын куоракка анаан-минээн кириэн хаартысканы тулсарар кууруска үөрэнэр былааннаахпын. Киһи үйэтин-саһын тухары үөрэнэн киһи буолар. Быйыл учуутал быһыытынан үлэлээбитим лоп курдук 40 сыла туолла, онон үөрэх туһатын кимнээһэр ордук өйдүүбүн!

ЫРЫА ХОЛБООБУТ ҮАЛА

САН САНЫЧ — УБАЙЫН ЭРЭЛЛЭХ ИЛИМИТИГЭР

— *Соторуааһыта «Тэтим» араадыһа быһа эһирээ таһаргытыгар, куолаттаргыт айар куттаахтар дуо?» дьин ыйыппыттары. Онно Ганьыт сыанаһа чугаһааба-тын, халта, Сан Саньч ырыаны интриһиргэээн ээрэин бэлэ-тэбиккит.*
— Улахан уолбутун өйдүөххэ сөп. Олох кыратыттан артыс төрөппүттэрдээх буолан, примеркаһа да утуйар, тыйаатыр сыанатын кэтээһэр да күнүн барыыр оһо этэ буоллаһа. Аны санаатахха, эрдэтэн биһиги эйгэбит олоһун «амсайан», сүрэһэр астарбыт. Улаханньык эпэлэпитт ээрэри, хата, кыра уол сэрэгэ, муусуканы ылынар курдук.

Дьон барыта бырааһын-ньыктыыр кэмизэр — эһиэи үлэһит үгэнэ. Бу кэмгэ олох ураты тэтимгэ киһирэгит буолуо?

— Биһиги эрэ буолуо дуо, культуура уонна айар үлэ эйгэтин кытта кыска сибээстээх дьон, кырдык да, ураты тэтимгэ киһирэбит. Күмүт ыйын саңатыттан атырдаах ыйын бүтэһигэр дьэри оҕолорбутун кытта тахсан сайылыбыт. Мин оһо сылдан эдьийибэр көмөлөһөн 25-тии ынағы ыырым.

Тыаһа тахсан, дойду салгынынан сайа тыынан, энэр-гидэ ылар буоллаххыт?

— Оннук. Айар үлэлээх дьон харах далыгар сылдьартан сылайарбыт ханна барыай? Биһиги да дьон-дьон курдук буоллахпыт. Дьыэбитигэр-уоппугар араас кыһалһалар да баар буолааччылар, кирээдииттээхпит. Сирдээһи олохтоох дьоммут.

ЫТЫС ТЫАҦА АРААСТААХ

— *«Ытыс тыаһа» диэбиккэ дылы, ырыаһыт көрөөччү биһирээбин араас уратытын ытыс тыаһынан эңдөлпэккэ билэрэ буолуо дии?*
— Дьэ, ити баһас биллэр суол. Тыа сири уонна кини куорат көрөөччүлэрин ытыстарын тыаһын энэргэтиктэтэ атын-атын. Аны банекка, үбүлүөйгэ, урууга ырыаһыкка махтаныы ытыс тыаһа эмиэ олох ураты. Ытыс тыаһа көрөөччү ис айылгытын, дуһуатын арыһар. Ол ону ырыаһыт бэйэтэ, нууоччылы эттэххэ, «расшифровкалыр».

Сахааһа былаачыйата — КИНИ ЭЙГЭТЭ

— *Эһиэи иккизэн кэксиз-эрдээбэтэххит ыраатта. Эн 50 саакын туолар үбүлүө-гүн, Сахааһа айар үлэтин 25 сылын улахан сыанаһа бэлэ-тээн тураһыт. Онно буола-лар турар кэксизргүтүгэр иккиз-энгүт айар кизһэһиттээн холбоммут нүөмэрдэри туруо-раһыт дуу?*
— Сахааһа репертуура олус кизэ. Айар кэксизригэр онтон аңаһа эрэ кирибитэ. Үгүс ырыа ылламматаһа. Өссө кэксизрдири билэр буолан, онно «хаһааммыта». Онно кулун тутар 9 күнүгэр буолаары турар кэксизргэ сана ырыа-лар сүрэхтэниэхтэрэ. Мин бэйэм сонун нүөмэри эмиз үгүс. Дьэ, онон көрөөччү дуһуай ис хоһоонноох дьоро киһэтэтин бэлэхтээри бэлэмнээбит.

Көстүүмнэргит эмиз чаһылхай, оһубай буолуо?

— Сахааһа сценическай көстүүмүгэр олус улахан болһомто-ну ууар. Кэтиллибит былаачыйаны улахан сыанаһа ханан да иккис-тээн кэтэн тахсыбат. Кини моделлерды кытта олус ирдэбиллээхтик үлэлэрэр буолан, кэксизрдири былаачыйата, ырыатын тэнэ, олох ымыгар-чымыгар дьэри толкуй-данааччы.

Оччотүгэр Сахааһа сы-

Сахааһа тас көстүүтүн курдук, кини тула бары барыта чаһылхай, сырдык, ыраас. Дьыэбит ис барааныттан саһалаан, аспыт остуолга тулсаһаидык уурулуугар тийээ, нууоччылы эттэххэ, «кызысканнай». Мин буһарарым курдук минн, соккуой буолбатах. Астыыр аһа кытта — туспа айар үлэ.

налаах былаачыйатынан дьы-тин иһэ толору буолуо?

— Ол аата, «итиччэ элбэх сценическай көстүүмүн хайдах харайарый?» дьин ыйытаары гынартын сэрэйдим. Биһиги Табаһаһа дьы-лээхпит дьин кэпсээтим дии. Онно ууран туроруабыт. Кэксизрэдэбит былаачыйаларын кимизчэ да биэрбэпит. Бу барыта — улахан ырыаһыт айар үлэтин сорһото, кини тыһнар салгына, эйгэтэ. Хаһан эрэ улахан үбүлүөйүгэр быһстап-каһаһа. Онно дьон «бу ити ырыа-ны ыллаабыт былаачыйата», «бу маны били ырыаны ыллаабытыгар кэппитэ» дьин өйдөөн кэлиэхтэрэ.

Оттон эн солбуллубат кылабачыгас көстүүмүн кэп-питинэн тахсаһын?

— Ити кылабачыгас көстүүм — мин оһо сааһым ыра санаатын туолуута. Тыа оһото мааны таһастаах артыыстары көрө-көрө, хаһан эрэ мин эмиэ итинник күлүмүрдүү сылдьар көстүүмү кэтэн тахсан, сыанаһа ытыс тыаһын хомуйу-он дьин ыра санаа онгосторум. Ол баһа санаам туолан, кылабачыгас көстүүмүн хайаан да кэттэхпинэ табыллар.

— Дьэ, ити баһас биллэр суол. Тыа сири уонна кини куорат көрөөччүлэрин ытыстарын тыаһын энэргэтиктэтэ атын-атын. Аны банекка, үбүлүөйгэ, урууга ырыаһыкка махтаныы ытыс тыаһа эмиэ олох ураты. Ытыс тыаһа көрөөччү ис айылгытын, дуһуатын арыһар. Ол ону ырыаһыт бэйэтэ, нууоччылы эттэххэ, «расшифровкалыр».

— *Ытыс тыаһын кэксиз-тэн артыыска өссө биһи күндү тыл — эстимуруу...*
— Оо, эмиэ даһаны! Бэлэтээн көрбүккүт буолуо, артыыс ула-хан кэксизри онгороот, хайаан да улууустарынан гостуруоллуу барар. Ити аата кини айар үлэтигэр сонун сүүрээни тобулаары, тыа сири дьонуттан энэргийэ ыла барар. Биһиги, Саха эстрадатын артыыс-тара, бары тыааттан төрүттээх дьом-мут. Ол иһин нэһилиэкэриэннэн сыл-дын, дьону-сэргини кытта көр-сөн, кинилэр ытыстарын тыаһыттан күөс ылан, айар үлэтигэр кынат-танан кэлибит.

... Саха эстрадатын чаһылхай сулуһтара, өрөспүүбүлүкэ үтүөлээх артыыствара, Мэгэ Хагалас улуунун Бочуоттаах олохтоох-торо Александр уонна Владлена Сахааһа Бурнашовтар айар үлэ-рин саамай үгэнэ. Кинилэр сулу-стаах чаһастара са сыанаһа та-һыстахтарын айы күлүмүрдүү умайар. Бу да сырыыга, кулун тутар 9 күнүгэр, кинилэр кэксиз-дири саалаларын иһэ дохсон ытыс тыаһынан туолуоһар эрэнэбит.

Блог диэн өйдөбүл олохпутугар күүскэ өтөн киирдэ. Сулустар олохторун сэгэтэн көрүү, дьон олобуттан дьингнээх түбэлтэлэр, туһалаах тиэмэлэр, о.д.а. интэриэһи көбүтэллэр.

Блогердар таһаарар эрэкэлээмэлрин сыаната араастаһар. Ол, биллэн турар, теһе сурутааччылаахтарыттан тутулуктаах. Ортотунан пост 10-20 тыһыынча солкуобай, сторис – 2-3 тыһыынча солкуобай. Бу күнүнэн сүтэн иһэр "сториһы" элбэх киһи син биир интэриэһиргээн көрөр, онон сорох маһаһыныннар блогердарга анаан сакаастыыллар. Блогер тийээн, табаары көрөр-истэр, эрэкэлээмилиир, онтон харчы ылар.

БЛОГЕР КЭРЭ АҢААРДАР

Билигини кэмнэ интэриниэтэ суох олох суох курдук буолла. Үгүс дьонно интэриниэт – сынньалан, аралдьыйы, үөрэх, үлэ, доҕоттордуун алтыһыы. Дьахталлар аан дойдутаагы күннэрин көрсө, Саха сириин “Инстаграммыгар” үгүстэргэ холобур буолар кэрэ анаардары таһаарабыт.

Ангелина ВАСИЛЬЕВА
Angelina.vasiljeva@mail.ru

Улууссанан баран иһэн, элбэх кыбартыы-ралаах дьылэргэ сабыылаах түннүктэр нөҥүө дьон тугу гына сылдыарын, хайдах олохто-охторун өнгөйөн көрүөххүтүн баһарааччыгыт дуо?

Социальной ситимнэр киһи бу кистэлэн баһатын толордулар. Дьон бэйэтэ “түннүктэрин сабыытын” арыһан, олоһун көрдөрөр буолла. Тугу аһабытыттан, ханна сылдыбытыттан саһалаан, дьэтин-уотун, оһолорун, үлэтин-хамнаһын туһунан күннэтэ сырдатан иһэр.

Мантан сиэттэрэн, “блогер” диэн өйдөбүл баар буолла. Бу тугуй, идэ дуу, аралдьыйар дьарык дуу? Ол да буоллар, сорох блогердар биир-икки интэриэһинэй тиэмэни булан, ону арыһан, дьону үөрэтэн, элбэх сурутааччыланан, эрэкэлээмэ суотугар, онтон аһан-танган олороллоро баар суол.

Холобур, мөлүйүнүнэн сурутааччылаах Арассыыйа “сулус-блогердара” блогтарыгар эрэкэлээмэ таһааралларыгар мөлүйүнүнэн солкуобай тарыпптаахтар дииллэр.

ТУҢАЛААХ ТИЭМЭЛЭР

Киһи бэйэтин туһунан биллэрэригэр социальной ситим мунҕра суох кыагы биэрэр. Дьон болсомтотун тардыахха эрэ наада. Сорохтор сөхтөрөн, соһутан, дьон болсомто-тун тарда сатыыллар. Ол эрэри, кэтит хаас уруһуйданаан, эбэтэр, болуоссакка тахсан, сыгыныахтанан баран үгкүүлээн “аатырбыт” кыргыттар, салгыы сөхтөрөр, блогтарын сайыннарар кыахтара суох буолабына, умнуллар дьылбалаахтар.

Онон үгүстэр атын, туһалаах тиэмэни булан, сайыннара сатыыллар. Үкүсүгэр оһо көрөн олоһор эдэр ийэлэр туюх эрэ дьобурдарын сайыннаран, дьарык булан, олохторун тосту уларыталлар. Бэйэни оностуу, фитнесинэн дьарыктаныы эмиэ болсомтону тардар. Манна биллэр “фитоняшкарлар” **Янда Табуанова, Эвенкийка, Мария Тастыгина**, у.д.а. элбэх сурутааччылаахтар. Кырасыабай дьахталлар кырасыабай олоһу көрдөрөллөрүн сэргээчи элбэх. Мантан ас астааччылар да хаалсыбаттар.

Доруобуйа харыстабыла, юридическай боппуруостар, дьиз өрөмүөн, дизайн, оһону иити, о.д.а. тиэмэлэргэ суруйар блогердар бааллар.

“SELF-MADE”

Ол аата – “бэйэтин бэйэтэ онорбут” диэн. Ким да көмөтө суох, үлэлээн-хамсаан, булан-талан ситиһиилэммит, байбыт киһини ааттыыллар.

52,9 тыһыынча сурутааччылаах **Лина Малина** бэйэтин “self-made” киһибин дэнэр. Кини уонча сыллаабыта, “Инстаграм” диэн суох эрдэбинэ, ukt.ru саайтка “Дневник” арыһан, бэйэтин санаатын күннэтэ суруйан биллибит бастакы блогердартан биридэстэрэ буолар.

Кини хас да сүл устата 8 552 пост таһаарбыт. Сурутааччылар кини хас да үлэбэ үлэ-лиирин, атын дойдулларга күүлэйдирин кэтээн көрөллөрө. Онтон салгыы хайдах кэргэн тахсыбытын, сыбаайбалаабыттарын, оһоломмуттарын, дьиз ылбыттарын, өрөмүөннээбит-тарын, сылга хаста да омук дойдулларыгар баран күүлэйдииллэрин барытын сурутааччы-лара билэн-көрөн олороллор. Бу күһүн пирамиданы эрэкэлээмэлээн, айдааны тарда сьл-дьыбыттаах.

Бу маннык олоһун бэйэтэ оностубут эдэр кыыс-дьахтар үгүстэргэ холобур буолар бадахтаах. Ол иһин кини олоһун кэтээн көрөллөр.

АРАЛДЬЫТААЧЧЫ

Ытааччы **Лиза Газизова** “инста-мааска” кэтэ-кэтэ, тыа дьахтара аатыран, араас күлүүнү-көрүдүөһү таһааран, элбэх сурутааччылаабыта. Билигин 84 тыһыынча сурутааччылаах. Кини көрү, дьээбэни сөбүлүүр, сытыы тыллаах. Бэйэтин олоһун, оһо сааһын туһунан көрүдүөс түгэннэри булан кэпсиир. Ураты дьылбалаах дьахталлар тустарынан суруйар. Элбэхтик айанныыр, атын куораттарга дьизини-уоту атылыыр. Олус элбэх эрэкэлээмэни таһаарар, ол иһин 6 679 суруйуулаах.

САҢА САҒАЛААЧЧЫЛАР

Бу маннык ситиһи-илэммит “эдьийдэри” сырсан, “блогерша” буоларга сьал туруоруммут кэрэ аҥаардар суох буол-батахтар. Онуоха тугунан дьону кэрэхсэтэбин диэн ыйытыы турар. Мээнэбэ тыһыынчанан киһи суруй-тарбата биллэр.

Сотуртаабыта **Лена Наумова** диэн оһо көрөн олоһор ийэ бэйэтин тапта-лын, кэргэнин кытары хай-дах билсипиттэрин уон-чата төхтүрүйэн кэпсээн, сурута-аччытын ахсаа-на эмискэ эбиллэ түсүгүтэ. Маннык дьингнээх олохтон кэпсээннэри дьон олус сэргиир. Тус олоһу арыһан биз-риини туһугар хор-сун санааны эр-эйр буолуохтаах. Блогердар оннук “мэһэйи” ааспыт дьон.

Билигин кини 5 936 сурутааччы-лаах, 762 суруй-уулаах. Уол оһону иити, дьизини-уоту сууйуу, бэйэ-ни көрүүнү туһунан суруйар.

Балыыһа бастын үлэһиттэринэн уонна эмтиир тэриллэринэн хааччыллыытынан – куорат бастын балыһаларыттан биридэстэрэ.

Үрдүк категориялаах быраастар уларыта тутуу кэмнэригэр даһаны, кэлин уонунан сьылар усталарыгар иллээх-эйлээх кэлэктииптэрин тутан хаалбытара.

Мин Өрөспүүбүлүкэтээби 3 №-дээх балыыһаҕа (дьон-сэргэ ааттырынан, “анал поликлиникаҕа”) сэбиэскэй кэмтэн ыла, 50-ча сьл тухары эмтэнэбин.

Поликлиника бастын үлэһиттэ-ринэн уонна эмтиир тэриллэринэн хааччыллыытынан – куорат бастын поликлиникаларыттан биридэстэрэ. Ол эрэри, уларыта тутуу кэмнэри-гэр социализмтан дьиникэй хапта-лысымыҥа түбэспитэ. Кэбинизтэри эмтиир тэриллэринэн сэбилээһин, ыарыһахтары көрүү хайысхата ула-рыйбыта.

Ол да буоллар, үрдүк категория-лаах быраастар уларыта тутуу кэмнэ-ригэр даһаны, уонунан сьылар уста-ларыгар иллээх-эйлээх кэлэктииптэ-рин тутан хаалбытара. Ол гынан баран, дойду Доруобуйатын харыста-былын министэриэстибэтин састааба сотору-сотору уларыыбыта, 3 №-дээх балыыһа кылаабынай быраастарын уларытыы үлэ истиилэ уларыыры-гар тириэрдибитэ. Ол курдук, 2019 сьыллаахха быраастар кэбинизтэрин этээстэн этээскэ сыбарыталаабыттар, онтон эмиз төттөрү көһөртөөбүттэрэ уо.д.а. Уролог Варвара Ильинична Литвинцева, терапевт Ольга Лазаревна Винокурова, невропатолог Л.Н.Ефимова, окулист В.Н.Капитонов курдук үрдүк категориялаах сорох каадырдар уларыыһыны-тэлэри-ийини кьта сөпсөспөккө, атын үлэбэ барбыттара. Оттон сүрүн састаап хаалбыта. Ультразвуковой чинчи-йи быраастара Андрей Доржиевич

ҮРҮҢ ХАЛААТТААХ ААНЬАЛЛАРБАР МАХТАНАБЫН

Замураев, Петр Степанович Илларионов, инфекционист Анастасия Васильевна Петрова, терапевтар Александра Афанасьевна Николаева, Альбина Васильевна Уранаева, Яна Валерьевна Чертовских, невролог Л.Е.Ядрихинская, мэдиссиини-скэй сизэстэрэлэр О.М.Николаева, У.Е.Васильева, С.А.Тихонова, М.Я.Потапова у.о.д.а. курдук биир кэлэктиипкэ 20-30 сьлтан ордук кэмнэ үлэлээбит, бэйэлэрин дьыала-ларыгар бэриниилээх эмчиттэр, үрдүк категориялаах исписэлиистэр хаал-быттара.

Билигин поликлиника сэ-биэдиссэйэ, үрдүк категориялаах быраас Алена Нестерева Сергеева дьаныардаабынан уонна кэлэктиип-кэ, ыарыһахтарга үрдүк аптарытыат-таабынан, тэрилтэ оннунан хаалан үлэлии олоһор.

Биһиги, эмтэнээччилэр, кэлэкти-ипкэ уонна эмтэнээччилэргэ үгүө сьыһаны олохтуу сьылдырыгар кини-эхэ олус махтанабыт. Бу барыта ыарыһахтар наставьяаньаларыгар үчүгэйинэн эрэ дьайар.

Мин, сотуртаабыта 85 саасын томточу туолбут киһи, бу поликли-ника үгүө санаалаах ааньяалларын көмөтүнэн кырдыар сааспар тийдим диэн махталбын этэбин. Түгэнинэн туһанан, кэлэн иһэр Дьахталлар аан дойдутаабы күннэринэн СӨ Доруобуйа харыстабылын минис-тэриэстибэтин 3 №-дээх балыыһа-тын кэлэктиибин уонна эмчиттэ-рин ис сүрэхпиттэн эбэрдэлибин. Эһиэхэ кьтаанах доруобуйаны, үлэбэ ситиһиилэри уонна тус олоххутугар, дьиз кэргэнгитигэр дьолу-соргуну баһарабын.

Иван РЕБРОВ,
тыыл уонна үлэ,
судаарыстыбаннай сулуспа
бэтэрээнэ.

Дьокуускай к.

Алена Сергеева.

авиакомпания

Якутия

20% чэпчэтиилээх

мэлдьи көтөр бары рейстэргэ

2020 сьл кулун тутар 7 күнүттэн 9-гэр диэри атыыланар

12-лэриттэн үгүөэ саастаах пассажирдарга чэпчэтии көрүллэр.

көтүүлэр:
08.03 - 15.05.2020
15.09 - 24.10.2020

Билэти АГЕНТСТВОЛАР ЭБИИ ХОМУУРДАРА суох атыылаһыҥ
www.yakutia.aero

реклама

32 СҮБЭНИТ

“Бэл, маастар онорбут мааннай хааһыта – үрдүкү куукуна бүлүүдэтэ. Дьингнээх асчыт – биир ингредиентэн уонча бүлүүдэни онгорор кыахтаах киһи”. *(Елена Тоток)*

БЫРААҤЫННЬЫКТААҕЫ ОСТУОЛГА

Хас биирдии хаһаайка бырааһынньык остуолугар санаттан-сана бүлүүдэни бэлэмнээн, дьылээхтэрин, чугас дьонун үөрдүөн баҕарар. Эбэтэр бу сааскы бырааһынньык күн куукунаҕа эр дьон “былааһы ылыахтара” турдаҕа.

Бүгүнгү “Сүбэһит” эһиэхэ, асчыттарга, ананар.

“СИБЭККИ” БЭЧИЗННЭ

Сымыыт уоһабын саахара кытта булкуйуулар. сымнаабыт арыыны, ньыһыллыбыт эбэтэр маһаһын идьээгэйн эбэн, бурдугу кутан тиэстэ мэйийиллэр.

30 мүнүтэҕэ холодильникка угуллар.

Изому мясорубкаҕа эрийиллэр (эриэхэни эбиэххэ сөп), барыанһа кутан убатыллар. Бэлэм тиэстэни 3-4 чааска үллэрэн баран, чараас ғына тэнитилэр, изомунан сыбар. Тиэстэнэн холкутук рулет эрийиллэр. 1,5-2 сантиметр уһуннаах төгүрүктэри сытыы быһабынан бысталанар. Аллараа өттүн кыратык үмүрүтэ тутуулар. Духуопкаҕа 170-180 кыраадыска саһарыар диэри буһарыллар.

Ирдэниллэр бородуукталар:
— 2 сымыыт
— 1-1,5 ыстакаан бурдук
— ¼ ыстакаан саахар
— 200 ғыраам идьээгэй
— 200 ғыраам ынах арыыта
— 200 ғыраам изюм
— 2-3 ньуоска малина эбэтэр дьэдьэн барыанһаата.

БОЛГАРСКОЙ БИЭРЭС

Биэрэһи устунан аңгарданар эбэтэр 3 өлүүгэ үллэриллэр. Иһин ыраастаан суууулар. Эрлилбит эти кыраламмыт луугу кытта булкуйуулар, кыра чесногоу эбиэххэ сөп.

Орто помидору үлтү кырбаан кутуулар. Кыраламмыт луугу кытта

ыһаарыламмыт тэллэйи, ситэ буспатах риһи сойутуулар.

Тон ынах арыытын улахан харахтаах теркаҕа кыһыллар. Барытын холбоон, ыксары бул-куйуулар, күөх укуруобу эбиллэр. Бэлэмнэммит бизэстэри томточчу толоруулар. Томатнай соуска уган, кыра уу кутан, баस्ताан улахан уокка, онтон кыччатан, бэлэм буолуор диэри хобордооххо буһарыллар. Эбэтэр халыҥ түгээтээх иһик-кэ уган, помидору кырбаан эбэтэр томат паастатын кыра бурдугу кытта ууга суурайан кутуулар. Сүөгэй кутуулар, сыыры таммалатыллар уонна итии духуопкаҕа хаппахтаан буһарыллар.

БЫАРТАН РУЛЕТ

Быары ыраастаан, сууйан, убаһа ис сыатын кытта эрийиллэр итиэнэ сымыыт, үүт, кыралаан бурдук эбэн мэйийиллэр, туус, тума эбиллэр.

Быар маассата блины тиэстэтинээҕэр арһый да хойуу буолуохтаах. Линиһи мас арыытынан сотон, быары чараас ғына тэнит кутан, духуопкаҕа 200 С 15-20 мүнүтэ устата буһарыллар. Бүспүт быары майонезтаан, иһигэр ыһаарыламыт луугу, моркуобу, шампиньону кутан эрийиллэр. Рулеты майонейнан сотуулар уонна иккис-тээн духуопкаҕа 150-180 С° буһара түһүллэр. Остуолга сылаасты ханнык баҕарар соһуу уонна гарниры кытта ууруулар.

СИБИИННЭ ЭТЭ

Отон барыанһатын мүөтү уонна лимон суогун кытта булкуйан, соус оноруулар. Эти үрдүтэн 3-4 мм ғына диагональ ғына быһыллар. Духуопкаҕа угуллар анал иһиккэ ууруулар, туһаныллар, соус сыбаныллар. Ромбиктарга гвоздика дьөрбөтүн анһыыллар. Духуопкаҕа 45-55 мүнүтэҕэ уган буһарыллар (180 С кыраадыска).

Ирдэниллэр бородуукталар:
— Биир киилэ сибииннэ этэ
— Улахан ньуоска отон барыанһаата (вишня да барыанһаата барсар)

— Улахан ньуоска мүөт
— Улахан ньуоска лимон суога
— Гвоздика дьөрбөтө (анал аһы тупсарар тума), хайаан да буолбатах.

— Туус.

Мантан 5-6 буорсуйа тахсар.

АНАНАСТААХ САЛААТ

Ананааһы, эти, оһурсуну, сыыры, тэллэйи кырбан майонейнан тумаланыллар. Грецкэй эриэхэнэн бүрүйүллэр.

Ирдэниллэр бородуукталар:
— Кэнсэрбэлэммит ананаас
— Бүспүт эт
— Сибизһэй оһурсу
— Сыыр
— Маринованнай тэллэй
— Грецкэй эриэхэ
— Укуруоп
— Майонез.

“БАНААН ЫРАЙА” КОКТЕЙЛЬ

Бананы, үүтү, мороженайы блендэргэ ытһыйабыт. Үрдүгэр сакалааты таммалатабыт. Бэлэмниир кэммит – 5 мүнүтэ. Ирдэниллэр бородуукталар:
— 1 банан
— 400 кыраам үүт
— 2 улахан ньуоска мороженай.
— Сакалаат.

БАЛАҤАНЫ НАДЕЖДА ЕГОРОВА

БЭЛЭМНЭЭТЭ.

ЫЙЫТ — ЭППИЭТТИИБИТ

35

Бүгүн “Ыйыт-эппиэттиибит” уочараттаах таһаарытыгар олоххо-дьаһахха көрсүлэр ыйытыыларга хоруйдары түмэн таһаарабыт. Ыйыттыларгытын эрдээксийэ аадырыһыгар ыытыаххытын сөп.

БОСУБУЙА
<p>— <i>Иккис оһотун төрөппүт дьахтарга ыйдаабы босуобуйатын быһаарыыга 22 саастаах оһото учуоттанар дуо?</i></p>
<p><i>А.Семенова.</i></p>

УЛАХАН ОҕОМ ААХСЫЛЛАР ДУО?

Ыйытыыга Социальной страховкалааһын Саха сиринээһи сирдээһи-уоттаабы пуондата манньк хоруйдуур:

— 2006 сыл ахсынны 29 күнүнээһи “Быстах үлэлээбэт түгэнигэр уонна ийэ буолбутунан сибээстээн, булгуччулаах социальнай страхов-калааһын туһунан” 255-ФС №-дээх Федеральной сокуон 11.2 ыстатыйа-тын 3 чааһыгар олоһуран, иккис оһотун көрүүгэ уонна онтон төрүүр оһо-лоругар ыйдаабы босуобуйа кээмэйин быһаарыыга бу оһо ийэтэ төрөп-пүт уонна иитэ ылбыт инники оһолоро учуоттаналлар. Оһо төрөөбүтүн (иитилибитин) чахчыта оһо сааһыттан тутулуга суох аахсыллар.

ЫСТЫРААПКА
<p>— <i>Оһолоннохпуна, биир кэмнээх босуобуйаны анатарбар кэргэмни үлэтин мизэстэтиттэн ысыраапканы бизэррим булгуччулаах дуо? Биһиги арахсыбытпыт.</i></p>
<p><i>Т.Аргунова.</i></p>

АРАХСЫБЫТ БУОЛЛАХПЫТЫНА?

Ыйытыыга Социальной страховкалааһын Саха сиринээһи сирдээһи-уоттаабы пуондата манньк хоруйдуур:

— Оһо төрөөбүтүгэр биир кэмнээх босуобуйаны ылаары ыйыта-ласпыт кэмнэригэр оһо төрөппүттэрэ арахсыбыт буоллахтарына, ман-ньк ысыраапканы биэри (ыйыллыбыт босуобуйа аһаһа төлөммөтөһө диэн) ирдэммэт. Манньк түгэнгэ кэргэниилэр арахсыбыттарын туһунан сибидизтэлистибэ уонна Араассыйа Федерациятын сиригэр-уотугар оһо төрөппүттэриттэн биирдэстэрин кытта бииргэ олорорун туһунан доку-муон ирдэнэр.

ӨРӨМҮӨН
<p>— <i>Хапытаалынай өрөмүөн иһин төлөбүрбүн мунһуан кэбисиппин. Дьингэ, дьизбитигэр бастакы груп-палаах инбэлишт киһилээхпит. Хапытаалынай өрөмүөнгэ төлөбүрү толуйууга СӨ сокуона ханнык чэлчэ-тишилэри, кимнээххэ көрөрүй?</i></p>

ТУОХ ЧЭПЧЭТИИ КӨРҮЛЛЭРИЙ?

СӨ Хапытаалынай өрөмүөнгэ пуондата манньк хоруйдуур:

1) олорор дьээни бас билэр соһотосун олорор үлэлээбэт дьонго:

— 70 саас – 50 % кээмэйдээх;

— 80 саас – 100% кээмэйдээх.

2) Бииргэ олорор үлэлээбэт биэнсийэлээхтэр-гэ уонна (эбэтэр) I уонна (эбэтэр) II группалаах үлэ-лээбэт инбэлиттэргэ, дьээни бас билээччилэргэ:

— 70 саас – 50 % кээмэйдээх;

— 80 саас– 100% кээмэйдээх.

Социальной өйөбүл докумуонун “Субсидиялар ааһыныстыбалара” СӨ тэрилтэтигэр манньк аады-рыска онгортосубут: Курашов уул. 1/1 уонна Федор Попов уул., 21 (төлөпүүн: 8-800-222-50-70). Элбэх өнгөнү онгорор киин (МФЦ), www.e-yakutia.ru су-даарыстыбаннай уонна муниципальной өнгөлөр электроннай порталларын нөнгүө биэриэххитин сөп. Сайбылыанһаабытын кытта манньк куюппуйа-лары бииргэ бизэһит:

— а) пааспар;

ДОКУМУОН
<p>— <i>Үөрэнэр уолум СНИЛС ылыахтаах эбит. Хайдах ылар?</i></p>
<p><i>С.Алексеев.</i></p>

СНИЛС-Ы ХАЙДАХ ЫЛАР?

Төрөппүт ыйытытыгар хоруйу РФ Биэнсийэҕэ пуондатын саайтыттан ылыбыт.

— Оһо 14 сааһын туола илик буоллаһына, кини онугар төрөппүттэриттэн биирдэстэрэ ылар. Төрөппүт бу докумуону ылаары Биэнсийэ пуон-датын килийиннэри кытта үлэлиир сулуспаты-гар эбэтэр МФЦ-га тийиэхтээх. Булгуччу бэйэ-тин пааспарын уонна оһотун төрөөбүтүн туһу-нан сибидизтэлистибэттин илдьэ барар. Бириэмэни кэмчилиир туһуттан страховкаламмыт киһи анке-татын дьээтигэр толорон илдээрэ ордук. Уксүгэр СНИЛС-ы тута бизэрллэр.

НОЛУОК
<p>— <i>Сага дьыллаабы бырааһынньыкка үлэбэр 50 тыһыынча солкуобай суумалаах бириис ылбытым. Туһугар үөрүүлээх түгэн этэ. 3-ИДФЛ көрүңүэн нолуок декларациятын бизриэхтээхпин дуо?</i></p>
<p><i>Н.Федоров.</i></p>

БИРИИСПЭР ТӨЛҮҮБҮН ДУО?

Ыйытыыга Араассыйа ФНС СӨ оройуоннар икки ардыларынаағы 5 №-дээх иниспэксийэтин нолуогу төлөөччүлэри кытта үлэһэ отделын нолуок-ка кылаабынай иниспэктэрэ Елена Слепцова ман-ньк хоруйдаата:

— Эн ылбыт бириинин суумата 15 тыһыынчат-тан тахсарынан, нолуок ааһына ааһар уонна туту-ну ытар, онон эн нолуок декларациятын бизэр-ринг ирдэммэт. Сокуонунан декларацияларын биир-диилээн дьон бэйэлэрэ биэриэхтэрин сөп, өскөтүн

— б) дьээни бас билии туһунан докумуон;

— в) сайа-былыанһа бизэрбит киһини кытта оло-рор сиринэн биир регистрациялаах дьон туһунан ысы-праапка;

— г) бу киһи үлэлээбэтин бизэр-гэтэр үлэтин туһу-нан докумуон;

— д) үбү ыытыыга бу киһи лицевой счетун рек-визиттэрэ ыйыллыбыт докумуон;

— е) сайабылыанһа бизэрбиттэн ыла кэнники 12 ыйга усунуостары төлөһүн дьингнээх ороскуотун бизэргэтэр докумуоннар;

— ж) сайабылыанһа бизэрбит киһи дьээ кэргэ-нин чилиэннэрин тус сөбүлэннэрэ

Дьиз-УОТ
<p>— <i>Кыбартыыра атылаһаары ғынабын, табылынһабына. Сүүрүтэ-көтүүтэ сүрдээх буолуо диэн салабын. Дьылэниэхпэр диэри толору сүбэлиир инигит?</i></p>
<p><i>А.Стручкова.</i></p>

СҮБЭЛИИГИТ ДУО?

Ыйытыыга “Купи Дом” ааһыныстыба дириэк-тэр Яна Анатольевна Билина хоруйдуур:

— Сүбэлиибит. Сайаапкабытын дьээзитттэн да олорон онлайн ыытыаххытын син. Үпкүтүгэр, баһа санааһытыгар сөп түбэһэри булан бизэр-бит. Дьээһит докумуонун, страховкатын онгоруутун барытын, быһата, күлүүһү ылыаххытыгар диэри арыаллыбыт.

Маныаха таарыйа аһыннахха, сүүйүүгэ 13% эбэтэр 35 % ставка туһаныллар. 35 % ставка та-баары, үлэни уонна өнгөнү рекламалыыр сыалтан ыытыыллар куюнкурустарга, оонньууларга уонна атын тэрээниннэргэ ханнык баһарар сүүйүүнү уонна бириини ыллахха туһаныллар.

4000 солкуобайга диэри суумалаах сүүйүүлэр-гэ нолуок түспэт. Маныаха таарыйа аһыннахха, сүүйүүгэ 13% эбэтэр 35 % ставка туһаныллар. 35 % ставка та-баары, үлэни уонна өнгөнү рекламалыыр сыалтан ыытыыллар куюнкурустарга, оонньууларга уонна атын тэрээниннэргэ ханнык баһарар сүүйүүнү уонна бириини ыллахха туһаныллар.

БАЛАҤАНЫ ЖЕННИ СТЮКОВА БЭЛЭМНЭЭТЭ.

40 ДЬУЛУУР

Мииринэйгэ “АЛРОСА” бириинигэр өрөспүүбүлүкэтээҕи хапсаҕай ытылынна.

Үс күн устата Саха сирин 19 улуунуттан кэлбит 272 хапсаҕайдыт (ол иһингэр 53 успуорт маастара) “Кимберлит” успуорт дыбарыаһыгар илин-кэлин түһүстэ. Кыайыы иһин уопсайа үс категориянан киришилэр ытылыннылар: эдэр уолаттар – 15-17 саастаахтар, эр дьон – 18-38 саастаахтар уонна бэтэрээннэр – 39-тан үһөһэ саастаах эр дьон.

ҮС МӨЛҮЙҮӨННЭЭХ ХАПСАҒАЙ

Ааспыт нэдиэлэҕэ Мииринэйгэ бэһис төгүлүн ытыллар хапсаҕайга өрөспүүбүлүкэтээҕи турнир буолла. Күрэхтэһиини “АЛРОСА” хампаанньа иилээн-саҕалаан ытта. Тэрээһин ытылларыгар хампаанньа үс мөлүйүөн солкуобайы анаата. Күрэхтэһии Мииринэй оройуонуттан хапсаҕайга бастааһын успуорт маастарын нуорматын толорбут, ССРС, РФ успуордун маастара Аркадий Никифоров сырдык кэриэһигэр ытылынна.

Григорий Игнатовий түһэришэ.

наһараадалыыр бородуксууяаттан саҕалаан сценарийы чуолкайдааһынга, логотип онорууга, видео устууга, күрэхтэһээччилэри түһэригэр, аһатыыга тийэҥи барыта эрдэттэн толкуйданар. Күрэхтэһииттэ үөрүүлээх аһыллыытыгар сырабытын уурдубут. Көннөрү күрэхтэһиини бытар курдук буолбакка, төрүт үгэстэрбитин тутуһан, киһи өйүгэр хаалардыы улахан аһыллыыны тэрийдибит. Аны быйылгыттан кыайылаахтарга бириини харчынан биэрэр буоллубут. Уолут көрдөрбүтүнэн, биһиги өрөспүүбүлүкэ таһымнаах тэрээһини үрдүк таһымнаахтык ытыахпытын сөп эбит. Сотору кэминэн, кулун тутар бүтүүтэ, өрөспүүбүлүкэтээҕи “Туюй Хайа” эдэр ырыаһыттар кункурустарын ытыаары сылдабыт”, — диэн “АЛРОСА” культуурайин-спортивнай комплексын дириэктэрэ Мотрена Скрябина тэрээһин үлэтэ хайдах барбытын туһунан санаатын үлэтииннэ.

Түһүлгэ Аар Дархананын – мунутуур кыайыылаах аатын уолаттарга 16 кыттааччыттан Үһөһэ Бүлүүттэн Аян Прокопьев ылан, 30 000 солкуобай харчынан бириини тутта. Оттон эр дьонго 75 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга 45 кыттааччыттан Бүлүүттэн Дмитрий Ушницкий уонна

ыарахан ыйааһынга 16 кыттааччыттан Уус Алдантан Евгений Алексеев кыайыы өрөгөйүн биллилэр. Кинилэр 400 000 солкуобай харчынан наһарадаланнылар.

“Быйылгы “АЛРОСА” хапсаҕайа миэхэ бастагы улахан күрэхтэһиим буолла. Дьарыктана сылдааммын атаһын эчэпитим, онон биир ый эрэ анараа өттүгэр гииссэбин устубутум. Ол да буоллар, туох баар сырабын-сылбабын барытын ууран туран хапсаҕайдастым. Олус күүстээх бэлэмнээх утарылаһааччыларга түбэспитим. Тэрээһин даһаны, бириис пундата даһаны барыбытын үөртэ”, — диэн 75 киилэҕэ диэри ыйааһынга мунутуур кыайыылаах аатын ылбыт Бүлүү бөһөһө Дмитрий Ушницкий кэлсиир.

Түмүккэ «Хомуур хапсаҕай» буолла. Манна биэс улуус кыттыбытыттан, үөһэ булүүлэр сунтаардары кытта финаллаатылар. Увар Тимофеев, Федор Данилов, Егор Иванов, Александр Степанов уонна Афанасий Егоров бөһөһөх Үөһэ Бүлүү хамаандата бастаан, түһүлгэ саамай күүстээх хапсаҕайдыттарын аатын ыллылар.

ҮС КҮННЭЭХ КҮРЭХТЭҢИИ ТҮМҮГҮНЭН КЫАЙЫЛААХТАР БЫҺААРЫЛЫННЫЛАР:

УОЛАТТАРГА:

- 45 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Алгыс Лебедкин
- 2 миэстэ – Олимпий Васильев
- 3 миэстэ – Булат Гоголев
- 50 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Тимур Андреев
- 2 миэстэ – Артур Александров
- 3 миэстэ – Леонид Яковлев
- 55 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Сергей Николаев
- 2 миэстэ – Родион Васильев
- 3 миэстэ – Евгений Заворотнай
- 62 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Софрон Осипов
- 2 миэстэ – Алексей Вензель
- 3 миэстэ – Айсен Поскачин
- 70 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Никита Высоцкий
- 2 миэстэ – Арсений Иванов
- 3 миэстэ – Василий Никифоров
- 70 киилэттэн үөһэ ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Аян Прокопьев
- 2 миэстэ – Михаил Синецын
- 3 миэстэ – Максим Старостин

ЭР ДЬОНГО:

- 57 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Бочо Степанов
- 2 миэстэ – Чиргэл Ноговицын
- 3 миэстэ – Айсен Афанасьев
- 65 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Егор Иванов
- 2 миэстэ – Айхаан Антонов
- 3 миэстэ – Вилюян Иванов
- 75 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Игнат Андросов
- 2 миэстэ – Евгений Габышев
- 3 миэстэ – Иван Семенов
- 85 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Игорь Софронеев
- 2 миэстэ – Алексей Андросов
- 3 миэстэ – Афанасий Матвеев
- 95 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Николай Николаев
- 2 миэстэ – Дмитрий Шадрин
- 3 миэстэ – Ньургун Сергин
- 95 киилэттэн үөһэ ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Евгений Алексеев
- 2 миэстэ – Увар Тимофеев
- 3 миэстэ – Никита Семенов

БЭТЭРЭЭННЭРГЭ:

- 57 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Пётр Соломонов
- 2 миэстэ – Иван Барашков
- 3 миэстэ – Василий Винокуров
- 65 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Илья Тимофеев
- 2 миэстэ – Ариан Васильев
- 3 миэстэ – Семен Павлов
- 75 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Александр Птицын
- 2 миэстэ – Николай Иванов
- 3 миэстэ – Марк Барашков
- 85 киилэҕэ диэри ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Клим Иванов
- 2 миэстэ – Юрий Константинов
- 3 миэстэ – Христофор Христофоров
- 85 киилэттэн үөһэ ыйааһыннаахтарга – 1 миэстэ – Степан Гаврильев
- 2 миэстэ – Александр Устинов
- 3 миэстэ – Николай Устинов

ЭДЭР СААС 41

Үчүгэй кинигэ киһи өйүн байытар.

Күн аайы эбиллибэт билии көбүрүүр.

Тугу ааҕыаха? Литератураҕа дьахтар уобараһа араастык арыллар. Ордук поэзия киэн хонуутугар — сырдык анабыллар, тапталга билиниилэр. Оттон прозаҕа хайдахый? Үгүс мөккүөрү үөскэтэр дьахтар уобарастаах айымньылары булан ааҕаргытыгар эһиэхэ сүбэлиибит.

◆ **Ульяна ЗАХАРОВА**
mulenuz82@mail.ru

●Татаар суруйааччыта **Гузель Яхина «Зулейха открывает глаза»** арамаана 2015 сыллаахха бэчээккэ туспа кинигэ буолан тахсыбыта. Манна ХХ үйэ 30-с сылларыгар кулаактааһын саһанааһы ыар кэм итэҕэтиилээхтик ойууланар. Ыарахан дьылҕалаах эдэркээн Зулейха олохо тардыһытын күүһэ, өс-саас тулпат киэн-холку майгыта дыгн дьахтар уобараһын сырдыктык арыйар.

●Узбек суруйааччыта **Бибиш «Танцовщица из Хивы или история простодушной»** арамаана 2006 сыллаахха Арасыйыйаҕа кизгник тарҕаммыта. Хас да омук тылыннан тылбаастаммыта. Москваҕа ырынакка атыылыыр, аһыйах кылаас үөрэхтээх Бибиш бэйэтин тус олоһун суруйан баран кинигэ таһаарар кыһа ааныгар кыбылпыт суруктара кинигэ буолан тахсыбыттар. Оҕо сааһыгар ыар атаһастабылы көрсүбүт, бар дьонго итэҕэли сүлүүт эдэркээн кыыс Арасыйыйаҕа кэлэн дьолун хайдах булбутун туһунан бу кинигэҕэ ааһыаха сөп.

●Бразилия суруйааччыта **Пауло Коэльо «Зайр»** айымньыта аахпыт эрэ киһини долгутар уратылаах. Кэргэнин сүтэрбит эр киһи дьэ, туох суолу таба

ДЬАХТАР СЫРДЫК УОБАРАҤА — ЛИТЕРАТУРАҒА

тутан олоһун ситэ олорор? Онуоха, кэр-гэнэ сүтүөн иннинэ хаалларбыт суруга олоххо ыйар сулус буолан сирдиир.

●**Лев Толстой «Анна Каренина»** оскуола бырагырааматыгар баар эрээри, кэлин, сааһы ситэн баран санаттан ааһарга олус тоһооһтоох айымньы. Оҕону иитини, дыһ кэргэн ис тутулун, сизэр-майгы өттүнэн айымньы дьоруударын дьэңкэтик арыйар. Оҕону-урууну хаалларан таптал кутаагыгар умсубут Анна кэрэ-гэй дьылбатын классик суруйааччы олус итэҕэтиилээхтик суруйбут. Дьахтар сырдык уобараһын арыйар дьоруой манна кимий?

●**Людмила Улицкая «Капустное чудо»** кылгас кэпсээнэ наһаа диринг ис хоһоонноох. Суруйааччы дьон уйулбатын, майгытын-сигилитин уратытык арыян сиһилии көрдөрөр. Маныаха, нуучча дьахтарын тыйыс, ол эрээри аһынга майгыга, оҕолор ис дууһаларын муунтуууга барыта ааһааччы дууһатын кылын таарыйар.

●**Суорун Омоллоон «Аанчык»** кэпсээнигэр саха дьахтара үс хос батталга ололорбут ыар дьылбатын уйдыйа ааһабын. Саха литературатыгар дьахтар сырдык уобараһа кини уустук дьылбатын уларытар кыаһа суох сэмэй майгытын туоһулуур. “Аанчык” кэпсээнэ ааһан урукку уонна аныгы кэми тэннэн көрүөххэ, ырытыһааха сөп.

●**Николай Габышев «Анфиса»** айымньыта оскуола саастаах оҕо ааһарыгар судургута суох. Ол эрээри олоххо үрүң уонна хара сэргэстэһэ сылдьалларын, таптал сырдык иэийитэ сырдык уонна кэрэ дьон өйдөбүлгэ соросор дьүөрэлэспэтин көрүөххэ сөп.

https://pikabu.ru/story/ayrin_red_velvet_3978623

Тустууктарбытыгар көмөлөһүөххэ!

Күндү Саха сирин олохтоохторо — бар дьоммут!

Быйыл сайын бары билэрбит курдук, Япония киэн куоратыгар Токиоҕа сайын-ны Олимпийскай оонньуулар ытылларлар. Түөрт сылга биридэ буолар улахан түһүлгэҕэ көңүл тустууга сүмэрдиир күрээтэр кэлэр ыйтан сагаланаллар. Түөрт уолбут — түөрт саха бөһөһө ити сүмэрдиир күрэхтэһиилэргэ кыттыахтаахтар. Белоруссия аатыттан Владислав Андреев (57 киилэҕэ), Ньургун Скрябин (65 киилэҕэ), Македония аатыттан Владимир Егоров (57 киилэҕэ) уонна Кыргызстан аатыттан Айаал Лазарев (125 киилэҕэ).

Бастаан кэнтиниэнэринэн сүүмэрдиир күрээтэр ытыллыахтаахтар. Европа кэнтиниэнин Олимпиадаҕа сүүмэрдиир турнира Венерия киэн куора-

тыгар — Будапешка кулун тутар 19-22 күннэригэр буолуохтаах. Ити турнирга уолаттарбыт Владислав Андреев, Ньургун Скрябин уонна Владимир Егоров кыттаары бэлэмнэнэ сылдьаллар. Оттон Азия кэнтиниэнин сүүмэрдиир турнира кулун тутар 27-29 күннэригэр Кыргызстан киэн куоратыгар — Бишкеккэ ытыллыаҕа. Ити түһүлгэҕэ мунутуур ыарахан ыйааһынга тустар бөһөһөтү Айаал Лазарев кыттаары.

Саха тустууга Олимпиада бочуоттаах үктэлигэр турбатаҕа, Олимп чыпчаалыгар тахсыбатаҕа быйыл 44-с сылыгар барда. Саха сирин бөһөһө түөрт сылга биридэ буолар, Аан дөйбү болгомотто хатанар улахан күрэхтэр кыайарын-хоторун ырааммылпыт ыраатта.

Маньык этэн туран, Сахабыт сирин бары олохтоохторулар бу ынырыыны таһаардыбыт. Уолаттарбыт нуоронут аатын улахан түһүлгэҕэ өссө төгүл

дорҕоонноохтук ааттаталларын, Олимп чыпчаалыгар тахсалларын туһугар бигэ үктэл, күүс-көмө буолуозун!
Ытыктыбыллаах биэр дөйдулаахтарбыт, эһиизиттэн көрдөһөбүт — уолаттары улуунунан, аймабынан, тустуу билсиһэн араарбакка, харчы ытыыта тэҥ өлүүнэн барарын ситиһэ сатыабын.

УОЛАТТАР РЕКВИЗИТТЭРЭ:

- Айаал Лазарев - Сбербаан каартата - 4276 7600 7398 7776**
- Владислав Андреев - Сбербаан каартата - 5484 7600 1017 0226**
- Ньургун Скрябин - Сбербаан каартата - 4276 7600 1267 3214**
- Владимир Егоров - Сбербаан каартата - 4274 2736 0446 2394**

Тустуу сүгүрүэччилэрэ.

ИП САВВИНОВА Н.Н. ОГРН: 319144700044789

ЯКУТЦВЕТТОРГ

радуйте любимых

Букеты по выгодным ценам

Якутск, Чиряева, 10

745-434 yakuttsvetorg

Распродажа морозильных ларей

Огромный выбор ларей Zarget и Бирюса.

Более 40 моделей ларей и 100 моделей холодильников в наличии.

- Цена на морозильный ларь
- Zarget 108w - **9900** руб.
- Zarget 164w - **11200** руб.
- Zarget 204w - **14300** руб.
- Zarget 280w - **15900** руб.
- Zarget 310w - **17400** руб.
- Zarget 407w - **22300** руб.
- Zarget 412 - **22850** руб.

от 9900 руб.

Акция проводится с 1 по 31.03.2020 г.

Zarget гарантия на компрессор 10 лет, 3 года сервиса
Гарантия на морозильные лари и холодильники Бирюса 3 года.

реклама

42 ААН ДОЙДУНУ АНААРАН

◆ ДЬАҢ

СОҒУРУУ КОРЕЯҒА СУУККА ИҢИГЭР 600 КИҢИ КОРОНАВИРУСКА ХАПТАРДА

Кулун тутар 3 күнүнээси туругунан Соҕуруу Кореяга COVID-19 ыарыыга хаптарыы 600 түбэлтэтэ тахсыбыта бэлэммит.

Онтон кулун тутар 2 күнүнээси чакчыларынан, iz.ru суруйарынан дойду үрдүнэн 4812 киһи бу уодаһыннаах ыарыыга хаптарбыт. 28 киһи суорума суолламмыт.

Ордук түргэнник ыарыы Тэгу куоракка тарбанар. Онно 519 киһи ыалдыбыт. Полиция силиэстийэлээһининэн, ыарыы олохтоох таһара дьэиттэн тарбаммыт буолуон сөп. Ол курдук хас да итэҕэйээччи (прихожане) Кытай Ухань куоратыттан кэлбит эбит.

Билигин аан дойду үрдүнэн коронавируһунан 90 тыһыынча кэрингэ киһи ыалдыбыт.

iz.ru

NIKE ЕВРОПАТААҒЫ ОФИҢА САБЫЛЫННА

iz.ru

Спортивной таһаһы-сабы онгортон таһаарар аан дойдуга аатырбыт Nike хампаанна Европага штаб-кыбартырарата коронавирустан сылтаан сабылларга күһэллинэ.

Ол курдук, хампааннаабы үлэлиир биир киһи COVID-19 ыарыыга хаптарбыт. Балдыбыт киһи 14 хонугу быһа харантынҥа сыппыт. Олунньу 29 күнүгэр кэргэнэ уонна оҕото коронавируһунан ыалдыбыта биллибит.

Хилверсум куоракка баар офиска билинги туругунан 80 араас дойдулартан 2 тыһыынчаттан тахса киһи үлэлиир.

◆ КҮРЭС

ЕВРОВИДЕНИЕҒА АРАССЫЙА ААТЫТТАН LITTLE BIG БӨЛӨХ КЫТТЫАҒА

https://vk.com/lb

РИА Новости иһитиннэрэринэн, Роттердамга ытыллыахтаах аан дойдугааһы Евровидение күрээсэр АраССыйаттан бэйэтэ туспа суоллаах-истээх «Little Big» бөлөх барыаҕа.

Бу бөлөх былырын Дьокуускай куоракка кэнсиэртээн, улахан араллааны таһааран турар. Үгүс дыон бу бөлөһү утараннар, туһааннаах уорганнар ааттарыгар сурук суруйбуттара да, кэнсиэр син биир буолбута. Little Big панк, поп-муусука уонна рейв хайысхаларын түмэн ыллыыр. Бөлөх састаабыгар Илья Прускин, Софья Таюрская, Антон Лиссов уонна Сергей Макаров кириэрлэр.

Евровидениеҕа кыттыахтаах ырыаларын, «Little Big» чугастааһы күннэргэ киэнгэ эйгэһэ таһаарыахтаах. Санатан эттэххэ, Евровидение күрээсэ Нидерландыга ыам ыйын 12-16 күннэригэр ытыллыахтаах.

◆ АХШ

КЫТАЙ СУРУНАЛЫЫСТАРЫН АҒЫАТЫАХТАРА

Америка Холбоһуктаах штаттарын бэрэсидьиэнэ Дональд Трамп дьаһалтата Америкага баар Кытай Норуодунай Өрөспүүбүлүктүн сонуну киэнник тарбаттар сугаарыстыбаннай ситимнэригэр үлэлиир кытайдар ахсааннарын аҕыйатар туһунан быһаарыныыны ылла.

Туһааннаах дьаһал кулун тутар 13 күнүттэн олоххо кириэсэ. Ол курдук Синьхуа аабыныстыба, Кытай глобальной телевизионнай ситимин, China Radio International уонна China Daily Distribution Corp тэрилтэлэр АХШ-ка үлэлиир үлэһиттэрин ахсаана 160-тан 100-кэ диэри аҕыйатыллыахтаах.

iz.ru

◆ УП-ХАРЧЫ

ААН ДОЙДУ ЭКЭНИЭМИКЭТЭ МИЛЛИАРДЫНАН ХАРЧЫНЫ СҮТЭРДЭ

iz.ru

Британия чинчийээччилэрэ Крис Ньюэлл уонна Питер Хоскин коронавирус аан дойду экэниэмикэтигэр дьайыытын үөрэтэн көрдүлэр.

Сыстыганнаах ыарыыттан сылтаан аан дойдугааһы кэмпириэнсийэлэр биллибэт болдьохко көһөрүлүннүлэр, бырамыысыланнас, онгортон таһаарар хампааньалар офистара сабылыннылар. Онон экэниэмикэһэ кыһаҕан эрэ өттүнэн дьайар буолла.

Кытай сүрүн аэропортогарын үлэтэ бытаарда. Холубур, Пекин аан дойдугааһы таһымнаах аэропордунаан сылга сүүһүнэн мөлүйүөн пассажир аһар эбит буоллаһына, олунньу ыйдааһы туругунан Кытай пуортарыттан көтөр ааллар көтүүлэрин ахсаана 87 бырыһыанынан намтаата.

«Reuters» аабыныстыба иһитиннэрэринэн, аан дойду экэниэмикэтэ коронавирустан сылтаан 5 триллион дуоллары номнуо сүтэрэ өттүнэн дьайар буолла.

◆ МИГРАЦИЯ

ТУРЦИЯ ЕВРОСОЙУУҢУ КЫТАРЫ КЫРАНЫЫССАТЫН АСТА

tass.ru

Турция норуотун лидэрэ Реджеп Тайип Эрдоган Анкара Евросойууҕу кытары кыраныысастын аспытын туһунан иһитиннэрдэ. Номнуо кыраныыссаны 20 тыһыынча кэрингэ Сирияттан таскилээччилэр туораабыттар.

Евросойуус Анкарага Сирия миграннарын боппуруостарын быһаарыах буолбут даһаны, тылыгар турбатах. Онон Турция салалтаны быһаарытынан, кыраныысасты аспыттар.

БАЛАҢАНЫ АНИВЕРА АКИМОВА БЭЛЭМНЭЭТЭ.

УЛУУС ОЛОҒО 43

АММА

ҮТҮӨ САНААЛААХ ЫЧЧАТТАР ЭЛБЭХ ОҒОЛООХ ЫАЛГА ДЫЭ ТУТТУЛАР

Үүмүт сыл АраССыйага дьөһүн суолталаах. Ыам ыйын 9 күнүгэр Кыайыы 75 сылын бэлэтиибит. Дойду Аҕа баһылыга Владимир Путин 2020 сылы АраССыйага Өйдөбүннүк уонна Албан аат, оттон Ил Дархан Айсен Николаев өрөспүүбүлүкэһэ Дойдуга бэринилээх буолуу сылларынан биллэрбиттэрэ.

Ол курдук, «СПЕЦНАЗ ДОБРА ЯКУТИЯ» кэмиэрчэскэйэ суох түмсүү Амма улуһунааһы салаата уонна Юрий Семёнов дириэктэрдээх «Элма» ХЭТ Дойдуга бэринилээх буолуу сылын өйөөнөр, Болугурга элбэх оҕо-лоох Артур Таппыров дьэитин тутан биэрдиэр. Олунньу ыйтан сабалаан, 17 күн устата үтүө санаалаах ыччаттар 9х11 дьэини тутан бүтэрдилэр. Ыл аҕа баһылыга Артур Таппыров «Болугур» тыа хаһаайыстыбатын кэлэртиибигэр үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ ыраатта. Киһилэр биллигин хаарбах туруктаах дьэһэ олоролор. Олунньу 27 күнүгэр Амма улуһун баһылыга Николай Архипов уонна Болугур баһылыга Степан Кузьмин өйбүллэринэн дьээ тутулан бүттэ. Мантан иньэ мустастын, түнүктэрин ууруохтара, ис онугун силигин ситэрэхтэрэ.

СУҢТААР

ХОККЕЙ КҮРЭҒЭР 12 ХАМААНДА КЫТЫННА

Сааскы өрөбүл күнүгэ Сунтаарга Төмүһукаан күөлүгэр эр дыон номнуо үгэскэ кубулуйбут хоккей күрээсэр тэбуорустулар.

Нэһилиэк сайдытыгар тус кылаатын киллэрбит, холкуоһунай-сопхуоһунай тутул бэтэрээнэ, 1941-45 сыллардааһы уоттаах сэриин кытылылааһа Иннокентий Лазарев сырдык кэриэһигэр аһаммыт Сунтаар нэһилиэгин баһылыгын Куубагар сыл устата араас күрээтэр тэриллэллэр. Онтон ингэрдэстэрэ хоккей ооннууота. Быйылгы күрэхтэһиигэ барыта 12 хамаанда кытынна. Тыһааһыннаах кириэһилэр түмүктэринэн 1-кы миэстэни Сунтаардааһы Баһаарынай сулуһа уонна «Ньургун» уһууаан холбоһуктаах «Дархан» хамаандалара ыллылар. Сунтаардааһы 1-гы нүөмэрдээх оскуола уонна алын сүһүөх оскуола холбоһуктаах «Дохсун» хамаандалара иккис итиэнэ Сунтаардааһы технологическай кэллээс үһүс миэстэһэ таһыстылар дьээн улуустааһы культуура салаатын начаалынныга Мария Кобельянова иһитиннэрдэ.

ЧУРАПЧЫ

16 КЫБАРТЫЫРАЛААХ ДЫЭ ТУТУУТА САҒАЛАНА

Ааспыт нэдиэлэ бүтүүтэ Кытаанах нэһилиэгэр бэлэ суолталаах күн буолан ааста. Ол курдук, 16 кыбартыыра-лаах таас дьээ тутуутун бастакы сыбаайатын түһэрдилэр.

Үөрүүлээх быһыыга-майгыга улуус баһылыгын тутуу боппуруостарыгар солбуйааччы Руслан Васильев, «Прогресс» ХЭТ салайааччыта Алексей Пинигин, нэһилиэк баһылыга Егор Потапов кыттан, эһэрдэ тылларын тириэртилэр.

Кытаанах нэһилиэгэ улуус кииниттэн 45 км сиргэ сытар, нэһилиэнньэтин ахсаана 500-тэн тахса.

МЭҢЭ ХАҢАЛАС

ЭСТЭПИЭТЭ-БЭСТИБЭЭЛ 64-С ТӨГҮЛҮН ЫЫТЫЛЫННА

Үгэскэ кубулуйбут Култуура уонна спорт эстэпиэтэ-бэстибээл Майа сэлэниэнэтигэр ыйы быһа ытыллан, бу өрөбүл күннэргэ түмүктэннэ.

Ол курдук, тэрилтэлэр икки ардыларынааһы бэстибээл номнуо 64-с төгүлүн ытытылына. Майа сонуннарын инстаграм-страницатыгар @mayasonun суруйбуттарынан, быйылгы тэрээһин Улуу Кыайыы 75, Баһылай Манчаары төрөөбүтэ 215 уонна Мэҥэ Хаҥалас улууһа төрүттэммитэ 90 сылларыгар аһаммыт. Онон ый устата тэрилтэ үлэһиттэрэ оһуокай-

ДЬААҢЫ

УЛУУСКА 97 ЫНАХ ТӨРӨӨТӨ

Быйылгы кыстыкка Дьааҥы хаһаайыстыбалара 2 736 ынах сүөһүлээх, ол иһигэр 1 221 ынаар ынахтаах кириэн, номнуо 97 ынах төрөөтө.

Ulusmedia саайтка Иннокентий Кысылбайков иһитиннэрбитинэн, кыстыгы 7 235 сылылаах, ол иһигэр 4 678 биэлээх көрсүбүттэр. Олунньу 27

га, успуорт араас көрүҥнэригэр, уусуран самодетельноска күрэхтэспиттэр, өссө быыстапка тэрийбиттэр. Бэстибээл түмүгүнэн бары көрүҥнэргэ ойчуу үчүгэй көрдөрүүлээн, В.П. Ларионов аатынан орто оскуола бөлөһө бастакы, Оройуоннааһы киин балыһа иккис уонна Ф.Г. Охлопков аатынан Майатааһы орто оскуола үһүс

миэстэ буолбуттар. Бастыҥнары кулун тутар 18 күнүгэр Дьокуускай куоракка ытытыллыахтаах Майа күннэригэр үөрүүлээх быһыыга-майгыга эһэр-дэлэһтээхтэр уонна сыаналаах бириэстэрин туттарыахтаахтар.

күнүнээси туругунан 27 бээ төрөөбүт. Саас чугаһаан, төрүөх күн-түүн эбиллэр, онон сыппаралар уларыа ту-

руохтара. “Билигин Дьааҥы улуһун үрдүнэн 3 191 туонна оттоохпун, манна эбии киин улуустартан 463,6 туонна от тийилиннэ, Суордаахха аһаан 32 туонна оту тизмитт массыналар айаһаан иһэллэр. Бүгүн 10 от тизмит массына тахсыахтаах. Аны сайын, билгэлиллэринэн, һаһаа үүнүүлээх дьыл буолбата буолуо, онон олохтоох дьаһалта баһылыктара, тыа хаһаайыстыбатын испислиэстэрэ ону учуоттаан, мобильнай биригээдэлэри тэрийэн оттоотоох кэрингээхтэр”, — дьээн Иннокентий Кысылбайков эбэн эттэ.

УУС АЛДАН

КУРБУНАХ ИНТЭРИНЭЭТЭ УОПСАСТЫБАННЫЫКТАРЫ СӨХТӨРДӨ

Бу күннэргэ өрөспүүбүлүкэ араас улуустарыттан култуура урукку үлэһиттэрэ түмсэн, бэйэлэрэ тэрийбит «Иэйии» уопсастыбаннай түмсүүлэрэ Дойдуга бэринилээх буолуу сылынан Улуу Кыайыы 75 сылын көрсө Уус Алдан Курбуһаар тийээн, инбэлииттэр уонна кырдьаҕастар интэринээттэрин олохтоохторун сэргэһитэн кэллилэр.

«Иэйии» түмсүүнү тэрийээччилэртэн биридэстэрэ, Өймөкөөн улуһун улуустааһы кинофикация бэтэрээнэ, «Өймөкөөн» кэмиэрчэскэйэ суох тэрилтэ чилиэнэ Валентина Прокопьева Курбуһахтааһы инбэлииттэр уонна кырдьаҕастарын дьэилэрин туһунан: “Интаринээт өрөспүүбүлүкэһэ бастыҥ аатын ылыан ылар эбит. Тэрилтэ бэйэтэ кэтэх хаһаайыстыбалаах — сылыгта дьээн, сибииннээтэ дьээн, куурусса-

та дьээн. Оһуруот аһа дэлэйэ, күн бүгүҥнэ диэри бэйэлэрин оһуруоттарын аһын сири олоролор. Салайааччы Василий Аммосов бэлэтииринэн, интаринээккэ 70 саһыттан 96 сааһыгар диэри саастаах 50 кырдьаҕас олоһор”, — кэпсээтэ. Сайын сынньанар саха балаһанын туттубуттар. Онно араас тэрээһиннэр буолаллар эбит. Барыта иттиги ситими-гар холбоһоммут. Балаһаны эр дыон субуотунуһуктан туттубуттар. Тэрилтэ 40 үлэһиттээх.

БАЛАҢАНЫ АНИВЕРА АКИМОВА, ЕЛЕНА ПОТОЦКАЯ БЭЛЭМНЭЭТИЛЭР. ХААРТЫСКА ULUSMEDIA СААЙТАН, @MAYASONUN, @SANAALOH.

44 НЭДИЭЛЭ ЧУЛУУЛАРА

Ис сүрэхтэн эбэрдэлэр

Тапталлаах төрөллүттэрбитин – судаарыстыбаннай сулуусла бэтэрээннэрин – ийэбитин, эбээбитин, СӨ үөрэҥин систиэмэтин бочуоттаах үлэһитин, РСФСР үөрэҥин туйгуунун, СӨ култууратын туйгуунун, СӨ Бэрэсидьиэнин Грамотатынан, өрөспүүбүлүкэ дьахталларын Сојууһугар көхтөөх үлэтин иһин анал бэлиэниң набаараадалааһыт үлэ бэтэрээнин, ЫБСЛКС үбүлүйдээх, атын элбэх мэтээллэр, бэлиэлэр кавалердарын, Учууталлар учууталларын, педагогическай үлэ, култуура, хомсомуол бэтэрээнин, өрөспүүбүлүкэ оройуоннарыгар дьахталлар Сүбэлэрин өр сылларга салайбыт Эбээн Бытантай улууһун бочуоттаах эражданина **КРЫЛОВА ЕЛЕНА НИКОЛАЕВНА**ҕы, аҕабытын, эһээбитин, СӨ норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитин, «В.И. Ленин 100 сааһын бэлиэтээн. Килбизинээх үлэтин иһин», үлэ бэтэрээнэ, ЫБСЛКС үбүлүйдээх, атын элбэх мэтээллэр, СӨ «Гражданскай килбизин» атын да бэлиэлэр кавалердарын, табаһыт, хомсомуол, идэлээх сойуус, хаһаайыстыбаннай, сэбиэскэй, бартыйыйнай, судаарыстыбаннай үлэлэр бэтэрээннэрин, Эбээн Бытантай, Үөһээ Дьаангы улуустарын бочуоттаах гражданинын, 1962 с. күөс өттүнэн суох онгоһуллубут Саккырыыр национальнай оройуонун чөлүгэр түһэрэр үлэни салайан, Эбээн Бытантай улууһа тэрриллештигэр сүрүн кылааты киллэрбит **ГОРОХОВ ВАСИЛИЙ ВАСИЛЬЕВИЧ** тапталгытын холбоон, алаһа дьыэ тэринэн дьоллоохтук олоһукут 55 сыла, аҕабыт, эһээбит 80 сааһын бдь. кулун тутар бастакы ангарыгар туолалларынан, Эһигини, күндүттэн күндү ытык доммутун итиштик-истинник эбэрдэлибит, биһиги туспугугар ахсаабат кыһамныгыт, уостубат тапталгыт иһин махталгытын этэн туран, уһуннук олороругугар, доруубай буоларгытыгар ис сүрэхпиттэн баҕа санаабытын, алгысгытын тиздэбим.

Оҕолоргут – кыргызтаргыт, күтүөттэргит, сиэннэргит, хос сиэнгит, сиэн күтүөттэргит, бырааккыт.

Таптыыр, убаастыыр убайбытын өр сылларга Ис дьыала министиэристибэтин тэррилтэлэригэр үтүө суобастаахтык үлэлээбит, билигин да үлэли сылдыар, “Гражданскай килбизин” бэлиэ хаһаайынын, ИДьМ бэтэрээнин **МАРТ МИХАЙЛОВИЧ АФАНАСЬЕВИ** олоһун биһир кэрэ-бэлиэ кэрчик кэмнэн, 60 сааскын туюлбут үөрүүлээх күнүгүнэн эбэрдэлибит!

Үбүлүйдээх үрдүк күннэр Эйиэхэ кытаанар доруубуйаны, үлэҕэр ситиһиллэри, сааскылы саргылаах саймаархай санааны, үөрүү эрэ үктэллэрдээх уһун үйэни баҕарабыт. Күндү киһибит этэнгэ сылдан, чугас дьонгор, оҕолоргор, биһиэхэ субэ-ама, күөс-көмө буола сылдыргыттан үөрэбит, астынабыт.

Дьокуускайтан, Муоматтан балтыларын Людмила, Анна дьыэ кэргэптэрэ, Лоомтукаттан Охлопковтар, Гоголевтар.

Кыайылаах

“Үһүээн” бырайыак

45 мөлүйөөннээх искибиэр

Аспыт нэдиэлэ бүтүүтэ Тюмень куоракка дьон олоһоругар куорат табыгастаах эйгэтин тэрийии Бүтүн Арасыйатаабы күрээс бастың бырайыактара билиннилэр.

Саха өрөспүүбүлүкэтэ бу күрээскэ Алдан, Нерюнгри, Верхоянскай, Булүү, Ленскэй, Мииринэй, Томмот бастың бырайыактарын талан ыыппыта. Бырайыактары СӨ Ил Дарханын иһинэн үлэлиир куорат туутуун архитектуратын управлениетын салайытынан ЛЕТО куорат эйгэтин боппуостарын киинэ бэлэмнээбит.

Уолсайа Арасыйа 71 эргийиниттэн 300 сайаапка кирибит. Федеральнай хамыһына 80 кыайылаабы талла. Тыһааһыннаах сүүмэрдээһин түмүгүнэн, Верхоянскай куорат “Үһүээн” искибизин бырайыага кыайылаахтар ахсааннарыгар киридэ. Онон бырайыагы олоххо киллэригэ 45 мөлүйөөн солкуобай көрүлүөҕэ.

“Үһүээн” искибиэр бырайыагын ааптара – эдэр архитектор Леонтий Туласынов. Бырайыагын саха норуотун төрүт култууратыгар олоһуран онорбут.

Балаһаны Анивера Акимова бэлэмнээтэ. Хаартыскалар интэриниэттэн туһанылыннылар.

Киһини үлэ киэргэтэр

Уһун үйэлээх

Яков Григорьев, Булүү улуһун олохтооһо

Сэрии бэтэрээнэ 95 сааһын туолла

Бу күннэргэ Булүү улуһун Хабыныгар олоһор сэрии бэтэрээнэ Яков Петрович Григорьев 95 сааһын томточу туолла. Түгэнинэн туһанан, Кыайыны уһансыбыт сэрии бэтэрээнин Булүү куорат дьокутааттарын Сэбиэтэ, Булүү улуһун дьаһалтата эбэрдэлээтилэр. Яков Григорьев 1941 сыллаахха бэс ыйыгар Хабын нэһилиэгиттэн аан бастакынан сэриигэ ыңгырыллан барбыта. “Олох суола” хаһыат кэрэспэдиээнэ Федор Николаев иһитиннэрбитинэн, 1942 сылга барыта 21 киһи ытык иэстэрин толоро сэриигэ ыңгырыллан барбыт, онтон 7 эрэ киһи тыһнаах ордон дойдутугар төннүбүт. Билигин Кыайы 75 сылын көрсө сэрии бэтэрээнэ, Булүү улуһун уонна Хабын нэһилиэгин бочуоттаах олохтооһо Яков Петрович Григорьев, тыыл бэтэрээннэрэ Христина Тимофеевна Прокопьева, Василий Ксенофонович Филиппов, Николай Иванович Семенов уонна 9 сэрии сылын оҕолоро бааллар диэн салгыы эбэн этэр.

Бастың

Варвара Соловьева, устудьуонка

“Бэйбэрикээн эмээксин” Кыһыл көмүс мэтээли ылла

Култуура уонна искусство Арктикатаабы институтун устудьуонката Варвара Соловьева «Бэйбэрикээн эмээксин» үлэтэ “Ювелирная Сибирь” аан дойдутаабы бастакы быыстапка “Оригинальная ювелирная пластика” номинациятын кыһыл көмүс мэтээлинэн набаарадаланна. Туһаннаах институт устудьуоннара уонна преподавателлэрэ “Ювелирная Сибирь” аан дойдутаабы бастакы быыстапкаҕа ситиһилээхтик кытыннылар. Тэрээһин Новосибирскай куоракка ыытылынна.

Оттон Александра Федорова, Ариан Егоров, Августина Титова үлэлэрэ аан дойдутаабы куонкурсу грамоталарынан набаарадаланнылар.

СЫННЬАЛАННА 45

ГОРОСКОП

КУЛУН ТУТАР 5-12 КҮННЭРЭ

Р **ХОЙ**
Саас кэлэн эрэр биллэр. Олоххор буолар уларыйылар үөрүүнү, сырдык ыраны түстүөхтэрэ. Ол эрэри, доруубулаһын көрүнэ сырыт. Угун олох хаммат эбиккин. Биир кыһалзаны эргитэн аҕалан санаама. Барыта этэнгэ буолуо диэн эрэн.

С **ОБУС**
Сандал саас чугаһаабытыттан сүрүэҥ үөрэр. Саҥа таңас-сап атыылаһан бэйэ-бэйэр бэлэх онгоһун. Чугас дьонун эн болгомотоһор наадыарын умнума.

Д **ИГИРЭЛЭР**
Салайааччыгын, бииргэ үлэлиир дьонгун кытта өйдөспөт быһыы-майгы үөскүүөн сөп. Ол эрэри, санааһын түһэримэ. Бу эйгин тургутар нэдиэлэ. Бэйэ бодоһун тардына сырыт. Нэдиэлэ ортото барыта этэнгэ буолуоҕа. Мунһуллубут санааһын чугас киһигэр кэлсэн уоскуйуоххун наада.

С **АРААК**
Үп-харчы баарыттан санаан көтөбүллэр. Таптыыр киһин болгомотон уураар. Онтон ордук бу олоххо суоһун кэрэптэ көтө дайыан. Айар үлэнэн үлүһүйүүн ситиһини аҕалыа.

С **ХАХАЙ**
Эрэллээх доһоттор, өйүүр-убуур дьыэ кэргэн эн тыылын буоларын умнума. Сулустаах чааһын тирээн кэлбит. Үлэбэр-хамнаска ситиһии, саҥа хайыскалар олоһун суолун сырдаталлар.

С **КЫБС**
Баҕа санааһын толорор сьалтан туюхтан да толлон турума. Туюх барыта кыраттан саҕаланар. Урукку доһорун сибээскэ таһан соһуто. Кинини кытта көрсүһүүн олох-хор суолталаах буолуоҕа.

С **ЫЙААҤЫН**
Харчылаһар саҥа хайыска көстүүөн сөп. Уһуннук толкуйдаабакка, сөбүлэһэрин ордук. Ол эрэри дьыэ кэргэнгэр болгомото уураарың наада буолбут. Таптыыр киһин эн сылаас сьыһаңгар наадыайар. Быыс булан айылбаҕа сьылдан сьынньаның.

С **СКОРПИОН**
Олоххо тирэхтээхтик үктэнэр кэмин. Үлэбэр эриэ-дэхси. Эн наһаа соһотохсуй-буккун. Санааһын үлэстэр кийин суоһуттан муунтуйаһын. Дьонго-сэргэбэ аһаҕас буол, оччоһо барыта этэнгэ буолуоҕа.

С **ОХЧУТ**
Тапталга билини, соһуччу бэлэх күүтэр. Эмискэ үп-харчы кэлэн үөрдүө. Өрөбүллэргэ маһаһыннарга сьылдан уруккуттан ымсырбыт малгын атыылаһааһын сөп. Дьону кытта санааһын үлэстэ үөрэн.

С **ЧУБУКУ**
Мунһуллубут кьыһалзаларгын быһаарарга тоһоостоох кэм. Тапталга табыллар кэмин. Соһотохсуйбут санааһын кизэр кьыдаан, сандал сааһы көрсө доһотторгун, доһоргун кытта айылбаҕа сьылдыарың, сьынньанырың наада.

С **КҮРҮЛГЭН**
Үлэбэ-хамнаска болгомотолоох буол. Чугас кийигинин харчыттан сьылтан өйдөспөт түгэн үөскүүөн сөп. Маны эрдэттэн туоратарга кьыһан. Санааһын саһыланаргар, инникигин былаанньыргар тоһоостоох кэм.

С **БАЛЫКТАР**
Холко-сипкэ кириэн бизиримэ. Уу чуумпута, дьиринг ордугун умнума. Биир тылы албас саңгарбытың айдааңга тиздизэн сөп. Бу дьыэ кэргэнгэр эмиз сьыһаңнаах. Онон чуумпу, иһийэр кэм.

Ульяна ЗАХАРОВА бэлэмнээтэ.

30Я ВАСИЛЬЕВА оҕордо.

Кыыс суһуоһун киэргэлэ									
↓	Кистэлэн, ... санаа			Алебастр		Индия кинээһэ		Мас күлэ ууга оргу-туллубута	↓
↖		Сотовай ...			Иэскин ...		Уу сэбэ, борохуот, хараабыл		
↖					Балачча ыйааһын-наах, ... курдук				
	Норуот бэйиэтэ Серафим Кулачиков ...		Кыракий үрдэл сир, сир бөл-төркөйө	Өс кэпсээ, тыл ...		Судургу онгоһу-лаах кыра туюс иһит	Онтон ыла мэлыйдэ, ... айыыта онон		
↖					Кыайан улааппатах, кыра, дүдүдэх, ... киһи				
	Бүөтүр Тобуруокап: «күннүүн оонньуур күөрэгэйдэр». Кимнээбий ол?	Голливуд-таах ... Аджелес	Кус кутуругун төрдүгэр үүнэр ... түү		курдук			Былыр сэриигэ туттулар биллээх сэп (эргэр.)	↓
↖					«...гос-страх» хам-пааньна		Сөбөн, соһуйан саҥа аллайыы		
	Саас салгын сиэн, тыал үрэн кэбирээ, халтаннаа (өрүс, күөл мууһун туһ.)								
Булгу ... саа		Уһуннук оҕор, сыс-... ... диэбитэ хаар			Убаҕас аска туттулар мас иһит				
↓			Эһэ тириитэ (түөлбэ)	Үрүн көмүс манньыат буолан ... табыста сырдатта (И. Сыро-ватскай)			... 050 одьунааһа ... мас		
	Үлэни бүтэр-оһор, үмүрү ...			Туюх да олоһо суох кураанах ласкынар, кыһыл ...					
			Ылдьар, ирингэрэр, ... тардар (кутургуһа туһ.)			Саахымат хоруолун нокаута		Аҕа ууһа, ... баһа (эргэр.)	↓
	Сьыһыма		Чэпэки, туюс ...		Индустар «физкуль-туралара»				
	Урууга ойбута баар, ... ыста-мыта баар (А.Кулак.)						... моой-торук-таабыр дылы		

Олунньу 27 күнүдээҕи 8 №-дээх сканворд хоруйа:

Сытырар: төбөтө, хой (өйбүй), (рок-н) ролл, тал, омар, кес, уу, отоннуут, су, лах, ууу, аска, сыра, аас, арааһын, хал, ыл, ыт, мыр (да ылмаат), ырыа, ода, ыт, кырыас.

Тиэксис: Ангелина Васильева | Онордо: Роман Данилов

Саха сиригэр национальнай бырайыактары олоххо киллэри

ДЕМОГРАФИЯ

2019 СЫЛ ТҮМҮКТЭРЭ

ҮБҮЛЭЭНИН:

4,5 миллиард солкуобай
Ол иһигэр:

- 3,5 миллиард – федеральнай бүддьүөттэн,
- 1,035 миллиард – өрөспүүбүлүкэттэн

СЫЫППАРА

967 тыһыынча

киһи Саха сиригэр олорор

12,9 оҕо төрөөбүт

– 1000 киһиэхэ тиксэринэн

8,1 киһи өлбүт

– 1000 киһиэхэ тиксэринэн

Саха сирэ 3 тыһыынча
киһинэн эбиллибит

ХАПЫТААЛЫНАЙ ТУТУУЛАР

10

оҕо уһуяана тутулунна

2

спортивнай эбийиэк үлэҕэ кирирдэ

150 миэстэлээх

Бүлүүтээҕи психоневрологической интэринээт-дьиэни тутуу саҕаланна

100%

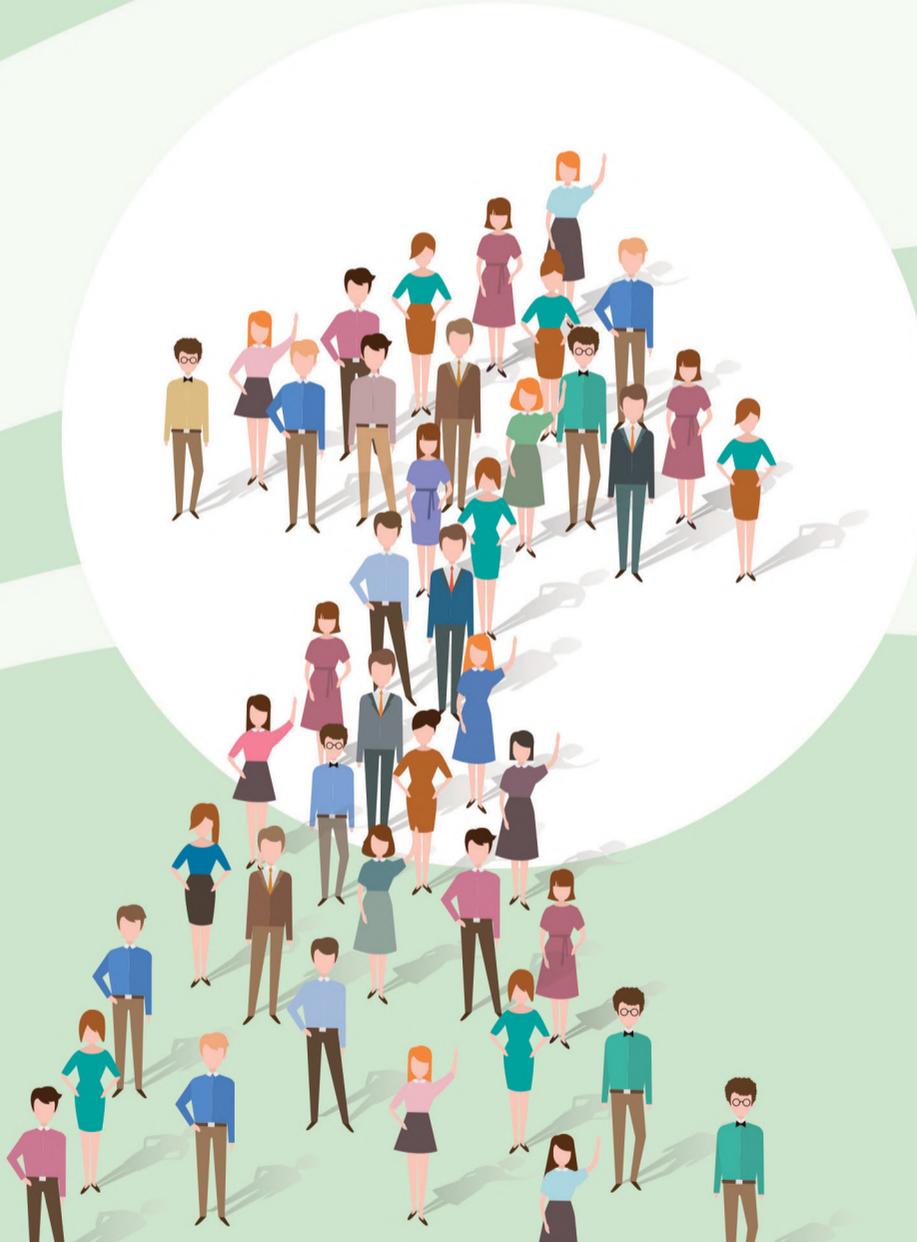
– 5 эрэгийиэннээҕи бырайыактарынан 20 көрдөрүүнэн былаан туолуута

1 402

саҥа миэстэ оҕо уһуяаннарыгар баар буолла

23

мобильнай биригээдэ тэррилэн, 14 анал массыына атыылаһылынна

2020 СЫЛ СОРУКТАРА

- 6,9 миллиард солкуобай үбүлээһин көрүллүбүт.
- 14 тыһыынча дьыэ кэргэн оҕо төрөөбүтүнэн төлөбүрдэри ылыа.
- 8 оҕо уһуяана Дьокуускайга, Аммаҕа, Сунтаарга, Алданга, Өлүөхүмэҕэ тутулуоҕа.
- Аллараа Бэстээххэ бассейннаах спортивнай комплекс үлэҕэ кирирээҕэ.
- Бэрдигэстээххэ элбэх көрүннээх спортивнай саала тутулуоҕа.
- 200 миэстэлээх Өлүөхүмэтээҕи кырдыаҕастар, инбэлииттэр дьиэлэрин тутуу саҕаланна.
- 394 дьахтар оҕо көрөн олорор кэмнэригэр эбии үөрэниэ.
- 130 киһи (биэнсийэлээх уонна биэнсийэҕэ тахсыах иннинээҕи саастаах) эбии үөрэниэ, идэ ылыа.
- Уопсастыбаннай доруобуйа кииннэрэ аһыллан үлэлиэхтэрэ.

Тэрийэн таһаарааччы
Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабытыалыстыбата
Бэчээттээн таһаарааччы:

САХАМЕДИА

Генеральнай дириэктэр:
Алексей Чертков (приемнай 42-09-42)

Бэчээттээн таһаарааччы уонна
эрэдээксийэ аадырыһа:
677000, Дьокуускай,
Орджоникидзе уул., 31.

Кылаабынай эрдээктэр
Родион Юрьевич Кривогорнищын
(21-93-41, 233 каб.)

Биллэри, реклама
отдела
8 (4112) 42-06-50
sakhasire_r@sakhamedia.ru
Хаһыаты тарҕатар
отдел
42-46-04

Төлөпүүнэригэр:
Кылаабынай эрдээктэри солбуйааччы 21-93-42
Бэлитикэ, уопсастыба 21-93-43 (224 каб.)
Тыа хаһаайыстыбата 21-93-43 (223 каб.)
Экономика, промышленность 21-93-43 (227 каб.)
Култуура, үөрэх 21-93-43 (228 каб.)
Киһи уонна сокуон 21-93-43 (235 каб.)
Урбаан отдела 21-93-43 (229 каб.)
«Саха ыала» 21-93-43 (225 каб.);
«Эдэр саас» 21-93-43 (221 каб.);

Матырыяаллар уонна балаһалар «Саха сирэ» хаһыат
редакционнай-компьютернай комплексыгар таһылыннылар.

ТИПОГРАФИЯ
МЕДИА-ХОЛДИНГ
ЯКУТИЯ

Сибээс, информационной технология уонна маассабай коммуникация эйгэтин кэтээн көрөр
федеральнай сулууспа Саха Өрөспүүбүлүкэтинээҕи управлениета
Хаһыат РФ Бэчээккэ уонна маассабай коммуникацияга федеральнай агентствотун үбүнэн өйөөһүнүнэн таһар.

Сонуннары киэнник тарҕатар средствоны регистрациялааһын туһунан
СИБИДИЭТЛИСТИБЭ ПИ №ТУ14-0194. Сэттинньи 2 күнэ, 2011 сыл. Аата «Саха сирэ»

Электроннай почта: gazetaskhasire@mail.ru
Интернеккэ таһаарыта: http://www.edersaas.ru
Матырыяаллары таһаарыта: К.Н.Горолева

Сурутуу индексэ П1288
Кээмэйэ 12 бл.
Тираж 5 800 (10 610)*
Көҕүл сынанан атыланар.
Сахааһын №9
Нүөмэри бэчээккэ
бизрии график быһыытынэн 12.00.
Нүөмэр бэчээккэ
12.00 бэрилиннэ.

* в список указан совокупный тираж
полных изданий «Саха Сирэ» и «Юкутия».